

TAMPEREEN YLIOPISTO

Niko Antin

NRF-JOUKOT JA VUODEN 2006 PRESIDENTINVAALIT

Suomalaisten presidentinvaalien ulkopoliittisen keskustelun ja julkisuuden
päiväjärjestyksen tarkastelua

Tiedotusopin pro gradu -tutkielma
Huhtikuu 2007

TAMPEREEN YLIOPISTO

Tiedotusopin laitos

ANTIN, NIKO: NRF-joukot ja vuoden 2006 presidentinvaalit. Suomalaisen presidentinvaalien ulkopoliittisen keskustelun ja julkisuuden päiväjärjestyksen tarkastelua.

Pro gradu -tutkielma, 124 s., 1 liites.
Tiedotusoppi

Huhtikuu 2007

Puolustusministeriön ylijohtaja Pauli Järvenpää kertoi joulun alla 2006 Ylen Radiouutisissa, että EU:n nopean toiminnan joukot, mukaanlukien suomalaiset, tulevat harjoittelemaan yhdessä Naton nopean toiminnan joukkojen eli NRF-joukkojen kanssa. Tutkielmassa selvitetään, miksi ja miten laajasti virkamiehen lausunnosta lähtenyt uutisointi nousi kolmeksi viikoksi median agendalle ja Suomen vuoden 2006 presidentinvaalien poliittiseen pöytään. Lisäksi pohditaan sitä, millainen merkitys uutisoinnilla mahdollisesti oli.

Aihetta lähestytään kolmesta suunnasta. Kuvaamalla ja pohtimalla suomalaisen Nato-keskustelun ominaispiirteitä 1990- ja 2000-luvuilla, poliittisessa journalismissa ja suomalaisessa mediakentässä tapahtuneita muutoksia sekä Suomen vuosien 1994, 2000 ja 2006 presidentinvaalien keskeisiä piirteitä. Teoreettisina työkaluina käytetään agenda setting -teoriaa ja puhujarakenteen erittelyä.

Tutkielman mukaan NRF-tapaus nousi agendalle median toimesta. Median intertekstuaalisuus oli tutkimusajankohtana hyvin tiheää. Keskeinen osa jutuista ammensi sisältönsä television ja radion vaaliväittelyistä ja -haastatteluista, mikä osoittaa, että vaaliohjelmat ovat nykyisessä mediapolitiikassa itse agendalla, eivät ainoastaan agendaa luovia. NRF-tapausten julkisuus syntyi pääasiassa kotimaan uutisissa, joita kuvitettiin useimmiten poliitikkojen kuvilla.

Tapaus liitettiin vahvasti kotimaan politiikkaan ilman sotilaallista aspektia. Uutisissa eniten ääneen pääsi pääministeri Matti Vanhanen, joka joutui vastaamaan presidenttiehdokas Sauli Niinistön arvosteluun ja kommentoimaan valtion virallisia näkemyksiä mahdollisista yhteisharjoituksista. Seuraavaksi eniten puhumaan pääsivät presidentti Tarja Halonen ja muut keskeiset valtiolliset toimijat. Naton edustajat olivat hyvin vähän äänessä. Mielipidejutuissa ääneen pääsivät eniten samat toimijat kuin uutisissa, mutta presidentti Halonen oli useammin puheen kohteena kuin muut pääpresidenttiehdokkaat. Tämä johtui hänen asemastaan istuvana presidenttinä.

SISÄLLYSLUETTELO

1 Johdanto.....	1
2 Ulko- ja turvallisuuspoliittinen keskustelu Suomessa	2
2.1 Naton rauhankumppanuus, NRF-joukot ja EU:n kriisinhallinta.....	6
2.2 Nato-keskustelu alkaa Suomessa	10
2.3 Nato-keskustelua vuonna 2001	14
2.3.1 Kuka pääsi ääneen vuonna 2001?.....	15
2.3.2 Nato-kirjoittelu puoluelehtien pääkirjoituksissa 2001	16
2.4 Nato-keskustelua vuoden 2003 eduskuntavaaleissa.....	17
2.5 Nato-pääkirjoitukset vuosina 1999-2003.....	18
2.6 Ulko- ja turvallisuuspoliittinen keskustelu 2003-2004	19
3 Median, yleisön ja politiikan kolmiyhteys	20
3.1 Agenda setting -teoria eli päiväjärjestysteoria.....	21
3.2 Agenda setting -suuntaus kehittyi	21
3.3 Agendatutkimuksen neljä vaihetta	26
3.4 Kohti tarkempaa vaalitutkimusta	29
3.5 Kolmen i:n agendaohjelma	31
3.6 ”Hiljaisuuden spiraali”	35
3.7 Suomalaisesta mediajulkisuudesta	37
3.8 Poliitikka ja toimittajat	40
4 Vuosien 1994, 2000 ja 2006 presidentinvaalien piirteitä.....	43
4.1 Poliitikka ja journalismi osana demokraattista järjestelmää.....	45
4.2 Presidentinvaalit 1994	47
4.3 Presidentinvaalit 2000	51
4.3.1 Gallupit lyövät itsensä läpi.....	52
4.3.2 Nato nousee esiin.....	54
4.4 Vuoden 2006 presidentinvaalit	56
4.4.1 Niinistö ja media pitivät Natoa esillä.....	57
4.4.2 Pääehdokkaiden kantoihin selvyyttä vaalikoneista	59
4.4.3 Gallupien keskeinen rooli	62
4.4.4 Eroja aiempiin vaaleihin verrattuna.....	66
4.4.5 Kädet sidottuna ulko- ja turvallisuuspolitiikasta puhumassa.....	68
5 Menetelmät ja aineisto	71
5.1 Määrällinen analyysi ja aineisto.....	72
5.2 Aineiston analyysi.....	75
6 Juttutyypit, kuvat, alkuperä, lähdeviitteet	76
6.1 Juttutyypit	76
6.2 Juttujen alkuperä	79
6.3 Juttujen kuvitus	81
6.4 Juttujen ajallinen jakautuminen	84

6.5 Juttujen lähdeviitteet.....	86
7 Kuka pääsee ääneen?.....	91
7.1 Puhujarakenne.....	92
7.2 Koodausmenetelmä	93
7.3 NRF-julkisuuden toimijoiden asemat uutisjutuissa	96
7.4 NRF-julkisuuden toimijoiden asemat mielipidejutuissa	100
8 Yhteenveto ja päätelmät.....	102
8.1 Keskustelu ulko- ja turvallisuuspolitiikasta.....	103
8.2 Erot ja yhtäläisyydet viimeisissä kolmessa presidentinvaaleissa.....	105
8.3 Lopuksi	113
Lähteet.....	115
Liite.....	124

1 Johdanto

”Sekin mahdollisuus tullaan todennäköisesti avaamaan ja Nato tulee avaamaan meillekin, Naton ulkopuoliselle maalle, sen mahdollisuuden, että me ollaan mukana myös tässä Naton nopean toiminnan joukossa. (...) Vuoden kahden sisällä varmaan se tilaisuus tullaan avaamaan.”
(Ylijohtaja Pauli Järvenpää, YLE Radiouutiset 22.12.2005)

Puolustusministeriön ylijohtaja Pauli Järvenpää kertoi Ylen Radiouutisten haastattelussa 22.12.2005 siitä, että EU:n nopean toiminnan osastot, Suomi mukaan lukien, tulevat harjoittelemaan yhdessä Naton nopean toiminnan joukkojen kanssa. Tämä pieni joulun alla lähetetty uutinen nousi vuoden 2006 presidentinvaalien ensimmäisen kierroksen aikana median valokeilaan ja nosti jälleen esiin keskustelun Suomen suhtautumisesta Nato-jäsenyyteen, Suomen osallistumisesta EU:n kriisinhallintaan sekä mahdollisesta, tulossa olevasta kutsusta Naton nopean toiminnan joukkojen eli ns. NRF-joukkojen (Nato Response Force) harjoitukseen. NRF-joukot ovat Naton nopean toiminnan joukkoja, jotka kykenevät puuttumaan erilaisiin kriiseihin ympäri maailmaa viiden päivän varoitusaikalla. Joukot voivat osallistua niin sotilaallisiin operaatioihin kuin pelastus- ja humanitaarisiin operaatioihin.

Laajempi keskustelu Suomen osallistumisesta kriisinhallintaan, ja mahdollisesti Naton NRF-joukkoihin, hiljensi 14.1.2006 puolustusministeri Seppo Kääriäisen julkaistua 11.1.2006 asiasta verkkokolumnin puolustusministeriön verkkosivuilla (Iivonen 2006). Samaan aikaan päättyi myös presidentinvaalien ensimmäinen kierros.

Pro gradu -tutkielmani tarkoitus on selvittää, miten valtion virkamiehen antamasta kohtuullisen pienestä lausunnosta tuli kolmeksi viikoksi median laajasti raportoima asia ja miksi se nousi myös poliittiseen keskusteluun osaksi vuoden 2006 presidentinvaalien ensimmäistä kierrosta. Miten julkisuus muotoutui mediassa ja miten laajasti asiasta uutisoitiin? Miksi asia nousi esiin presidentinvaalien aikana ja millainen mahdollinen merkitys uutisoinnilla oli?

Aihetta lähestytään kolmesta suunnasta. Ensinnäkin, jotta julkista keskustelua NRF-joukoista ja Natosta voidaan ymmärtää, on näille laajoille käsitteille luotava se ulko- ja

turvallisuuspoliittinen konteksti, jossa vuodenvaihteessa 2005-2006 tapahtunutta uutisointia voidaan tutkia. Keskeisiä käsitteitä ovat Nato, nopean toiminnan joukot eli NRF-joukot ja EU:n kriisinhallinta. Näistä asioista käytyä julkista keskustelua ja siinä tapahtuneita muutoksia pyrin pohtimaan mahdollisimman paljon seuraavassa luvussa.

Toiseksi pyrin luomaan tutkimukseni kannalta tarpeeksi laajan näkemyksen poliitikkojen ja median keskinäisistä suhteista sekä poliittisen journalismin luonteesta, joka on ollut julkisen keskustelun aiheena 1980-luvulta tähän päivään saakka. Yhteiskunnallinen rakennemuutos on muokannut luokkasidonnaisuutta ja kansalaisten suhtautumista politiikkaan sekä heikentänyt puolueiden asemaa. Vastaavasti tiedotusvälineet kanavina yleisöön, ja vaalien ollessa kyseessä äänestäjiin, ovat tulleet poliitikoille elintärkeiksi.

Kolmanneksi kiinnitän erityistä huomiota vaaliuutisointiin, varsinkin presidentinvaaleissa vuosina 1994, 2000 ja 2006. Nostan esiin myös vaalien ominaispiirteitä ja pohdin niiden merkitystä. Näin vaalien alla tapahtuvaa niin median, kampanjakoneistojen kuin erilaisten tutkimustenkin merkitystä uutisointiin ja vaaliteemoihin voidaan toivottavasti arvioida paremmin kontekstissaan. Tämän jälkeen pyrin tutkielmani empiirisessä osiossa tutkimaan, miten media käsitteli NRF-tapausta vuoden 2006 presidentinvaalien aikaan ja tekemään päätelmiä siitä, miksi näin tapahtui.

Seuraavassa luvussa etenen pohtimaan tarkemmin Suomessa käytyä ulko- ja turvallisuuspoliittista keskustelua.

2 Ulko- ja turvallisuuspoliittinen keskustelu Suomessa

Turvallisuuden käsite on historiallisesti katsottuna toiminut ohjenuorana poliittisille johtajille, ohjannut yleistä mielipidettä, haastanut vallitsevat turvallisuuden politiikat ja vaikuttanut taloudellisten resurssien allokointiin eli kohdentamiseen. Historiallisesti katsottuna yksilön ja turvallisuuskäsitteen välillä on kiinteä yhteys. Turvallisuus loi myös ikään kuin olosuhteet valtion ja yksilön välille, koska turvallisuus on sellainen hyödyke, jonka vuoksi ihmiset ovat valmiita luopumaan muista hyödykkeistä. Turvallisuuden käsitteen suhteen useat seikat ovat jatkuvan keskustelun alaisia: käsitteen sisältö, kuka tai

mikä tulisi turvata, miksi ja miltä. Lisäksi huomiota vaativat turvallisuusdiskurssin ja turvallisuusuhan sisältö sekä se, miten ne saavat muotonsa. (Laitinen 1999, 100-101.)

Uhat turvallisuudelle vaihtelevat ja on käynyt yhä selymmäksi, että uhat eivät enää ole ainoastaan valtiokeskeisiä tai alueellisperusteisia. Vihollisen määrittäminen on huomattavasti vaikeampaa kuin kylmän sodan aikana. Monet nykypäivän turvallisuusuhista eivät sisällä sodan mahdollisuutta. Kylmän sodan jälkeisessä, globalisoituvassa maailmassa yhä useammat asiat, kuten ympäristö ja talous, tuottavat saman hallittavuuden tarpeen kuin sodan ja rauhan kysymykset. Turvallisuudessa on yhä enemmän kyse siitä, miten organisoitua poliittisesti, jotta yhteistyö ennakoivassa mielessä olisi mahdollista. (Laitinen 1999, 102-103, 108.)

Turvallisuuspolitiikalla katsotaan olevan kaksi pääulottuvuutta, ulkoinen ja sisäinen. Ulkoinen ulottuvuus on toimintaa, jossa tarkoituksena on edistää maan turvallisuutta suhteessa toisiin valtioihin. Sisäinen ulottuvuus kattaa toiminnan, jonka tarkoituksena on maan sisällä luoda sellaiset olosuhteet, jotka edistävät kansalaisten turvallisuutta ja antavat valtiolle edellytykset hoitaa suhteita ulospäin myös poikkeusoloissa. Ulkopoliittika on turvallisuuspolitiikan keskeinen osa, sillä turvallisuuspolitiikan menestyminen riippuu siitä, miten hyvin suhteet muihin valtioihin hoidetaan. Ulkopoliittinen linja muodostaa siis valtion turvallisuuspoliittisen perustan. (Laitinen 1999, 120-121.) Ulkopoliittika, kuten kaikki muukin politiikka, on alituisessa muutoksessa, vaikka poliitikot vakuuttaisivatkin linjan muuttumattomuutta. Poliittika muuttuu, koska todellisuus muuttuu. (Wiberg 2006, 343.)

Suomen turvallisuus- ja puolustuspolitiikan linjauksista käydyin keskustelun vilkkautta on perusteltu muun muassa median yhä kiihtyvällä uutisoinnin nopeudella, poliittisten ja taloudellisten järjestelmien jatkuvalla muutoksella sekä yhteiskuntien alati heikentyvällä kyvyllä kantaa vastuutaan kansalaisten turvallisuudesta ja hyvinvoinnista. Lisäksi joudutaan pohtimaan, mitä asioita voidaan enää hoitaa perinteisin kansallisen turvallisuuspolitiikan keinoin ja mitkä vaativat kansainvälistä yhteistoimintaa. Suuri osa

turvallisuuspolitiikkaan liittyvistä kiistoista koskeekin maailmankatsomuksellisia asioita, joista ei voida koskaan saavuttaa täyttä yksimielisyyttä. (Visuri 2003, 9, 13).

Suomalaisen turvallisuuspoliittisen keskustelun voidaankin katsoa olevan vahvasti kytköksissä kansalliseen identiteettipolitiikkaan. Harle ja Moisio (2000) puhuvat pyrkimyksestä suomalaisten oman, poliittisen toiminnan kautta rakentuvan paikan määrittämiseen muiden kansojen keskuudessa ja arvioivat Suomen siirtyneen kylmän sodan vaivalloisesta ja osin vaarallisesta puolueettomuuspolitiikasta, eräänlaisesta ”välitilasta” idän ja lännen välillä, ”oikeaan viiteryhmään” Euroopan ytimeen. He näkevät kansallisen identiteetin rakentamisen ja Suomen turvallisuudesta käydyn geopolitikoinnin välisen yhteyden olleen selvästi esillä. Turvallisuuspoliittinen keskustelu on ollut tärkeä osa Suomen ja suomalaisuuden historian sekä tulevaisuuden spekulatiota. Erityisesti Euroopan unionia ja Nato-jäsenyyttä koskevat keskustelut osoittavat, että Suomen kansallisen identiteettiprojektin luonne ei ole muuttunut. (Harle ja Moisio 2000, 15-16, 275).

Harle ja Moisio (2000) näkevät Nato-keskustelun vaikeuden johtuvan hajaannuksesta, jonka globalisaatiokehitys ja Euroopan unionin kehitys ovat aiheuttaneet kahden ministeriön hoitamaan suomalaisen turvallisuuspolitiikkaan. Kun ulkoministeriössä suuntaudutaan uuteen kiehtovaan Eurooppaan, puolustusministeriössä puuhaillaan vielä niin kutsutun historiallisen Suomen kanssa. Tämä kehitys on luettavissa erityisesti 1990-luvun lopun turvallisuuspoliittisesta keskustelusta. Harle ja Moisio (2000) esittävätkin, että kylmä sota ja siihen liittyvä Euroopan kahtiajaon umpeen kurominen ei ole suomalaisessa ulko- ja turvallisuuspolitiikassa vieläkään päättynyt. (Harle ja Moisio 2000, 253, 281.) Nato-keskustelulle ominainen piirre on, että sen yhteydessä nousee, tai nostetaan, esiin pitkälle historiaan ulottuvia kiistanalaisia asioita, joiden juuret ovat syvällä suomalaisessa identiteetissä.

Riesin (2001) mukaan turvallisuuspolitiikka onkin ainoa alue, jossa Suomen suhde läntiseen Eurooppaan on pysynyt epäselvänä. Hän näkee kaksi syytä siihen, miksi käsitys turvallisuuspolitiikasta on kahtiajakautunut Suomessa. Tähän ovat vaikuttaneet

ensinnäkin Suomessa tapahtuneet perusteelliset sosiaaliset muutokset, jotka ovat seurausta kehityksestä kohti jälkiteollista kansainvälistä taloutta. Tämä on luonut Suomeen sosiaalisia ryhmiä, joilla on hyvin vaihtelevia käsityksiä turvallisuudesta. Toinen jakautumista vahvistanut tekijä on ollut uusi liberalisoitunut poliittinen ilmasto, joka on itseasiassa tehnyt mahdolliseksi näiden sosiaalisten ryhmien ilmaista erilaisia näkemyksiä ja vaikuttaa siten kansalliseen suhtautumiseen. Kylmän sodan aikaan turvallisuuspolitiikka oli tiukasti presidentin käsissä ja eriävät mielipiteet tukahdutettiin. Kylmän sodan loppumisen jälkeen presidentin oikeuksia on vähennetty, erityisesti uuden peruslain avulla, ja näin hallituksella ja eduskunnalla on enemmän mahdollisuuksia osallistua turvallisuuspolitiikan tekoon. (Ries 2001, 32-34.)

Keskustelua puolustus- ja turvallisuuspolitiikasta hankaloittaa osaltaan se, että aiheeseen liittyy hyvin monenlaisia ja monikäsitteisiä määritelmiä, joiden luonnehdittavuus ja mitattavuus on vaikeaa. Käsitteiden ja määritelmien ohella myös tutkimuskohteiden valinta turvallisuuspolitiikassa on poliittisesti herkkä kysymys. Esimerkkinä voidaan mainita vuoden 2000 presidentinvaalien alla käyty keskustelu mahdollisista tarpeista tutkia Suomen Nato-jäsenyyden etuja ja haittoja. Vaalien voittaja Tarja Halonen vastusti asian ottamista erityisen tutkimuksen kohteeksi. (Visuri 2003, 11-12.)

Rahkosen (2006) mukaan Nato-journalismissa hahmotellaan tulevaisuutta. Vaikka Nato-journalismissa on myös perinteisen uutiskäsityksen mukaisia juttuja (esimerkiksi poliittisesti tärkeä henkilö on ottanut kantaa aiheeseen), saavat nekin merkityksensä sitä kautta, mitä niistä mahdollisesti seuraa. (2006, 17.) Tästä syystä on tärkeää kääntää ensin katse historiaan ja tarkastella, miten Natosta ja siihen liittyvistä asioista on kirjoitettu aiemmin ja miten asiat ovat sen jälkeen kehittyneet. Näin voimme paremmin ymmärtää, millaisia mahdollisia vaikutuksia Nato-journalismilla on ollut. Tähän pyrin myöhemmin myös oman empiirisen tutkimusaineistoni kanssa.

2.1 Naton rauhankumppanuus, NRF-joukot ja EU:n kriisinhallinta

Tutkimukseni keskiössä ovat Suomen ja Naton keskinäiset suhteet, Suomen toimiminen Naton rauhankumppanuusohjelmassa sekä maan osallistuminen rauhanturvaoperaatioihin. Nyt Suomen ulko- ja turvallisuuspoliittinen tilanne on kehittynyt siihen pisteeseen, että Suomelle avautuu mahdollisuus harjoitella yhdessä Naton nopean toiminnan joukkojen eli NRF-joukkojen kanssa. Siksi on tärkeää tuoda aluksi lyhyesti esiin ne tapahtumat, joiden johdosta tähän tilanteeseen on tultu. Näin myös niiden ympärille rakentunutta kirjoittelua ja siitä syntynyttä julkisuutta pystytään paremmin ymmärtämään ja arvioimaan.

Keskustelu Naton ja EU:n sotilaallisen turvallisuuspolitiikan työnjaosta käynnistyi 1990-luvulla ja on jatkunut vuosittain enemmän tai vähemmän. Vuodesta 1994 Suomi on osallistunut Naton PfP-rauhankumppanuusohjelmaan (Partnership for Peace), johon kuuluu myös Venäjä ja kymmeniä muita Natoon kuulumattomia maita.

Kumppanuustoimintaa ohjaavan Euro-atlanttisen kumppanuusneuvoston (Euro-Atlantic Partnership Council) työskentelyyn Suomi on osallistunut vuodesta 1997. Samana vuonna perustettiin Suomen Nato-edustusto. PfP on sotilaalliseen kriisinhallintaan painottuva ohjelma, jota on toteutettu pääasiassa kahdenvälisesti Naton ja kunkin kumppanimaan kesken. Suomen PfP-osallistumisen sotilaallisena tavoitteena on ollut parantaa Suomen valmiuksia toimia monikansallisissa kriisinhallintatehtävissä.

Tavoitteena on myös ollut Nato-tietouden hankinta ja sen hyödyntäminen kansallisen maanpuolustuksen kehittämässä sekä Suomen maanpuolustuksen uskottavuuden lisääminen Nato- ja kumppanimaiden keskuudessa.

Merkittävin osa Suomen sotilaallista PfP-työtä on ollut Kosovossa toiminut suomalainen rauhanturvapataljoona. Lisäksi Suomi on osallistunut useisiin Nato-johtoisiin harjoituksiin ja operaatioihin. Heikkilä (2000) arvioi, että rauhankumppanuusohjelmasta on kehittynyt huomattava tekijä eurooppalaisessa sotilaallisessa yhteistyössä ja Naton uuden roolin etsinnässä. Hänen mukaansa rauhankumppanuusohjelmaan osallistumisen merkitys Suomen sotilaallisen kriisinhallintakyvyn kehittämiseksi on keskeinen ja PfP-

osallistumisen poliittinen merkitys huomattava. (Tiilikainen 2006, 14; Heikkilä 2000, 5, 11, 147; Rahkonen 2004, 5.)

Toukokuussa 2003 suomalainen prikaatinkenraali Paavo Kiljunen ryhtyi johtamaan Kosovossa toiminutta monikansallista prikaatia. Kyseessä oli ensimmäinen kerta, kun Natoon kuulumattoman maan upseeri johti Nato-operaatiota. Tapaus nosti jälleen pintaan pohdiskelun siitä, tarkoittavatko Nato-operaatioihin osallistuminen ja puolustusvoimien kansainvälisen yhteensopivuuden lisääminen sitä, että Suomea ollaan viemässä Naton jäseneksi. (Rahkonen 2004, 5.)

Prahan huippukokouksessa marraskuussa 2002 päätettiin perustaa Naton NRF-joukot (Nato Response Force) lokakuuhun 2004 mennessä. Ehdotuksen teki Yhdysvallat, joka halusi kansainvälisiin operaatioihin enemmän vastuunkantajia ja useampia maita sitoutumaan niihin. Nordberg (2004) arvioi, että tosiasiallisesti kyse oli eurooppalaisten jäsenmaiden ja Yhdysvaltojen asevoimien välisen rapautuneen yhteistoimintakyvyn palauttamisesta. Yksityiskohtaisemmat suunnitelmat nopean toiminnan joukkojen perustamisesta hyväksyttiin puolustusministerikokouksessa 12.6.2003 ja NRF perustettiin virallisesti 15.10.2003. Noin 21000 sotilaan monikansallisen joukkopoolin avulla NRF-joukoille muodostetaan tehtävään tarkoituksenmukainen osasto, jolle varataan mukaan 30 vuorokauden huolto. NRF-joukon tarkka kokoonpano riippuu tehtävästä ja sen toimialue on maailmanlaajuinen. NRF-joukkojen maavoimien osa on prikaatin suuruinen. Joukon etuosaston tulee olla valmiina siirtymään kolmen vuorokauden kuluessa toiminta-alueelle. Koko osaston, myös meri- ja ilmavoimien osien, tulee olla paikan päällä 7-30 vuorokauden kuluttua käskystä. NRF:n tehtävät voivat vaihdella kollektiivisesta puolustuksesta kriisinhallintaan ja Naton neuvosto tekee tapauskohtaisesti päätöksen joukkojen käytöstä. Vuonna 2003 toimintansa aloittaneet NRF-joukot poikkeavat toimenkvaltaan aikaisemmista nopean toiminnan joukoista. NRF on tarkoitettu tarvittaessa vaatimaan taistelutoimintaan kaukanakin Naton alueen ulkopuolella. (Lagerstam 2005, 75, 82; Nordberg 2004, 163.)

Lagerstam (2005) katsoo, että nopean toiminnan joukkojen voimakas kehittäminen on ollut yksi Naton sotilaallisen rakenteen keskeisistä muutoksista kylmän sodan jälkeen. Hän arvioi, että Nato on pyrkinyt kehittämään itselleen uusille tehtävälueille soveltuvia joukkoja, kuten NRF, jotta Nato on voinut laajentaa toiminta-alueitaan. Näin Nato on pyrkinyt turvaamaan elivoimaisuutensa ja Yhdysvallat liitosta saamansa hyödyt. Samalla maailmanlaajuisesti toimiva liitto luo oikeutusta Yhdysvaltain toimille ja vähentää sen kustannuksia liittolaisten tarjotessa osan joukoista. Joukkojen muodostaminen ja käyttö vahvistavat liittoa ja sitouttavat poliittisesti Naton jäsenmaita toimintaan Yhdysvaltojen kanssa. (Lagerstam 2005, 82, 130, 246.)

EU:n nopean toiminnan joukko-osastojen perustaminen hyväksyttiin unionin neuvostossa vuonna 2004. Alustava nopean toiminnan kyky unionilla tuli olla vuodesta 2005 lähtien. Kaikkiaan unionimaat lupautuivat muodostamaan 13 taisteluosastoa. Suomi on lupautunut mukaan kahteen osastoon; Saksa-Hollanti-Suomi-osastoon ja Ruotsi-Suomi-Viro-Norja-osastoon. Osaston päivystysvuoro kestää puoli vuotta kerrallaan. (Tiilikainen 2006, 16-17; Savola 2006, 94.)

Selvää näyttöä siitä, että Naton joukkoja olisi kehitetty Euroopan unionin nopean toiminnan joukkojen kilpailijoiksi ei ole saatu, mutta Lagerstam (2005) huomauttaakin, ettei se myöskään poista tätä mahdollisuutta. Yhtä kaikki, Naton ja Euroopan unionin nopean toiminnan joukot kilpailevat samoista resursseista. (Lagerstam 2005, 171, 285.) Naton mukaan Nato ja EU ovat tehneet yhteistyötä varmistaakseen, että NRF-joukot ja EU:n taistelujoukot ovat toisiaan tukevia ja vahvistavia, mutta toimivat silti autonomisina organisaatioina. Nato kuitenkin korostaa, että vaikka joukot ovat luonteeltaan erilaisia, on yhteistyö niiden kehittämisessä tervetullutta. Nato saattaisi myös antaa NRF-joukot tai osan niistä pyydettyä esimerkiksi EU:n käyttöön. Toinen tulevaisuuden yhteistyömalli voisi olla EU:n taistelujoukkojen ja NRF-joukkojen yhteisharjoitukset. Siksi on Naton mukaan tärkeää, että sekä NRF-joukot että EU:n taistelujoukot käyttävät samankaltaisia standardeja ja toimintamalleja. (Nato 2006b.) Näin Nato vahvisti kymmenen kuukautta myöhemmin puolustusministeriön ylijohhtajan Pauli Järvenpään Ylen Radiouutisissa

antaman tiedon siitä, että Naton nopean toiminnan joukot ja suomalaiset joukot (EU:n taistelujoukkojen osana) tulevat mahdollisesti harjoittelemaan yhdessä.

Tätä näkemystä tukee myös Suomen puolustusministeriön vuoteen 2025 ulottuva strategia. Sen mukaan Suomen ja Naton välisen kumppanuustoiminnan avulla Suomi kykenee tehokkaammin osallistumaan harjoitustoimintaan ja Nato-johtoisin kriisinhallintaoperaatioihin. Yhteistyötä sotilaallisen yhteensopivuuden, joukkosuunnittelun ja voimavarojen kehittämiseksi sekä osallistumista Naton harjoitustoimintaan lisätään. Jotta Naton ja EU:n johtamiin kriisinhallintaoperaatioihin voidaan osallistua täysipainoisesti, on Suomen pystyttävä yhteistoimintaan Naton nopean toiminnan joukkojen kanssa. (Puolustusministeriö 2006.) Myös Ulkopoliittinen instituutti on arvioinut, että vaikka Euroopan mailla on paperilla yli miljoonan sotilaan asevoimat, vasta NRF-joukkojen kautta Eurooppa on pystynyt luomaan joukon, joka kykenee toimimaan maailmanlaajuisesti vaativissa kriisinhallintaoperaatioissa Yhdysvaltain joukkojen kanssa. Tästä hyötyy myös Suomi, sillä koska suurin osa EU-maista on Naton jäseniä, kulkeutuvat monet Yhdysvaltain asevoimien ja Naton opit kaikkien EU:n taisteluosastotoimintaan osallistuvien maiden strategiaan käytäntöihin. (Salonius-Pasternak ja Heikka 2006, 6.)

Vaikka Suomi ei ole Naton jäsen, on se kannattanut transatlanttisen turvallisuusyhteistyön vahvistamista ja korostanut Naton ja Yhdysvaltojen merkitystä Euroopan turvallisuudelle. Suomen käsityksen mukaan Euroopalla ei ole voimavaroja hoitaa uskottavasti yhteistä puolustusta varsinkaan sen reuna-alueilla. Suomi on osallistunut aktiivisesti Naton rauhankumppanuusohjelmaan, jossa se on parantanut asejärjestelmien yhteensopivuutta ja lisännyt suorita kontakteja sotilasliiton kanssa hakematta kuitenkaan sen jäsenyyttä. Hallituksen omaksuman optiolinjan mukaisesti Suomi pitää kiinni oikeudesta hakea jäsenyyttä, mutta on korostanut, ettei näe siihen tarvetta vallitsevissa olosuhteissa. Presidentti Tarja Halosen kannan mukaan siihen ei tarvitse edes varautua. (Wiberg 2006, 351.)

Marraskuun 29. päivä 2006 Naton pääsihteeri Jaap de Hoop Scheffer ilmoitti Riiassa pidetyssä Naton huippukokouksessa, että NRF-joukot olivat saavuttaneet täyden operationaalisen valmiuden. (Nato 2006a.) Ruotsin puolustustutkimuslaitos FOI on kuitenkin epäillyt Naton kykyä saada NRF-joukot kokonaan toimintakykyisiksi vuoden 2006 aikana. FOI:n mukaan Naton oli julistettava joukot toimintakykyisiksi, koska siirtäminen olisi vakavasti haavoittanut Natoa ja joukkojen uskottavuutta. FOI:n arvion mukaan NRF-joukoilla on suuria vaikeuksia myös toimia katalysaattorina Naton ja sen jäsenmaiden joukkojen muutoksessa. FOI:n mukaan NRF-joukkojen kehittymisen kannalta tärkeitä ovat transatlanttisten suhteiden kehittyminen ja Yhdysvaltain halu johtaa sotilasteknisiä aluevaltauksia muihin Nato-maihin. (Lindell 2006, 37-38.)

EU:n taistelujoukot saavuttivat täyden toimintakyvyn vuoden 2007 alussa ja Suomi on mukana ensimmäisessä valmiudessa olevassa EU:n taistelujoukossa yhdessä Saksan ja Hollannin kanssa.

Olen edellä tuonut esiin keskeisiä huomioita Naton nopean toiminnan joukkojen olemuksesta ja joukkojen suhteesta Suomen ulko- ja turvallisuuspolitiikkaan. Jotta voimme ymmärtää nykyhetkeä, on tärkeää nostaa esiin se konteksti tai kontekstit, jossa Natoon liittyvää keskustelua on käyty Suomessa. Tähän pyrin seuraavissa alaluvuissa.

2.2 Nato-keskustelu alkaa Suomessa

Suomalaista Nato-kirjoittelua, ja suomalaista ulko- ja turvallisuuspoliittista kirjoittelua yleensäkin, on tutkittu nimenomaan journalismin näkökulmasta vähän. Suomalaista Nato-keskustelua on tarkasteltu enimmäkseen ulkopolitiikan ja maanpuolustuksen tutkimuksen piirissä. (Rahkonen 2006, 21.) Tätä voi pitää yllättävänä, kun ottaa huomioon, miten paljon esimerkiksi Suomen mahdollisesta liittymisestä Natoon on mediassa kirjoitettu. Se lienee kuitenkin keskeisin asia, joka Nato-uutisoinnissa on noussut vuosien mittaan esiin. Nato-jäsenyysskeskustelun alku voidaan Suomessa ajoittaa vuosiin 1991-1992. Täysin varmaa ei ole, kuka ensimmäisenä julkisesti esitti, että Suomen tulisi liittyä Natoon, mutta yksi varhaisimmista esityksistä oli Olli Kivisen kolumni ”Suomen ja Ruotsin

paikka on Natossa”, joka julkaistiin Helsingin Sanomissa toukokuussa 1992. Ensimmäinen kansanedustaja, joka eduskunnassa kannatti Nato-jäsenyyttä, oli todennäköisesti kokoomuslainen puolustusvaliokunnan puheenjohtaja Kalevi Lamminen syksyllä 1993 käydyssä keskustelussa. (Forsberg 2002, 265.)

Vuonna 1993 julkisuutta saivat myös ruotsalaisen kansanpuolueen ministerit Ole Norrback ja Elisabeth Rehn sekä Keskustan Olli Rehn, jotka puhuivat tarpeesta selvittää Nato-kysymys, mutta eivät kannattaneet jäsenyyttä julkisuudessa suoraan. Keskustelu Nato-jäsenyydestä ei kuitenkaan politisoitunut, koska yksikään suurista puolueista ei liputtanut jäsenyyden puolesta. Nato ei myöskään ole noussut kylmän sodan jälkeisten presidentinvaalien keskeiseksi teemaksi, vaikka tiedotusvälineillä on ollut halua viedä keskustelua siihen suuntaan. (Forsberg 2002, 265-266.)

Tuomas Forsberg (2002, 266-267) erottaa suomalaisesta Nato-keskustelusta neljä aaltoa, joissa on nähtävissä jonkinasteisia painopisteen siirtymiä, vaikkei Nato-keskustelu olekaan hänen mukaansa edennyt kovinkaan paljon 1990-luvun alun asetelmista:

1. Ensimmäisen keskusteluaallon aikana 1990-luvun alussa Natoon liittyminen oli pikemminkin teoreettinen kysymys. Keskustelua käytiin lähinnä keskustelun tarpeesta eli olisiko Natoon liittyminen ylipäänsä realistinen vaihtoehto.
2. Toisen aallon aikaan, 1990-luvun puolivälin jälkeen, Naton laajentumisesta alettiin puhua tosissaan. Venäjän politiikan muutos ja Venäjän liberaalidemokraattisen puolueen puheenjohtajan Vladimir Zhirinovskin puheet Venäjän historiallisten rajojen palauttamisesta herättivät pelkoa myös Suomessa. Naton rooli perinteisenä puolustusliittona korostui keskustelussa. Nato-myönteisten keskeinen argumentti liittymiselle oli, että Suomen oli saatava turvatakuut pahimman varalle, eikä niitä kannattanut hakea EU:sta.
3. Kun Naton laajentumisesta tuli tosiasia, alkoi samalla myös kolmas aalto. Keskustelu alkoi siirtyä perinteisistä turvatakuista poliittiseen suuntaan,

keskusteluun vaikutusvallasta. Jäsenyyden kannattajien mielestä Suomi saisi Naton kautta todellista vaikutusvaltaa sekä Euroopan turvallisuuskysymyksissä että muissakin kysymyksissä EU:ssa. Liittoutumattomuutta pidettiin eräänlaisena vapaamatkustamisena, joka heikentäisi Suomen uskottavuutta kansainvälisessä yhteisössä.

4. Neljäs aalto alkoi syksyllä 2002 Naton laajentumiskierroksen myötä. Keskustelua käytiin muun muassa Baltian maiden Nato-jäsenyyden, vuodelle 2004 suunnitellun ulko- ja turvallisuuspoliittisen selonteon ja terrorismin vastaisen taistelun ympärillä.

Vuoden 2002 jälkeen Suomen turvallisuuspoliittisessa toimintaympäristössä on tapahtunut merkittäviä muutoksia. Viimeisin näistä on keväällä 2003 virinnyt keskustelu Euroopan unionin yhteisestä puolustuksesta. Rahkosen (2006) mukaan onkin perusteltua sanoa, että tuosta hetkestä alkoi suomalaisen Nato-keskustelun viides aalto. (Rahkonen 2006, 144.)

Keskustelu Nato-jäsenyydestä on ollut siinä mielessä rikasta, että se on sisältänyt monia ulottuvuuksia. Nato-jäsenyys on useimmiten mielletty ennen kaikkea turvallisuuskysymykseksi, mutta se on kuitenkin ollut vain yksi keskustelun teemoista. Muita Nato-keskustelun ulottuvuuksia ovat olleet Suomen poliittinen vaikutusvalta ja identiteetti. (Forsberg 2002, 268; kts. myös Harle ja Moisio 2000, 12.)

Vaikutusvallasta puhuttaessa Nato on nähty vaikutusvallan kanavana. Venäjän uhkakuvia ei enää ole otettu huomioon eikä Venäjää ole pidetty olennaisena Nato-jäsenyyttä ratkottaessa. On myös esitetty huomioita siitä, että Naton ulkopuolelle jääminen merkitsisi myös Euroopan turvallisuuspoliittisen päätöksenteon ulkopuolelle jäämistä (kts. mm. Harle ja Moisio 2000, 278-279). Kysymystä on pidetty tärkeänä esimerkiksi siksi, että jos Suomi on mukana Naton rauhanturvatoiminnassa, olisi tärkeää päästä alusta asti mukaan operaatioiden suunnitteluun. Nato-jäsenyyden puolesta vaikutusvallalla argumentoinnissa korostuu ennen kaikkea näkemys uudesta kriisinhallintaan

keskittyvästä pehmeämmästä Natosta, ja Suomen vaikutusvallan nähdään riippuvan siitä, onko Suomi aktiivisesti mukana myös turvallisuusyhteistyössä. (Forsberg 2002, 273-274; kts. myös Visuri 2003, 10-11.)

Nato-keskusteluun on lyönyt oman leimansa myös keskustelun kansallispoliittinen aspekti suhteessa kansalaisiin. Mielipidetutkimusten mukaan enemmistö suomalaisista kannatti 1990-luvun puolivälin ja 2000-luvun alkupuolen välisenä aikana sotilaallisen liittoutumattomuuden säilyttämistä. Vuosina 1996-2001 kannatus on vaihdellut 60 ja 74 prosentin välillä. Toisaalta melko suuri osa mielipidetutkimusten vastaajista on myös uskonut, että Suomi on tästä huolimatta menossa Naton jäseneksi. Vastaajat ovat kuitenkin olleet epäileviä ja prosentit ovat vaihdelleet suuresti. Esimerkiksi keväällä 2000 alle puolet (45%) vastaajista epäili tai toivoi Suomen olevan liukumassa kohti Nato-jäsenyyttä. Saman vuoden joulukuussa julkistetun tutkimuksen mukaan peräti 60 prosenttia suomalaisista oli tätä mieltä, mutta heinäkuussa 2001 vastaava luku oli 53 prosenttia. Törnuddin (2003) mukaan mielipidetutkimukset eivät kerro selitystä tälle vaihtelulle. Hän kuitenkin arvioi, ettei jäsenyyttä kannattavien ja sitä vastustavien suomalaisten välillä ole käyty riittävää keskustelua, jotta mielipiteet selkiytyisivät (2003, 78.) Tämä käsitys lienee oikea, sillä kuten tulevissa luvuissa selvitän, on keskustelu Nato-jäsenyydestä ollut yllättävänkin tukahdutettua, eivätkä poliitikot ole olleet halukkaita nostamaan aihetta esiin. Koska kansalaiset ovat enimmäkseen olleet median esiin nostaman, usein poliitikkolähtöisen keskustelun varassa, ei kansalaisilla ole ollut mahdollisuutta muodostaa mielipidettään tarvittavan asiantiedon pohjalta.

Julkisessa keskustelussa esitetään usein yhteiskunnallisesta asiasta kustannus-hyötyanalyysia muistuttavaa argumentaatiota, jossa jonkin ehdotuksen tai ratkaisun järkevyyttä pohditaan erittelemällä hyötyjä ja kustannuksia tasapainoisesti. Lähes poikkeuksetta puheenvuoron käyttäjät jakaantuvat kahteen leiriin: puoltaviin ja vastustaviin, jotka korostavat kuitenkin lähes yksinomaan omien puoliansä näkemyksiä – hyötyjä tai kustannuksia. Keskustelua ei oikeastaan ole, vaan kaksi rinnakkaismonologia. Wibergin (2006) mukaan tällainen on ollut myös kysymys Nato-jäsenyydestä. Hänen mukaansa jäsenyyttä tukevat korostavat liitosta saatavia turvatakuita, kun taas vastustajat

korostavat kansallisen itsemääräämisen kaventumista tai jäsenyyden kalleutta. Nato-jäsenyyden puolustajat eivät juuri koskaan erittele esimerkiksi jäsenyydestä kertyviä kustannuksia, eivätkä vastustavat ynnää jäsenyyden hyötyjä. Hänen mielestään Suomen jäsenyys Natossa voidaan laskea myös maassamme tabuksi. Se on yksi niistä politiikkaan liittyvistä asioista, joista joku ei katso olevan soveliaista edes puhua. (Wiberg 2006, 276, 287-288.)

Rahkosen (2004) mielestä on perusteltua olettaa, että Nato-keskustelun näkyvyys julkisuudessa vaikuttaa ihmisten tietoihin ja arviointiperusteisiin. Jos mediassa julkaistaan paljon Natoa käsitteleviä juttuja, tulee Natosta tutumpi asia ja osa heidän päivittäisiä keskusteluitaan. Pitämällä Nato-keskustelua näkyvästi otsikoissa media antaa epäsuorasti ymmärtää, että kyseessä on tärkeä asia, johon on syytä ottaa kantaa. Näin media voi nostaa Natonkin yhteiskunnalliselle agendalle. Kun aihe on pinnalla, alkaa agenda settingin eli päiväjärjestyksen asettamisen toinen vaihe, jolloin aiheesta voidaan korostaa erilaisia näkökulmia. Nato-keskustelun kannalta onkin tärkeää selvittää sitä, millaisessa yhteydessä Natosta puhutaan. Nato-keskustelussa yleisellä mielipiteellä on ollut selvä vaikutus myös poliitikkojen Nato-kannanottoihin. Yleisen mielipiteen selvittämiseen on monia eri tapoja, mutta mielipidemittauksilla ja niiden raportoinnilla on Nato-keskustelussa keskeinen rooli. (Rahkonen 2004, 9-10.)

Seuraavaksi tuon esiin joitain niitä näkökulmia ja asiayhteyksiä, joiden kautta Naton mediajulkisuutta ja Natosta käytyä keskustelua mediassa on tutkittu.

2.3 Nato-keskustelua vuonna 2001

Vuosi 2001 oli merkittävä vuosi Nato-keskustelun kannalta, sillä valtioneuvosto antoi kesäkuussa eduskunnalle turvallisuus- ja puolustuspoliittisen selonteon ja Yhdysvaltoihin kohdistui terroristi-isku syyskuun yhdenentoista päivänä. Vuoden 2001 Nato-keskustelua ja uutisointia onkin tutkittu varsin monessa pro gradu –tutkielmassa. Näitä ovat muun muassa Panu Uotilan (2002) ”Piilosotaa Natosta”, Samuel Raunion (2003) ”Virallinen, varovainen – vaiettu?” ja Outi Vainionkulma-Immosen (2004) ”Julkinen

keskustelu ja kansalainen: Suomalainen Nato-keskustelu syksyllä 2001”. Seuraavassa luvussa käsittelen vuoden 2001 Nato-uutisointia ja keskustelua näiden aiempien tutkimusten kautta ja pyrin näin luomaan tarvittavan laajan näkemyksen vuonna 2001 vallinneista Nato-käsityksistä ja ennakkoluuloista.

2.3.1 Kuka pääsi ääneen vuonna 2001?

Outi Vainionkulma-Immonen (2004) on tutkinut suomalaista Nato-keskustelua syksyllä 2001 vertailemalla eri tekstityyppien välisiä eroja, esimerkiksi miten kolumnit erosivat mielipidekirjoituksista tai pääkirjoitukset uutisjutuista. Hänen analyysinsä koostui kaikkiaan kolmesta eri kerroksesta. Pääsy-analyysissa kiinnitettiin huomiota siihen, kuka saa äänensä kuuluviin ja kenellä on pääsy journalismiin. Keskustelevuus-analyysissa Vainionkulma-Immonen tutki viittauksia tekstin sisällä ja harkitsevuus-analyysissa käytettyjä argumentteja. (Vainionkulma-Immonen 2004, 41.) Mielenkiintoisimpia oman analyysini kannalta ovat tulokset journalismiin pääsystä ja tekstityyppien välisistä eroista.

Vainionkulma-Immonen (2004) havaitsi Suomen ja Naton suhdetta koskevia sitaatteja tutkiessaan, että kolumneissa ja pääkirjoituksissa kirjoittaja perusteli ensisijaisesti omia mielipiteitään. Mieluusti viitattiin asiantuntijoihin ja poliitikoihin tai selvityksiin ja tutkimuksiin, Suomen kansalaiset mainittiin epäsuorasti vain kahdessa kolumnissa. Yhdessä pääkirjoituksessa kansalaisten mielipide oli nostettu esille: kansa on puhunut, Natoon ei pidä liittyä. (Vainionkulma-Immonen 2004, 42-43.)

Nato-uutisoinnissa 2001 kaikkein useimmin ääneen pääsivät poliitikot. Suuri osa jutuista koostui poliitikkojen sanomisista, jolloin toimittajan omat mielipiteet puuttuvat. Hieman yllättäen kansalainen oli kuitenkin toisella sijalla. Toimittaja ja asiantuntija esiintyivät epäsuorasti tai suorasti kolmanneksi eniten. Vainionkulma-Immonen huomioi, että useimmiten kansalainen saa kuitenkin sanottua oman mielipiteensä vain lehden mielipidesivuilla. Silloin kun kansalainen oli uutisissa, kuului hänen oma äänensä lähinnä sellaisissa jutuissa, joissa käsiteltiin mielipidemittausten tuloksia. Mikään tekstityyppi ei osoittautunut toista edustavammaksi. Kolumneissa ja pääkirjoituksissa kuului toimittajan

ja asiantuntijan ääni, mielipidekirjoituksissa kansalaisen ja uutisissa enimmäkseen poliitikon ääni. (Vainionkulma-Immonen 2004, 44.)

Valtioneuvosto on antanut eduskunnalle turvallisuus- ja puolustuspoliittisen selonteon viime vuosien aikana noin kahden-kolmen vuoden välein. Selonteot on annettu vuosina 1995, 1997, 2001 ja 2004. Panu Uotila (2003) tutki eduskunnan turvallisuuspoliittisen keskustelun diskursiivista rakentumista Helsingin Sanomissa syys-joulukuun aikana vuoden 2001 selonteon antamisen aikaan. Hänen mukaansa mahdollinen Nato-jäsenyys representoitiin Helsingin Sanomissa pääasiassa poliittisena kysymyksenä ja Nato poliittisena liittona. Uutisoinnissa käytetyt diskurssit olivat lähellä poliittisen eliitin käsitteenmuodostusta, eikä uutisia pyritty yleensä tuomaan lähelle tavallista lukijaa. Näin uutisointi ei myöskään edistänyt avoimen kansalaiskeskustelun syntymistä. Asiat ja niiden merkitys jäivät uutisoinnissa monissa tapauksissa konkretisoimatta. (Uotila 2003, 64-65.)

Nato-jäsenyys esitettiin Helsingin Sanomissa vuonna 2001 osana Euroopan integraatiokehitystä, jota vastaan liittoutumattomuuspolitiikan kannattajat ovat. Helsingin Sanomat nosti keskeiseksi poliittiseksi kysymykseksi sen, miten ja millä ehdoilla poliittinen eliitti pystyisi kuljettamaan Suomea kohti Nato-jäsenyyttä. (Uotila 2003, 65.)

2.3.2 Nato-kirjoittelu puoluelehtien pääkirjoituksissa 2001

Samuel Raunio (2003) pyrki tutkielmassaan selvittämään, millaisia vaikuttamiskeinoja ja millaista retoriikkaa neljän suomalaisen puoluelehden Nato-keskusteluun liittyvissä pääkirjoituksissa käytettiin vuonna 2001. Hän analysoi pääkirjoituksia poliittisen kentän eri laidoilta Kansan Uutisista, Uutispäivä Demarista, Suomenmaasta ja Nykypäivästä. Raunio pyrki tuomaan esille tyypillisimpiä perustelutapoja, joilla lehdet puolustivat mielipiteitään Nato-keskustelussa. (Raunio 2003.)

Viidenkymmenen pääkirjoituksen analyysin perusteella Raunio toteaa, että vuosi 2001 oli Nato-keskustelussa vielä varovaista aikaa. Puolueet ja puoluelehdet toistivat pitkälti

Suomen ulkopoliittisen johdon virallista kantaa, jonka mukaan Suomen ei pitänyt liittoutua sotilaallisesti. Suomen sotilaallista liittoutumista puolustavia kannanottoja ei löytynyt lainkaan. (Raunio 2003.)

2.4 Nato-keskustelua vuoden 2003 eduskuntavaaleissa

Vaikka tutkielmani kannalta keskeisimmät aiemmat Natoon liittyvät tutkimukset käsittelevät nimenomaan mediajulkisuudessa olleita asioita ja julkista keskustelua, on tässä yhteydessä hyvä nostaa esiin myös Sanna Savoniuksen (2004) pro gradu –tutkielma ”Natolla sä menetät vaan ääniä”, jossa hän tutki miten mediassa käyty Nato-keskustelu tukahdutettiin ennen eduskuntavaaleja vuonna 2003. Tutkimus on mielenkiintoinen siksikin, että myös vuosina 2000-2002 harva poliitikko otti selvää kantaa Nato-kysymykseen (Rahkonen 2006, 144). Savoniuksen tutkimuksen taustalla oli ajatus siitä, että poliitikot erityisesti vaalien alla äänestäjien menettämisen pelossa pyrkivät välttämään hankalien ja ristiriitaisten kysymysten käsittelyä julkisuudessa.

Hän huomasi ensinnäkin, että Nato-kysymyksen ensisijaisina tukahduttajina toimivat poliitikot, jotka kansan Nato-vastaisuuden ja laimean innostuksen takia välttivät aiheen käsittelyä. Toiseksi myös toimittajat osallistuivat keskustelun tukahduttamiseen, samaistuivat helposti poliitikoihin ja luopuivat muutamaa yritystä lukuunottamatta aiheen varsinaisesta käsittelystä vaaliraportoinnissaan. Nato-kysymystä sivuttiin kuitenkin paikoitellen vastarinnanomaisesti oma-aloitteisten toimittajien toimesta. Nato-keskustelun olemassaolo nähtiinkin suurilta osin median ansioksi tai pikemminkin syyksi. Kansaa ei kiinnostanut, poliitikot olivat haluttomia puhumaan asiasta, mutta toimittajat vain tivasivat asiasta. Nato nähtiin poliitikkojen keskuudessa myös huomion vievänä riskitekijänä, joka voisi nousta liian keskeiseksi aiheeksi ja jättää monivivahteisemmat asiat varjoonsa. Toimittajat puolustautuivat Nato-asian käsittelemättä jättämistä toteamalla, että kansaa ei kiinnosta ja poliitikoista ei saa mitään irti. Toimittajat pyrkivät raportoimaan aiheista, joiden he mielipidetiedustelujen perusteella tiesivät olevan äänestäjille merkityksellisiä. (Savonius 2004, 44, 52, 56-57, 77.)

Vuoden 2003 eduskuntavaaleissa puolueet eivät katsoneet tärkeäksi käsitellä Nato-asiaa kirjallisissa vaaliohjelmissaankaan. Sdp ja Keskusta siirsivät vastuun vuonna 2004 valmistuneelle puolustuspoliittiselle selonteolle. Keskusta mainitsi, että kansanäänestys Nato-asiassa on tarpeellinen, mikäli jäsenyyttä päädyttäisiin suositteluun. Rkp ja Kokoomus jättivät tiiviimmistä vaaliohjelmissaan turvallisuuspolitiikan kokonaan pois. Ainoastaan Vasemmistoliiton vaaliohjelmassa otettiin selkeästi kantaa Natoa vastaan, ja Vihreät totesivat, ettei Natoon tule liittyä, ellei jäsenyyden puolesta ole esittää kansalle vakuuttavia perusteluja. (Savonius 2004, 3.)

Puheenaihe, josta maalivaalit 2003 muistetaan nousi kuitenkin ulkopoliitikasta. Yhdysvallat oli käynnistänyt hyökkäyksen Irakiin ja sota jakoi mielipiteitä myös Suomessa. Vaalien niukan ulko- ja turvallisuuspoliittisen tilan Suomessa täytti Paavo Lipponen ja Anneli Jäätteenmäen väittely siitä, mitä Lipponen oli vierailullaan Yhdysvalloissa sanonut - tai ei sanonut – ja mihin koalitioon hän oli Suomen liittänyt. (Savonius 2004, 14). Tästä sai alkunsa tapahtumien ketju, joka lopulta pakotti Jäätteenmäen eroamaan pääministerin virasta vain muutama kuukausi vaalivoiton jälkeen. Hänen tilalleen valittiin vieläkin pääministerin virassa oleva Matti Vanhanen, joka myöhemmin oli myös ensimmäinen suomalainen pääministeri, joka haastoi istuvan presidentin, Tarja Halosen, presidentinvaaleissa. Vuoden 2006 presidentinvaaleista jatkan tarkemmin luvussa 4.4.

2.5 Nato-pääkirjoitukset vuosina 1999-2003

Aalto (2004) on tutkinut, mistä Helsingin Sanomien ja ruotsalaisen Dagens Nyheterin pääkirjoitusten Nato-kysymys muodostui vuoden 1999 alun ja maaliskuun 2003 lopun välillä. Kysymykselle ei ollut olemassa yleistä yksiselitteistä määritelmää. Tutkielmassa Nato-kysymys muodostui tutkittujen lehtien Nato-kommentoinnin eri tekijöistä, jotka antoivat oman sisältönsä Nato-kysymykselle.

Sekä Helsingin Sanomat että Dagens Nyheter toimivat transatlanttisen suhteen vahtikoirina. Lehtien Nato-kysymys ei ollut vain ”kyllä vai ei Natolle”, vaan

hienosyisempi kokonaisuus, jonka kolme keskeistä elementtiä olivat kuva Natosta, Naton ja turvallisuuspoliittisen ympäristön toimijoiden suhde sekä Naton vaikutus turvallisuuspoliittiseen ratkaisuun. Dagens Nyheter ajoi Ruotsia Naton jäseneksi, kun taas Helsingin Sanomat kysyi, minkä takia Suomen pitäisi jättäytyä Naton ulkopuolelle. Dagens Nyheterille Nato oli ennen kaikkea ideologinen, jopa moraalinen kysymys. Lehden mukaan Ruotsin paikka oli Natossa, koska liitto perustuu länsimaisille arvoille, kuten demokratia ja ihmisoikeudet. Helsingin Sanomat perusteli kantaansa reaalilla argumenteilla, kuten Naton roolin muuttumisella. (Aalto 2004.)

2.6 Ulko- ja turvallisuuspoliittinen keskustelu 2003-2004

Suomen ulko- ja turvallisuuspolitiikasta käytyä julkista keskustelua vuosina 2003-2004 on tutkinut Juho Rahkonen (2004, 2006). Hän huomasi, että neljä Suomen suurinta sanomalehteä (Helsingin Sanomat, Aamulehti, Iltalehti ja Ilta-Sanomat) noudattivat Nato-kirjoittelussaan varsin tarkasti keskustelun yleisiä linjoja, eivätkä juuri tehneet omia irtiottoja. Suomen mahdollinen Nato-jäsenyys näyttäytyi lehdissä ennen muuta poliittisena kysymyksenä, ja sotilaalliset ja strategiset tekijät tulivat harvoin esiin. Uutisissa esiintyi useimmiten hallituksen edustajia ja Nato-jäsenyyttä koskevia mielipiteitä perusteltiin useimmiten vetoamalla identiteettiin. Toiseksi yleisin peruste oli turvallisuus. (Rahkonen 2004, 33.)

Nato-asiaa pohdittiin julkisuudessa etenkin uutisten, lähinnä kotimaan uutisten kautta. Esimerkiksi Helsingin Sanomissa kotimaan uutiset edustivat 46 prosenttia koko Nato-uutisoinnista, kun Aamulehdessä kotimaan uutisia oli 49 prosenttia. Iltapäivälehdissä kotimaan uutisten prosentuaaliset osuudet olivat lähes samanlaiset (Iltalehti 45 % ja Ilta-Sanomat 44 %), mutta näissä lehdissä oli Nato-asiasta enemmän kantaaottavia pääkirjoituksia ja kolumneja kuin Helsingin Sanomissa tai Aamulehdessä. (Rahkonen 2004, 23; 2006, 175.)

Vuosina 2003-2004 journalistit kyseenalaistivat Suomen sotilaallisen liittoutumattomuuden, kun taas päättäjät pyrkivät luomaan vaikutelmaa, että

liittoutumattomuus on edelleen Suomelle sopivin ratkaisu. Rahkosen (2004) mukaan median ja vallankäyttäjien välinen jännite näkyi kaikessa Nato-journalismissa, selvimmin television keskusteluohjelmissa ja uutisissa. Lehtien pääkirjoituksissa kommentoitiin Nato-keskustelua, mutta ei useinkaan otettu kantaa itse asiaan. Nato-kysymys nostettiin myös usein otsikkoon, vaikka itse jutussa se olisi ollut vain sivujuonne. (Rahkonen 2004, 63.)

Rahkosen (2006) mukaan Nato-kysymys on vuosina 2003-2004 nähty suomalaisissa lehdissä ensisijaisesti Suomen sisäisenä poliittisena kysymyksenä ja sotilaallinen puoli on jäänyt vähälle huomiolle. Toissijaisesti asiaa on käsitelty EU:n yhteiseen turvallisuus- ja puolustuspolitiikkaan liittyvänä asiana. (Rahkonen 2006, 176-178.)

3 Median, yleisön ja politiikan kolmiyhteys

Seuraavaksi tuon esiin mediatutkimuksen näkemyksiä politiikan ja joukkoviestinnän sekä poliitikkojen ja toimittajien välillä vaikuttavista suhteista. Keskeisenä teoreettisena viitekehystenä käytän agenda setting -suuntausta. Tämän jälkeen nostan esiin tutkimuskysymysteni kannalta oleellisia huomioita vaalitutkimuksen piiristä.

Joukkotiedotusvälineiden keskeistä tehtävää yhteiskunnan vallankäytön valvojana on korostettu puhumalla mediasta neljäntenä valtiomahtina lainsäädäntövallan, täytäntöönpanovallan ja tuomiovallan rinnalla. Informaatioyhteiskunnan roolin korostuessa myös median tehtävät vahvistuvat, kun politiikkaa tehdään yhä enemmän julkisuudessa, yhteiskunnan julkisessa sfäärissä (public sphere). (Nordenstreng 1995, 47.) Nykyinen poliittinen journalismi on pitkän historiallisen kehityksen tuloksena muotoutunut geneerinen käytäntö, jota ei yksioikoisesti ole suunniteltu demokratian tai poliittisen prosessin tarpeisiin. Tästä huolimatta se tosiasiallisesti vaikuttaa politiikkaan ja sen demokraattisuuteen. (Reunanen 2003, 69.) Mediasta onkin tulossa erottamaton osa politiikkaa ja vallankäyttöä eli mediapeliä. (Nordenstreng 1995, 47.) Medianäkyvyydestä on tullut myös yhä keskeisempi kampanjointitapa, joka ei ole sidottu viralliseen vaalikampanjaan vaan ehdokkuuteen. Näkyvyyden saamiseksi on käytetty erityisesti visuaalisen viestinnän keinoja. (Hovi-Wasastjerna 2007, 77.) Koska median rooli

politiikassa on jatkuvasti korostunut ja sillä on vaikutuksensa poliittiseen päiväjärjestykseen muutenkin, mutta korostuneesti vaalien aikaan, on luontevaa käyttää tutkielmani teoreettisena tukipilarina nimenomaan agenda setting -teoriaa eli päiväjärjestysteoriaa.

3.1 Agenda setting -teoria eli päiväjärjestysteoria

Agendalla tarkoitetaan yleisesti päiväjärjestystä tai asialistaa (myös esityslista). Agenda voi olla yleisön tiedostamisen kautta esiin nousseita asioita, median julkiseen käsittelyyn nostamia asioita tai poliittiseen päätökseen ajankohtaisuutensa vuoksi tulleita asioita. Pohjimmiltaan agenda voidaan määrittää joukoksi asioita (issues), joista viestitään niiden hierarkisen tärkeyden mukaan tiettyinä ajankohtana. Cobb ja Elder määrittelevät asian kahden tai useamman tunnistettavissa olevan ryhmän konfliktiksi proseduraalisista tai substantiivisista asioista liittyen lähteisiin ja suhtautumisen välittämiseen. Tätä mukaillen Dearing ja Rogers (1996) määrittelevät asian olevan usein konflikteja aiheuttava yhteiskunnallinen ongelma, joka on ollut esillä massamediassa. (Cobb ja Elder 1972/1983 Dearing ja Rogers 1996, 2 mukaan; Dearing ja Rogers 1996, 1-3.)

Agenda settingillä tarkoitetaan asioiden esittäjien jatkuvaa kilpailua siitä, kuka saa media-ammattilaisten, yleisön ja eliittien huomion. Se tarjoaa selityksen siitä, miksi informaatio juuri tietyistä asioista on esillä demokratiassa, miten yleinen mielipide muotoutuu ja miksi tietyt asiat otetaan käsittelyyn. Agenda setting on tutkimusta sosiaalisesta muutoksesta ja sosiaalisesta tasapainosta. (Dearing ja Rogers 1996, 2.)

3.2 Agenda setting -suuntaus kehittyy

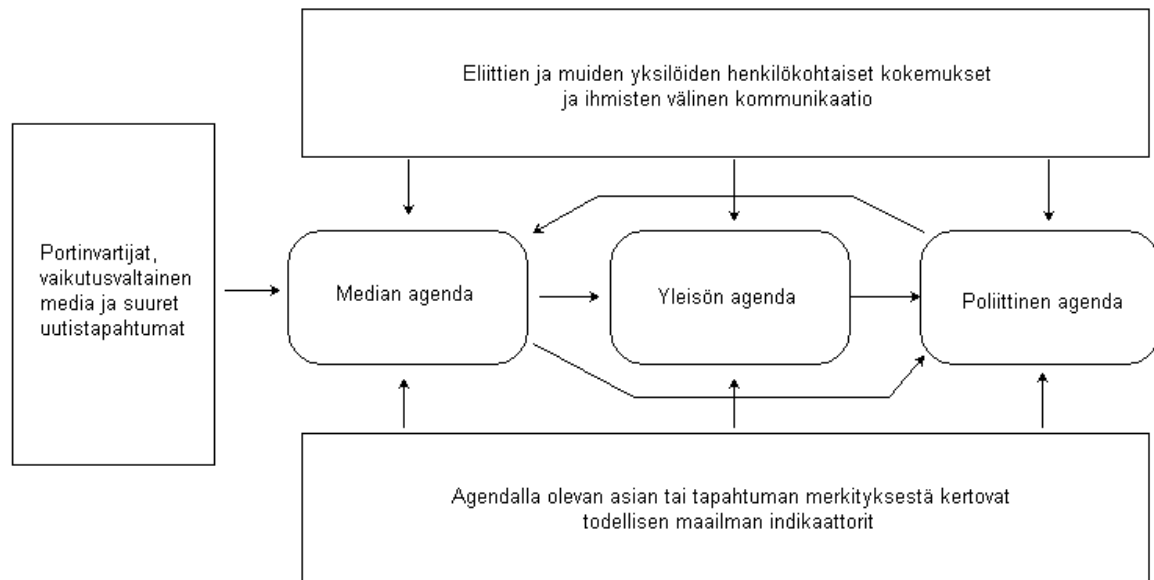
Käsityksellä median päiväjärjestyksestä on juurensa jo varhaisissa yleisen mielipiteen tutkimuksissa. Amerikkalainen lehtimies ja viestinnän tutkija Walter Lippmann kirjoitti aiheesta jo 1920-luvulla. Agenda setting –tutkimusperinteellä on yhteyksiä poliittisen sosialisoinnin tutkimukseen ja Frankfurtin koulukunnan kriittiseen viestintätutkimukseen, jossa kiinnostus on kohdistunut joukkoviestintään yhteiskunnallisena vallankäyttäjänä.

Varsinaiseksi teoriaksi käsitys median päiväjärjestyksestä alkoi muotoutua vasta 1970-luvulla amerikkalaisten Maxwell McCombsin ja Donald Shawn (1972) toimesta, mutta samankaltaista makrotason vaikutustutkimusta oli tehty jo paljon aikaisemmin.

McCombs ja Shaw esittivät agendatutkimuksen perushypoteesin lainaamalla Bernard Cohenin vuonna 1963 julkaistua tutkimusta *The Press And Foreign Policy*. Cohenin mukaan lehdistö ei ehkä pysty kovinkaan hyvin vaikuttamaan siihen millä tavalla ihmisten tulisi ajatella, mutta onnistuu hämmästyttävän hyvin vaikuttamaan siihen, mitä asioita he ylipäättään ajattelevat. (McCombs and Shaw 1972, 176-177; Suhonen 1994, 47-48; Wiio 1992, 171.)

McCombs ja Shaw (1972) tutkivat vuoden 1968 Yhdysvaltain presidentinvaalikampanjan aikana sitä, millaiset asiat olivat median asialistalla ja sitä, millaiset asiat olivat Chapel Hillin piirikunnan äänestäjien mielestä keskeisiä kampanjan asioita. Verrattuaan tuloksia he pystyivät päättämään, miten äänestäjien käsitys asioiden tärkeydestä vastasi median agendalla olleita asioita. McCombs ja Shaw huomasivat, että median painottamalla kampanja-asioilla ja äänestäjien mielestä tärkeillä asioilla oli hyvin voimakas korrelaatio. He esittivät hypoteesinsa siitä, että ihmiset eivät saa uutisista vain tietoa niiden asiasisällöstä, vaan alkavat myös arvottaa kyseisiä asioita niiden informaation ja sijoittelun perusteella. McCombsin ja Shawn mukaan media asettaa poliittisen kampanjan agendan ja vaikuttaa poliittisiin asioihin kohdistuviin asenteisiin. (McCombs and Shaw 1972, 176-177, 181.)

Kuvio 1. Agenda settingin kolme tasoa Dearingin ja Rogersin (1996) mukaan

Nykyisin agenda setting -teorian katsotaan muodostuvan kolmesta tasosta: median agendasta (media agenda), yleisön agendasta (public agenda) ja poliittisesta agendasta (policy agenda) sekä näiden keskinäisessä vuorovaikutuksessa syntyneistä suhteista (kuvio 1). Näistä yleisön agendan tutkimus on julkaistujen tutkimusten määrän perusteella ollut selvästi suosituin suuntaus. Tutkijat ovat siis kysyneet: ”kuka asettaa yleisön agendan?” Jokaiselle agendan osalle on olemassa oma tutkimusperinteensä, vaikka agendoja lieneekin mahdotonta erotella täysin toisistaan. Median agendaa tutkitaan usein sisällönanalyysillä, jossa arvioidaan asian saamaa mediajulkisuutta juttujen määrän, koon tai sijoittelun perusteella. Yleisön agenda voidaan määrittellä yleisön asioiden hierarkiaksi tietyinä ajankohtana.

Yleisön agendan tutkimusta tehdään muun muassa mielipidekyselyillä ja tutkimuksilla, joissa ihmisiltä kysytään esimerkiksi, mikä on kulloisellakin hetkellä heidän mielestään keskeisin kansakuntaa uhkaava asia (George Gallupin alunperin kehittämä kysymys on ”What is the most important problem facing this country today?”) tai mitä mieltä he ovat tietystä asiasta, kuten esimerkiksi abortista. Yleisön agendaa arvioidaan myös tutkimalla sosiaalisten liikkeiden ja kuluttajaryhmien toimintaa sekä ruohonjuuritason organisoitumista. Yleisön agendaa on tutkittu lähinnä kahdella menetelmällä. Ensinnäkin

ns. hierarkiatutkimuksilla, joissa selvitetään yleisön agendan kaikki keskeiset asiat tiettyinä ajankohtana. Tämä merkitsee sitä, että yleisön agendalla olevat asiat asetetaan yleisön painotuksen mukaiseen preferenssijärjestykseen. Toinen menetelmä on ns. pitkittäistutkimus, jossa selvitetään yhden tai useamman asian nousua ja laskua ajan mittaan yleisön agendalla. McCombsin ja Shawn vuonna 1972 Chapel Hillissä tekemä tutkimus oli nimenomaan hierarkiatutkimus. Poliittista agendaa puolestaan havainnoidaan muun muassa uusien lakeja, budjetti- ja muita poliittisia päätöksiä tarkkailemalla. (Dearing ja Rogers 1996, 5-6, 16-17, 22-23, 40-41, 45.)

Agendatutkimuksessa on keskitytty ajoittain myös neljänteen osa-alueeseen, ns. todellisen maailman indikaattoreihin (real world indicators). Nämä ovat muuttujia, jotka mittaavat enemmän tai vähemmän objektiivisesti sosiaalisen ongelman riskiä tai vakavuutta. Tällaisia ovat esimerkiksi vuotuisten liikennekuolemien määrä tai inflaation eteneminen. Näiden indikaattoreiden merkityksen asian nousumiseen median agendalle on kuitenkin havaittu Dearingin ja Rogersin (1996) mukaan olevan melko vähäinen. Sen sijaan asian korostaminen median agendalla tehostaa sen nousua julkiselle agendalle. (Dearing ja Rogers 1996, 23.) Dearingin ja Rogersin väite todellisen maailman indikaattoreiden vähäisestä merkityksestä median agendalle on erikoinen, sillä viime aikoina on ollut selvästi havaittavissa, että erilaisten indikaattorien tuloksia nousee median agendalle yhä enenevässä määrin. Asia on siinäkin mielessä kiintoisa, että nämä indikaattorit eivät ole kolmen agendan, median, yleisön tai poliittisen, nostamia, vaan ne nousevat todellisuudesta itsestään. Samankaltaisia näkemyksiä on esittänyt Suhonen (1994), jonka laajennetun agenda settingin mallissa agendoja kiertää todellisuuden kehä, josta asiat agendoille nousevat. Palaan tähän malliin tarkemmin luvussa 3.3.

Agenda setting -perinteen keskeiseksi tutkimuspainopisteeksi muotoutui ensimmäisten 20 vuoden aikana julkisiksi nousseet asiat eli median päivittäin esittelemä asioiden agenda (agenda of issues). McCombsin (1992) mielestä suuntauksen kehittyminen on ollut ironista siinä mielessä, että jo vuoden 1972 tutkimuksessa McCombs ja Shaw huomauttivat, että merkittävä osa kampanjauutisista keskittyi pikemminkin kampanjoiden analysointiin eikä niinkään poliittisiin asioihin itsessään. Myöhemmissäkin

samankaltaisissa tutkimuksissa on havaittu, että vain noin kolmasosa presidentinvaalien aikaisesta uutisoinnista keskittyy asiakysymyksiin. (McCombs 1992, 813-814.)

Kivikurun (1995) mukaan olennaista agenda setting -teoriassa on se, että sitä hyödyntävät tutkijat eivät väitä tiedotusvälineiden pystyvän kääntämään ihmisten päitä, mutta ne pystyvät yhteisvaikutuksensa kautta vaikuttamaan siihen, mitä ihmiset pitävät elämässä tärkeänä. Hänen mukaansa viestimet keskittävät huomionsa melko harvoihin teemoihin ja vauhti on kiihtymässä. Johtavalla media-agendalla eli tiedotusvälineiden tarjoamalla asioiden päiväjärjestyksellä on kerrallaan yhä harvempia asioita ja ne pysyvät päiväjärjestyksessä entistä lyhyemmän aikaa. Mediajärjestelmän sisänrakennettu toisto vahvistaa agendan syntymistä, sillä toisto vahvistaa ihmisten käsitystä asian tärkeydestä. Media-agendalla on tärkeä merkitys erityisesti silloin, kun asia on tuore. Joukkoviestimet vaikuttavat vahvasti siihen, millaiseksi uuden asian profiili muodostuu. (McCombs ja Shaw 1993 Kivikurun 1995, 99 mukaan; Dearing ja Rogers 1996, 62; Kivikuru 1995, 93, 99.)

Agenda setting -perinteen mukaan joukkoviestinnän suurin vaikutus perustuu siis sen kykyyn toimia ihmisyhteisön eräänlaisena päiväjärjestyksen tai esittelylistan (myös asialistan) tekijänä. Media tuo esille asioita, joista keskustellaan yhteiskunnassa. (Wiio 1994, 232.) Media ei välttämättä kerro, miten ajatella vaan mitä ajatella. Media valikoi aiheet, jotka ovat tärkeitä ja joihin yleisön huomio halutaan suunnata. Media osoittaa, miten orientoitua maailmaan ja mitä asioita kannattaa pitää olennaisina. Mustonen (2001) on jopa esittänyt, että esimerkiksi presidentinvaalikampanjassa media valitsee asiat, jotka ovat äänestäjän kannalta merkityksellisiä. Kun media on tuonut valokeilaan omat teemansa, niitä aletaan yleisesti pitää olennaisina valintakriteereinä. (Mustonen 2001, 67.)

Mustosen näkemys siitä, että media valitsee asiat, jotka ovat äänestäjän kannalta merkityksellisiä on kuitenkin jo vanhentunut, sillä viimeistään kahdet viimeiset presidentinvaalit vuosina 2000 ja 2006 ovat osoittaneet, että media on myös alkanut nostaa yleisön agendalta asioita, jotka nimenomaan yleisö kokee tärkeäksi ja mihin

kampanjauutisoinnissa pitäisi keskittyä. Esimerkiksi Helsingin Sanomat ja Aamulehti ovat hyödyntäneet eräänlaista kansalaisjournalistista otetta vaalijuttujensa suunnittelussa ja muun muassa vaalikoneiden kysymysten laadinnassa. Myös mielipidekyselyillä on pyritty nostamaan yleisön tärkeiksi kokemia asioita esiin. Suhosen (2006b) mielestä gallupjournalismi osallistuukin kansan tahdon edustamiseen, identiteetin rakentamiseen ja vallankäytön kontrolliin. Kun joukkoviestimet julkaisevat päivittäin itse teettämäänsä tai muiden rahoittamia mielipidetutkimuksia, ne toteuttavat monin tavoin niitä funktioita, jotka muuten kuuluvat puolueille, etujärjestöille ja muille poliittisille instituutioille. Mielipidemittausten tuloksilla välitetään politiikan ja talouselämän päättäjille sekä kuvaa yhteiskunnallisesta ilmapiiristä että kansalaisten mielipiteitä kulloinkin esillä olevista yhteiskuntapoliittisista kysymyksistä. Mielipidetutkimusjärjestelmä ja journalismi yhdessä toteuttavat samaa edustamisen funktiota kuin vaalit ja kansanäänestykset. (Suhonen 2006b, 48, 106-107.)

McCombs (1997) huomauttaa, että median rooli agendan asettajana sisältää suuren eettisen vastuun. Yleisön agendan asettajana media vaikuttaa määrältään vähäisten, julkisuuteen nousevien asioiden merkittävyyteen. Media ei demokraattisissa yhteiskunnissa, suurimmalta osin, tietoisesti tai tahallisesti aseta agendaa. Se kuitenkin asettaa agendan tahattomasti eräänlaisena sivutuotteena valitessaan aiheita päivittäiseen uutistuotantoon. Koska agendan asettaminen on uutisista raportoimisen tahaton tulos, ei media voi myöskään luopua roolistaan. (McCombs 1997, 433.)

3.3 Agendatutkimuksen neljä vaihetta

Median esille nostamien asioiden vaikutusta ihmisten tärkeänä pitämiin asioihin on selvitetty agenda setting -perinteen alkuperäisen ajatuksen mukaan tutkimalla, mitä asioita ihmiset ajattelevat. Yleisimmin on kysytty, mistä kansalaiset ovat kaikkein eniten huolissaan ja mitä asioita he odottavat politiikkojen ottavan ratkaistavakseen. 35 vuoden aikana tutkimusperinne on kuitenkin monipuolistunut huomattavasti. (Dearing ja Rogers 1996, 18; Suhonen 1994, 48.)

Vaikka agendatutkimuksesta voidaan erottaa selviä kehitysvaiheita, eivät ne ole korvanneet aiempia vaiheita, vaan jokainen uusi vaihe on pikemminkin lisännyt tutkimussuuntaukseen uuden alueen. McCombs (1992) jakaa agenda setting -perinteen kehittymisen neljään eri vaiheeseen. Ensimmäisessä vaiheessa tutkittiin McCombsin ja Shawn vuoden 1972 tutkimuksen mukaisesti lähinnä median agendan vaikutusta yleisön agendaan. Toisessa vaiheessa mukaan tulivat ns. ehdolliset olosuhteet (contingent conditions). Tähän sisältyi muun muassa psykologista tutkimusta tarpeesta orientaatioon, sanomalehtien ja television roolien vertailua ja ihmisten välisen kommunikaation tutkimusta. Kolmanteen vaiheeseen edettiin McCombsin mukaan vuodesta 1976 alkaen, kun agendatutkimuksessa alettiin kiinnittää huomiota myös vaaliehdokkaiden imagoihin ja poliittisen kiinnostuksen kohteisiin. 1980-luvulle tultaessa, agendatutkimuksen neljännessä vaiheessa, alkuperäisen tutkimuskysymyksen ”kuka asettaa yleisön agendan” sijaan alettiin kysyä ”kuka asettaa median agendan”. (McCombs 1992, 813-816.)

Miten median oma agenda muodostuu? Outoa kyllä, tätä kysymystä ei esitetty agenda setting -suuntauksen piirissä vielä ensimmäisen vuosikymmenen aikana. Rogersin ja Dearingin (1996) mukaan agendatutkijat ottivat median agendan itsestäänselvyytensä tutkiessaan lähinnä median agendan vaikutusta yleisön agendaan. Nyttemmin on todettu, että asioiden nousemiseen julkisuuteen vaikuttavat monet tekijät, kuten journalistien työrutiinit, uutislähteiden valta, organisaation kulttuuri sekä lukuisat yhteiskunnalliset tekijät. Näitä ovat muun muassa ns. todellisen maailman indikaattorit (real world indicators), tilastotiedot, tutkimukset, mielipidekyselyt ja yhteiskunnan keskeisten henkilöiden, kuten presidentin ja pääministerin arvovalta ja painoarvo. Arvovallalla ja uskottavuudella voi olla erityistä merkitystä asioiden siirtymisessä median agendalle. Samoin arvovaltaisilla medioilla on vaikutusta muiden medioiden agendan muotoutumiseen. (Dearing ja Rogers 1996, 24-33.)

McCombs (1992) kuvaa agendatutkimuksen neljättä vaihetta sipulin kuorimiseksi. Sipulia kuoritaan vähitellen kerros kerrokselta. Ensimmäinen kerros on toimittajien rutiininomaisesti käyttämät lähteet. Toinen kerros on uutisjuttujen diffuusio eli esimerkiksi se, millaisia näkökulmia asioihin otetaan ja mitä nostetaan esiin. Tätä

kutsutaan myös medioiden agendan vuorovaikutustutkimukseksi (intermedia agenda setting). Sipulin sisimmäisimmässä kerroksessa sijaitsee journalismin ammatillinen ydin. Siellä ovat journalismin käytännöt, arvot ja perinteet, joiden mukaan toimittajat toimivat. Nämä käyttäytymismallit ja asenteet muovaavat ja suodattavat vahvasti median agendaa. (McCombs 1992, 816-817.)

Agenda setting -teoria ei enää ole sitä, että uutiset kertovat meille mitä asioita ajatella. Uutiset kertovat myös miten ajatella niistä ja niissä esiintyvistä ihmisistä. Käsitteeseen kuuluukin sen laajennetussa versiossa uutisten kohteiden ohella myös niihin liitettävät määreet ja ominaisuudet (attributes), uutisissa käytetyt argumentit ja myös uutisen tulkintakehys. Suhonen (1994) kuvaa osuvasti, että jos perinteinen agendan käsite ajatellaan analogiaksi kokouksen asialistasta, vastaa laajennettu käsite valtionhallinnossa käytettävää kokousten esittelylistaa, joka sisältää käsiteltävien asioiden ohella myös päätösesitykset perusteluineen. (McCombs 1992, 820; McCombs, Llamas, Lopez-Escobar, Rey 1997, 703; Suhonen 1994, 50.)

Suhonen (1994) piirtää agenda setting –tutkimuksen laajentuneesta kentästä kolmion, jossa mediat, yleisö ja valtakoneistot (toisin sanoen yhteiskunnan poliittiset ja taloudelliset eliitit) muodostavat kolmion kärjet. Näiden välillä on monensuuntaisia vaikutuksia ja vuorovaikutuksia. Medioita, yleisöä ja valtakoneistoja ympäröivät todellisuuden ja kulttuurin kehät. Todellisuuden kehästä nousevat paikasta agendalla kilpailevat aiheet. Yleisö, mediat ja valtakoneistot poimivat kehältä aiheita, joita ne tarjoavat toistensa huomion kohteeksi. Ne voivat myös pyrkiä estämään joidenkin asioiden nousua agendalle. Todellisuuden kehää leikkaa kulttuurin kehä eli yhteiskunnassa vallitseva tulkintakehys, johon nojautuen agendoja asetetaan. (Suhonen 1994, 51-53.)

Media on vuorovaikutuksessa lukuisten eri organisaatioiden, kuten poliittisen järjestelmän, etujärjestöjen, mainostajien ja monien muiden erilaisten ryhmien kanssa. Koska yleisön, medioiden ja valtakoneistojen välillä on vuorovaikutteinen suhde, voidaan vaikutusten suunta kuvitella myös päinvastaiseksi kuin perinteisesti medioista yleisöön ja

valtakoneistoon. Useimmiten suhde on vuorovaikutuksellinen. Reese (1991) kuvaa median ja yhteiskunnan suhdetta jopa symbioottiseksi. Esimerkiksi valtiovalta ja talouselämä pyrkivät kontrolloimaan joukkotiedotusta ja vaikuttamaan medioiden agendaan. Viestimet ovat puolestaan riippuvaisia poliittisista ja taloudellisista valtakeskuksista toisaalta resurssien haltijoina ja toisaalta uutislähteinä. Reese (1991) arvioi, että agenda setting on pohjimmiltaan teoria poliittisesta vaikutusvallasta, ja tätä vaikutusvaltaa käytetään suorimmin uutismedioiden kautta. Hänen mukaansa uutistuottajilla ei ole täydellistä hallintaa niistä asioista ja tapahtumista, jotka muodostavat uutisten raakamateriaalin. He ovat riippuvaisia vaikutusvaltaisista, myös vaikuttamisesta kiinnostuneista ulkopuolisista lähteistä. Reese arvioi, että valtamedia edustaa yhteiskunnassa valtaa pitävien intressejä ja työskentelee yhteistyössä näiden tahojen kanssa, mutta media ei tästä huolimatta ole vain kanava status quon ylläpitämiseen. Media on myös yksi yhteiskunnan voimakeskuksista. (Reese 1991, 311-312, 316, 318-319; Suhonen 1994, 52.)

Kysymys siitä, miten erilaisen vaikuttamisen virta liikkuu edellä mainittujen tahojen välillä on olennainen erityisesti vaalien kontekstissa. Vaalit ovat Kuhnin (2005) arvion mukaan keskeinen symbolinen ja todellinen tapahtuma edustuksellisissa liberaaleissa demokratioissa. Vaaleissa pyrkimykset vaikuttaa kampanjoiden agendoihin punnitaan tarkasti, ja median rooli julkisen ja poliittisen keskustelun rakentajana ja muovaajana on vielä tarkemman analyysin ja arvioinnin kohteena kuin muulloin. (Kuhn 2005, 187.)

3.4 Kohti tarkempaa vaalitutkimusta

Siinä missä agendatutkimus korosti pitkään median, poliittisten päättäjien ja yleisön vuorovaikutusta ja niiden vaikutusta asioihin suhtautumiseen, tutkitaan agendatutkimuksessa nykyisin paljon myös vaaliehdokkaiden imagon rakentumista ja imagon esiintymistä mediassa (kts. muun muassa McCombs, Llamas, Lopez-Escobar, Rey 1997). Huomiota on kiinnitetty myös asioiden vaikutuksiin poliittisia henkilöitä kohtaan ja siihen, miten ihmisten omat käsitykset vaikuttavat uutisten tulkintaan. Tämä on agenda setting –teoriaa tarkentava ajatus joukkoviestinnän priorisoivasta (priming)

vaikutuksesta, jonka mukaan ihmiset arvioivat esimerkiksi poliitikkoja sen mukaan, miten nämä esiintyvät juuri niissä asioissa, jotka joukkoviestintä on juuri nostanut tapetille. Nostamalla tiettyjä asiakysymyksiä etualalle, ja jättämällä toisia taka-alalle, joukkoviestintä muokkaa sitä mittaria, jolla esimerkiksi poliitikkoja tarkastellaan. Näin ollen, voi olla merkittävää, mikä on esimerkiksi työttömyyden sijoittuminen median agendalla tai miten ulko- ja sisäpolitiikka rankataan. Jos media painottaa uutisoinnissaan esimerkiksi taloutta, poliitikkoja arvioidaan todennäköisimmin enemmän heidän taloudellisten näkemystensä ja toiminnan perusteella, kuin muiden asioiden perusteella. (Kioussis ja McCombs 2004, 36-37; Kunelius 1997, 127.)

Priorisoimisen käsite on syntynyt muun muassa yksityiskohtaisemman, mikrotason agenda setting -tutkimuksen vanavedessä. Mikrotasoa tutkivat 1980-luvulla ensimmäisinä amerikkalaiset Shanto Iyengar ja Donald Kinder, jotka selvittivät, miten asioita painotetaan yksilötasolla. He järjestivät laboratorio-oloissa kokeita, joissa testiryhmille esitettiin manipuloituja uutisia. Tiettyä aihetta käsitteleviin uutisjuttuihin, esimerkiksi kansalaisyhteiskunnasta, oli lisätty kuvamateriaalia. Kontrolliryhmä katsoi käsittelemättömiä uutislähetystyyppejä. Viikon jälkeen molemmille ryhmille esitettiin kysymyksiä uutisissa esitetyistä aiheista ja selvitettiin yksilöiden käsityksiä niiden painoarvosta ja merkityksestä. Iyengar ja Kinder havaitsivat, että ryhmä, joka katsoi manipuloituja, lisämateriaalia sisältäneitä uutisjuttuja painottivat selvästi kyseisiä asioita. (Dearing ja Rogers 1996, 9, 62-63; Rogers, Hart ja Dearing 1997, 234-235.) Näin mediallyllä havaittiin oleva priorisoiva vaikutus niihin asioihin, joita painotetaan mediassa enemmän kuin toisia. Tosin priorisointi ei välttämättä vahvista kaikkien ihmisten kohdalla uutisten välittämää sanomaa yhtä paljon. Millerin ja Krosnickin (1997) mukaan tiettyjen olosuhteiden vallitessa median vaikutus on voimakkaampi henkilöihin, jotka tietävät jo paljon politiikasta. He pystyvät keräämään tietoa uutisista vaivattomammin ja todennäköisimmin käyttävät tätä tietoa päätöksenteossaan, mahdollisesti jopa pidemmän ajan päästä uutisten omaksumisesta. (Miller ja Krosnick 1997, 262.)

Kioussis ja McCombs (2004) huomauttavatkin, että on tärkeää huomata, ettei agenda setting -suuntaus ole yksinomaan teoria asioista. Sen keskeinen ajatus on painottamisen

siirtyminen (transfer of salience) yhdeltä agendalta toiselle. Agendatutkimuksessa painotetaan enenevässä määrin myös attribuutteja (attributes) eli ominaisuuksia tai määreitä, jotka voivat liittyä aiheisiin tai objekteihin. Perusajatuksena tämän attribuutti agenda settingin (attribute agenda setting) takana on, että uutisissa esillä olevilla objekteilla on erilaisia piirteitä ja ominaisuuksia, joiden perusteella kuva niistä muodostuu. Tällainen objekti voi olla esimerkiksi vaaliehdokas, jonka erityispiirteet erottavat hänet muista ehdokkaista. Näitä piirteitä voivat olla muun muassa persoonalliset piirteet, suhtautuminen asioihin ja pätevyys. (Kiousis ja McCombs 2004, 36-38.)

Espanjan parlamenttivaaleja 1996 tutkittuaan McCombs, Lopez-Escobar ja Llamas (2000) havaitsivat, että median uutisoinnissa olleiden ehdokkaiden ominaisuuksien arvoilla (valence) (positiivinen, negatiivinen tai neutraali) ja yleisön ehdokkaita kohtaan olleiden näkemysten arvoilla oli selvä yhteys. Samankaltaisiin tuloksiin päätyivät myös Kiousis ja McCombs (2004) tutkiessaan vuoden 1996 USA:n presidentinvaaleja. Median vaaliehdokkaita kohtaan osoittamalla huomiolla, julkisella huomiolla ja julkisten mielipiteiden vaikutuksella havaittiin olevan keskenään vahva korrelaatio. (Kiousis ja McCombs 2004, 49; McCombs, Lopez-Escobar ja Llamas 2000 Kiousis ja McCombs 2004, 83 mukaan.)

McCombs ja Estrada (1997) ovatkin Bernard Cohenia mukaillen todenneet jopa, että sen lisäksi, että media kertoo meille mitä asioita ajatella, se saattaa myös kertoa meille miten ja mitä niistä ajatella sekä mitä niille asioille tehdä. (McCombs ja Estrada 1997, 247.)

3.5 Kolmen i:n agendaohjelma

Agendatutkimuksen mukaan ei ole tarpeen erotella tiukasti tiedollisia ja asenteellisia tekijöitä mediasisällöistä, sillä ne ovat tiukasti liitoksissa. Amerikkalaistutkija David Weaver on luonut kolmen i:n agendaohjelman nimenomaan vaaleja silmälläpitäen. Hänen muodostamansa kolme tekijää ovat interest (kiinnostus), images (mielikuvat) ja issues (asiat). Weaverin mukaan vaalijournalismi innostaa ja ohjailee asiasta alun perin kiinnostuneita, mutta vain harvoin se saa liikkeelle nukkuvien puolueen kannattajia.

Eniten medioiden päiväjärjestyksellä, media-agendalla, on vaikutusta liikkuviin, epävarmoinhin äänestäjiin. Agendan luomat mielikuvat ehdokkaista ovat hänen mukaansa vahvasti tyypiteltyjä ja medioiden käyttäytymiselle on ominaista, että huomio kiinnittyy muutamaankin ehdokkaaseen. Vaalien agendassa on perusongelmana se, että vaalit imetään tyhjiin usein jo ennen vaalipäivää, joka saa äänestäjät passivoitumaan. (Weaver et al. 1981 Kivikurun 1995, 100 mukaan.)

Weaver (1982) tutki vuonna 1976 Yhdysvaltain presidentinvaalien kampanjointia ja mediajulkisuutta. Hän huomasi, että median agendan vaikutus asioihin vaihteli kampanjan ajankohdan, uutismediumin, asioiden luonteen ja äänestäjien henkilökohtaisten ominaisuuksien mukaan. Weaverin mukaan sanomalehtien ja television vaikutus äänestäjiin heikkeni kampanjoiden muutamankin viimeisen kuukauden aikana, joka kertoi siitä, ettei agenda settingin prosessi ole staattinen, vaan vaihtelee kampanjoiden edetessä. Tosin hänen havaintonsa liittyi vain asioihin, joilla ei ollut niinkään suoraa vaikutusta äänestäjien henkilökohtaiseen elämään. Tällaisia asioita olivat muun muassa ulkopolitiikka sekä energia- ja ympäristöasiat. Sen sijaan lähemmin koskettaviin asioihin, kuten esimerkiksi työttömyyteen, inflaatioon ja veroihin medialla ei ollut niin suurta vaikutusta. Tämä merkitsee sitä, että henkilökohtaisella kokemuksella on suurempi merkitys omaa elämää koskettavien asioiden huomioimiseen ja niiden merkittävyyden arviointiin kuin massamedialla. Weaverin mukaan myös keskustelut muiden ihmisten kanssa ovat tärkeitä asioiden agendan (agenda of issues) muodostumisessa vaalikampanjoinnissa. Vaalikampanjoinnissa sanomalehtien ja television asioiden agendan vaikutukseen vaikuttavat siis sekä henkilökohtaiset kokemukset että keskustelut muiden ihmisten kanssa. Näin ollen voidaan sanoa, että asioiden luonteella on merkitystä siihen, miten median vaikutus välittyy media-agendalta yleisön agendalle. (Weaver 1982, 538, 540-541.)

Weaver (1982) huomasi myös, että mitä epävarmempi äänestäjä oli kohti kampanjoinnin loppua siitä ketä äänestää, sitä lähempänä äänestäjän näkökulma oli media-agendan näkökulmaa. Median välittämät asiat vaikuttivat eniten siis epävarmoinhin, vielä tietoa etsiviin äänestäjiin. Tosin tässäkin oli eroa sosiaalisten luokkien kesken, sillä media-

agendalla olleiden, suoraan ihmisten henkilökohtaiseen elämään liittymättömien asioiden vaikutus oli heikoin koulutetuimpien ja paremmassa työpaikassa olevien ihmisten keskuudessa. Heillä oli enemmän poliittista tietoa ja kiinnostusta kampanjoihin. (Weaver 1982, 542.)

Myös Neuman (1990) on havainnut, miten asian koskettaminen omaan elämään vaikuttaa median uutisoinnin ja sen saaman julkisen huomion korrelaatioon. Hän kutsuu huumeongelmaa, saastumista, köyhyyttä ja USA:n presidentin Richard Nixonin eroon johtanutta Watergate-skandaalia symbolisiksi kriiseiksi, koska ne koskettivat välittömästi vain pientä osaa amerikkalaisista ihmisistä. Nämä kriisit vaativat julkista määrittelyä ongelmiksi ennenkuin ne saivat osakseen julkista huomiota median kautta. Sen sijaan suurta yleisöä konkreettisesti koskettaneet asiat, kuten inflaatio, aiheuttivat selvästi korkeamman korrelaation median ja kansalaisten huomion välille kuin symboliset kriisit. Symbolisten kriisien tulee Neumanin mukaan saada mediassa kaksin-kolminkertainen huomio, jotta niiden aiheuttama vaikutus nousee konkreettisemmin koskettavien ongelmien tasolle. (Neuman 1990.)

Asioihin ja niiden painotuksiin ja määreisiin liittyvän agendatutkimuksen lisäksi suuntauksessa on tutkittu myös, miten eri medioiden agendat vaikuttavat toisiinsa. Varhaisimmissa medioiden agendojen vuorovaikutustutkimuksissa (intermedia agenda setting) selvitettiin sitä, miten uutispalvelujen tuottamaa materiaalia hyödynnettiin sanomalehdissä. Paljon on tutkittu myös sanomalehtien agendojen vaikutuksia toisiin sanomalehtiin. 1980-luvulla huomiota herättänyt uutisointi Yhdysvaltoja riivanneesta huumeongelmasta on paljon käytetty esimerkkitapaus. Tutkimuksissa havaittiin muun muassa, että New York Timesilla oli huumausaineuutisoinnissa keskeinen rooli sanomalehtien agendan asettajana, ja sen uutisointi vaikutti merkittävästi esimerkiksi Washington Postin ja Los Angeles Timesin sekä useiden televisiokanavien uutisointiin asiassa. (Roberts ja McCombs 1994, 250.)

Mielenkiintoista on, että medioiden agendojen vuorovaikutusta mainoskampanjoiden näkökulmasta tutkineet Roberts ja McCombs (1994) havaitsivat vuoden 1990 Teksasin

kuvernöörinvaalien aikaan myös poliitikkojen mainoskampanjoiden vaikuttaneen vahvasti median agendaan. Toimittajat eivät niinkään reagoineet suoraan mainosten kautta viestitettyihin kampanjoiden asialistoihin, mutta he reagoivat kampanjoiden agendoihin kokonaisuuksina. Näitä agendoja mainoksissa pyrittiin kuitenkin tietenkint kertomaan tiivistetyssä muodossa. Toimittajat osallistuvat erilaisiin kampanjatilaisuuksiin, kuuntelevat ehdokkaiden puheita ja lukevat kampanjatiedotteita. Näin he ovat jatkuvasti kosketuksissa kampanjoiden pääasioihin ja tämä vaikuttaa myös heidän uutisointiinsa. Poliittisten mainoskampanjoiden yksi tarkoitus on tietenkint vaikuttaa suoraan yleisön agendaan, mutta toinen kohde on asioiden agenda (agenda of issues), jota uutismedia edistää. (Roberts ja McCombs 1994, 249-260.)

Kuten myöhemmin luvussa 4.4.3 selviää, Nato ja NRF eivät kuitenkaan olleet ehdokkaiden asialistoilla Suomen presidentinvaaleissa 2006, joten on oletettavaa, että NRF-julkisuuden esiinnousu vaalien ensimmäisellä kierroksella ei johtunut ehdokkaiden kampanjoinnista, vaan uutisointi oli lähtöisin median omalta agendalta tai poliittiseen eliittiin laskettavasta puolustusministeriön virkamieskoneistosta. NRF-tapauksen julkisuuteen nostaneen uutisen tehneen Ylen Radiouutisten politiikan toimittajan Jarkko Juseliuksen (2007) mukaan asia nousi julkisuuteen lähinnä median agendalta, koska Juseliuksen oli tarkoitus keskustella puolustusministeriön ylijohhtajan Pauli Järvenpään kanssa muista asioista. Haastattelun aikana puheissa nousi kuitenkin esiin mahdollisuus Suomen taistelujoukkojen mahdollisesta harjoittelusta Naton NRF-joukkojen kanssa, ja Juselius alkoi kysellä asiasta lisää. Näin uutisjutun aihe vaihtuikin skuuppiin NRF-joukoista. Tosin Juseliuksen mukaan on vaikeaa arvioida, nostiko Järvenpää asian tarkoituksella haastattelun aikana esiin. (Juselius 2007.)

NRF-julkisuuden nouseminen median agendalta ei kuitenkaan olisi mitenkään ainutlaatuista Nato-journalismista puhuttaessa. Osa Nato-journalismista on ollut aidosti aloitteellista ja media on nostanut juttuaiheita esiin oman kiinnostuksensa pohjalta. Näillä ”nostoilla” ei ole tarvinnut olla yhteyttä median ulkopuoliseen agendaan. Esimerkiksi vuosina 2003-2004 sanomalehtien Nato-uutisoinnista kolmasosa oli aloitteellisia. Rahkonen (2006) onkin havainnut, että toimitukset pitävät Nato-kysymystä julkisuudessa

silloinkin, kun Nato-keskustelua on muuten vähän. Rahkonen pitää tätä hyvänä asiana, sillä jos kaikki Nato-uutiset olisivat reagoivia, julkisen keskustelun agendan määrittelisivät lähes yksinomaan uutisten lähteet eli poliittiset päättäjät ja virkamiehet. (Rahkonen 2006, 64-66.)

3.6 ”Hiljaisuuden spiraali”

Viestinnän MCR-perinne (mass communication research) ajautui kriisiin 1960-luvulla, jonka seurauksena se hajanaistui sisäisesti. Erityisesti vaikutustutkimuksesta kiinnostuneet kriitikot alkoivat korostaa joukkoviestinnän merkittävää vaikutusvoimaa kahden teoreettisen idean pohjalta. Toinen niistä oli edellä jo esittelemäni agenda setting-teoria eli päiväjärjestysteoria ja toinen ns. ”hiljaisuuden spiraali”. (Pietilä 1997, 190-192.)

”Hiljaisuuden spiraalin” mukaan yksilöllä on taipumus pitää joukkoviestinnän kannanottoja oireina siitä, mitä mieltä ihmiset yleensä ovat asioista. Jos väestön piirissä tosiasiansa vähemmistössä oleva kanta tiettyyn asiaan saa viestimissä paljon tilaa, sitä aletaan helposti pitää enemmistön kantana. Käynnistyy ns. ”hiljaisuuden spiraali”. Enemmistöä edustavat alkavat vaieta kannastaan luullen sen joutuneen vähemmistöön, kun taas vähemmistöä edustavat rohkaistuvat tuomaan kantansa julki pitäessään sitä enemmistön kantana. Epäsuositun mielipiteen kannattajat eivät halua keskinäisviestinnässä tuoda esille omaa käsitystään, koska pelkäävät sosiaalista eristymistä. Joukkoviestinnän toimittajat katsovat tämän merkitsevän sitä, että vallitsevalla käsityksellä on yksimielinen kannatus ja jatkavat vallitsevan käsityksen esittämistä. Todellinen mielipide voi kuitenkin tulla esille esimerkiksi valtiollisissa vaaleissa tai joissain tapauksissa myös mielipidemittauksissa. Vähitellen mielipiteet saattavat vaihtaa osaa myös todellisuudessa. ”Hiljaisuuden spiraaleja” käynnistämällä joukkoviestintä voi siis vaikuttaa paitsi siihen, mitä asioita ajatellaan, myös siihen, miten niistä ajatellaan. Ajatuksen ”hiljaisuuden spiraalista” kehitti saksalainen Elisabeth Noelle-Neumann, joka tutki päiväjärjestysteorian vaikutusta muun muassa saksalaiseen valtopolitiikkaan. Ns. voimakkaiden vaikutusten koulukuntaa edustava Noelle-Neumann

jatkokehitti siis päiväjärjestysnäkemystä siihen, mikä jää varsinaisen päiväjärjestyksen ulkopuolelle. (Pietilä 1997, 192; Wiio 1992, 171-172; kts. myös Mustonen 2001.)

Länsi-Saksan parlamenttivaalit päättyivät vuonna 1976 hallituspuolueiden eli sosiaalidemokraattien ja liberaalien niukkaan voittoon, vaikka vielä muutamaa kuukautta aiemmin mielipidetutkimuksissa ennustettiin oppositiolle selvää voittoa. Noelle-Neumann esitti, että muutoksen odotettuihin tuloksiin aiheuttivat joukkoviestimet. Kun suurin osa mielipidetiedusteluun vastanneista oli varma kristillisdemokraattien voitosta, vain 11 prosenttia toimittajista uskoi näin. Toimittajat levittivät tätä käsitystä lehdistön, radion ja television kautta ja aiheuttivat Noelle-Neumannin mukaan paineen, joka vaikutti ratkaisevasti vaalien tulokseen. (Wiio 1994, 231.)

Noelle-Neumannin mukaan uusien kysymysten ja ongelmien syntyessä yleisö antaa vaikuttaa itseensä, jos toimittajat ovat voimakkaasti yhtä mieltä ja ajavat tiettyä asennetta. Jos todelliset kokemukset eivät kuitenkaan vastaa yleisiä odotuksia, syntyy uusi asenne itsenäisesti ja toimittajista riippumatta. Useimmat ihmiset pelkäävät Noelle-Neumannin mukaan joutuvansa eristetyiksi sosiaalisesta ympäristöstään. Tästä syystä he tarkkailevat jatkuvasti muiden käyttäytymistä ja mukautuvat muiden mielipiteisiin, vaikka ne eivät vastaisikaan täysin omia käsityksiä. Joukkoviestimet välittävät kansalaisille vallitsevaa mielipidettä käyttäytymisen ohjeeksi. (Wiio 1994, 231.)

Suhonen (1994) huomauttaa, että nykyisin tilanne on monimutkaisempi kuin Noelle-Neumannin esittäessä teoriansa vuonna 1972. Tiheään tahtiin toistettavat mielipidetutkimukset ja niiden tulosten näkyvä julkaiseminen pitävät jatkuvasti peiliä yleisön edessä. Hänen mukaansa tuo peili antaa yleisestä mielipiteestä usein oleellisesti erilaisen kuvan kuin viestimet muuten uutisoinnissaan. (Suhonen 1994, 54.)

Noelle-Neumannin teoriaa ja ”hiljaisuuden spiraalia” on kritisoitu paljon ja se on todettu usein vanhentuneeksi. Yleisön agendan muodostumisen näkökulmasta sillä on Suhosen (1994) mielestä kuitenkin ilmeinen selityskykynsä. Noelle-Neumann perusteli medioiden valtaa modernissa yhteiskunnassa kolmella joukkoviestinnän piirteellä: tavoittavuudella,

yhdennukaisuudella ja kasautuvuudella. Näiden piirteen vallitsevuutta nykyisessäkin mediamaisemassa ei sovi väheksyä. Median tavoitavuus on jatkuvasti kasvanut ja tuskin on enää ihmistä, jota media ei, tämän niin halutessa, tavoita joko lehtien, radion, television tai internetin kautta. Tavoitavuutta tukee kasautuvuus, joka merkitsee sitä, että vaikka yksi uutislähetys tai uutismedia olisikin jäänyt tavoittamattomiin, on useita eri vaihtoehtoja varmasti nopeasti saatavilla. Kasautuvuutta on se, että jokin asia nousee median agendalle, jolloin sitä tullaan toistamaan näkyvästi ja usein. Toisaalta kasautuvuus merkitsee myös sitä, että nämä aiheet tulevat esille useissa eri medioissa ajan mittaan. Joukkoviestinnän yhdennukaisuus puolestaan merkitsee sitä, että mediat tarkastelevat yhteisiä aiheita myös yhteisestä näkökulmasta ja tarjoavat niistä samankaltaisia tulkintoja. Tavoitavuuden, kasautuvuuden ja yhdennukaisuuden kaltaista toimintaa on nähty muun muassa suomalaisessa ja ruotsalaisessa EY-jäsenyysuutisoinnissa 1990-luvulla. (Suhonen 1994, 55-56.)

”Hiljaisuuden spiraalin” toimivuus tai toimimattomuus riippuu olennaisesti kuitenkin siitä, millaisia ovat yleisön keskinäiset sidokset. Jos suuren yleisön jäsenet eivät juuri keskustele keskenään tai jos oletukset yleisestä mielipiteestä kyllästävät heidän keskustelunsa, teoria periaatteessa toimii. Jos median ulkopuolella ihmisten keskusteluyhteydet ovat itsenäisellä pohjalla, ei kierrettä pitäisi syntyä. Toimiakseen ”hiljaisuuden spiraali” edellyttääkin pitkälle massoitunutta yhteiskuntaa. (Kunelius 1997, 128.)

3.7 Suomalaisesta mediajulkisuudesta

Nato-keskustelussa voi nähdä samanlaisia piirteitä kuin suomalaisessa mediassa oli EU:hun liittymisen ja kansanäänestyksen kynnyksellä. Suomalaisen poliittisen kulttuurin vanhasta konsensushakuisuudesta osittain juontuvan ilmapiirin vuoksi ristiriitoja ei niinkään käsitellä julkisesti vaan vaikeita kysymyksiä vältellään, kunnes niissä on päästy yksimielisyyteen. Suomelle oli tyypillistä EU-keskustelun aikaan 90-luvulla, että eliitit löysivät toisensa vaikeassa tilanteessa ja hautasivat erimielisyytensä. Ristiriitaisten asioiden käsittely minimoitiin ennen kampanjavaihetta. Media lähti päättäjien kelkkaan

tottumuksesta, ei niinkään tietoisesti. Suomalainen EU-julkisuus ei perustunut laajalle kansalaiskeskustelulle tai väittelylle vaan informaatio kulki lumivyörynä ylhäältä alas. (Kivikuru 1996a, 18; Kivikuru 1996b, 393-394.)

Nykypäivän Suomessa julkisuuden merkitys on korostunut ja politiikka on yhä enemmän sidoksissa mediaan. Tämä on nähty ”kahden palatsin pelinä”, eräänlaisena kahden eliitin (poliittistaloudellisen vallan käyttäjät ja media) välisenä yhteistyönä, jossa vallan käyttäjät ja media toimivat pikemminkin rinnakkain kuin ristikkäin (Mancini 1991, 137-154 Kivikurun 1996a, 18 mukaan). Ruostetsaari (1998) määrittelee poliittisen luokan koostuvan Suomessa kansanedustajista, ministereistä ja tasavallan presidentistä sekä ministereiden erityisavustajista (1998, 42). Nykyisin tähän poliittistaloudellisen vallan käyttäjien luokkaan voi lukea mukaan myös ainakin eurokansanedustajat, eurovirkamiehet, poliittiset valtiosihteerit ja muut korkeat ministeriöiden virkamiehet. Wiberg (2006) arvioi, että poliittiseen luokkaan kuuluu avarasti laskien 40 000 henkilöä, jos mukaan otetaan myös kunnallisvaaleissa ehdokkaiksi asettuneet (Wiberg 2006, 256).

Mediajulkisuuden ja politiikan lähentyminen johtuisi intressien samankaltaisuudesta ja yhteisestä kielestä. Tosin median valtajulkisuudelle on systemaattisten, politiikkaa peilaavampien kiinnostuksen kohteiden lisäksi tyypillistä myös ’sisäänrakennettu’ arvaamattomuus ja anarkistisuus, joka nostaa esiin ja korostaa myös toisen palatsin kannalta epäedullisia asioita. Olennaista kahden palatsin suhteelle on, että yhteys niiden välillä toimii, kun taas palatsien ja kansalaisten välisiä yhteyksiä testataan sisällöistä käsin melko harvoin. Molemmilla palatseilla on taipumus asemoida kansalainen yksiselitteisesti vastaanottajaksi, ei osallistujaksi. (Kivikuru 1996a, 18).

Suomessa kahden palatsin pelille on näyttöä jo pidemmältäkin ajalta. Esimerkiksi sodanjälkeisen Suomen poliittisen julkisuuden pääteemoja ovat määrittäneet tiedotusvälineissä vakiintuneet auktoriteetit: eheyttä ja konsensusta, talouden ja politiikan erottelua ja varhemmin myös suurvaltaristiriitojen ulkopuolella pysymistä legitimoivat valtavälineissä poliittiset auktoriteetit, joiden asema murtui vasta EU-prosessin aikana. (Mikkonen 1993, 147-148 Kivikurun 1996a, 18 mukaan.) Noista ajoista suomalaisen

journalistisen kulttuurin voidaan katsoa muuttuneen, sillä auktoriteettien ei enää voida katsoa määrittävän julkisuuden pääteemoja. Nykyisin media luo omia sisältöjä muun muassa tutkimusten, selvitysten, mielipidemittausten ja erilaisten gallupien avulla.

Juha Herkman (2005) näkee suomalaisten medioiden sisällöissä tapahtuneen muutoksen useiden eri tekijöiden summana. Hänen mukaansa muutokseen ovat syynä median markkinoituminen, lisääntyvä kilpailu, omistuksen keskittyminen sekä muutokset mediaorganisaatioissa ja työtavoissa. Herkman arvioi, että median tuottama tieto ja kokemus ovat tunkeutuneet ihmisten yksityiselämään ja sekoittaneet yksityisen ja julkisen välistä rajaa. Hän korostaa median merkityksen kasvamisessa myös sen yhteiskunnallista ulottuvuutta. 1980- ja 1990-luvuilla mediasta tuli osa kaikkea yhteiskunnallista ja kulttuurista toimintaa talous mukaan lukien. (Herkman 2005, 18, 56-57.)

Samalla kun median käyttötarkoitukset ovat monipuolistuneet, on media sirpaloitunut. Ei ole enää olemassa yhtä poliittista julkisuutta, ja erityisesti viihde on kasvattanut osuuttaan. Tulevaisuudessa kuva mediasta itsestään monipuolistuu ja median toiminnan selittäminen monimutkaistuu. Sirpaloituminen heikentää median keskimääräistä laatua vanhoilla, vakavaan tiedonvälitykseen liittyvillä arvostuksilla. Myös välineitä erottavat rajat uudistuvat. Vakavaa tiedonvälitystä ei haluta rajata omiin välineisiinsä, koska Suomen pienillä markkinoilla eliitin mediat eivät kannata. Sanomalehdet ja julkinen palvelu sähköisellä puolella tekevät kaikkensa elitistiytymisen estämiseksi. (Olkinuora 2006, 59; Wiberg 2006, 242.)

Olkinuora (2006) arvioi, että mediasta on tulossa yhä enemmän puheenaihebisnestä. Se elää symbioosissa politiikan kanssa, josta on puolestaan tullut mielikuvabisnestä. Menestystekijäksi nousee hänen mukaansa maailmanselitysbisnes. Näin media on menossa kohti uutta ideologiaa. Mediat ottavat ajaakseen yksittäisiä asioita aivan uudella tavalla. Asetelma mediasta yleisön puolesta vallan vahtikoirana toimivana tahona saa uusia muotoja. Enää ei toimita vanhalla poliittisella asteikolla, vaan kohteena tulee olemaan paikallisia epäkohtia. (Olkinuora 2006, 60.) Näin on mahdollista, että vanhassa

journalismin funktiossa neljäntenä valtiomahtina tapahtuu tulevaisuudessa muutoksia tai uudelleensuuntautumista. Journalismi ei enää yksinomaan valvo kansalaisten puolesta julkisen vallan käyttäjiä, lakien järkevyyttä, hallinnon tehokkuutta ja tuomioiden oikeudenmukaisuutta ja riippumattomuutta (Kunelius 1997, 177), kuten journalismin perinteinen asema valtiomahtina on tarkoittanut.

Nieminen ja Pantti (2004) ovat jo esittäneetkin, että median perinteinen tehtävä valtiovallan tarkkailijana, eräänlaisena vahtikoirana, on vanhentunut 2000-luvun alussa. Heidän mukaansa median tulisi vahtia sekä julkisen että yksityisen taloudellisen vallan toimia. Ongelmaksi kuitenkin nähdään, että suuri osa mediasta kuuluu yksityiselle liiketalouden sektorille, ja se saattaa vääristää median herkkyyttä tarttua myös yksityisen sektorin väärinkäytöksiin. Käynnissä onkin kamppailu median kulttuuris-moraalisen ja taloudellis-kaupallisen tehtävän välillä, jossa ei ole selvää, onko media demokratian eli kansalaisten vai markkinoiden palvelija. (Nieminen & Pantti 2004, 27-28.)

3.8 Poliitiikka ja toimittajat

Nato-keskustelua arvioitaessa on olennaista ottaa huomioon myös suomalaisessa poliittisessa journalismissa ja politiikan toimittajien identiteeteissä tapahtuneet muutokset. Maria-Kaisa Aulan (1991) tutkimuksen mukaan suurin ryhmä Yleisradion poliittisia toimittajia liitti poliitikkojen ja toimittajien tai tiedotusvälineiden konfliktit suoraan tapahtuneeseen poliittisen journalismin muutokseen, ”länsimaistumiseen” ja ilmapiirin muutokseen 1970- ja 1980-lukujen vaihteessa, erityisesti presidentinvaihdokseen Kekkosesta Koivistoon. Toimittajien puoluesidonnaisuudet ovat vähentyneet, kriittisyysvaatimukset ovat korostuneet, poliitikkojen kunnioittaminen vähentynyt ja poliitikoista on otettu etäisyyttä. Yleisradion politiikan toimittajien mielestä muutos itsenäisempään journalistiseen suuntaan on ollut positiivista, koska tiukka käsittelytapa kuuluu länsimaiseen demokratiaan. Toisen poliittisen journalismin kehityssuunnan, henkilökeskeistymisen ja viihteellisyyden, katsotaan toisaalta vaikuttaneen erilaisiin poliittisiin konflikteihin ja vääristelysytöksiin. (Aula 1991, 93, 108-109.)

Tässä voidaan nähdä seurauksia myös suuremmasta murroksesta yhteiskunnallisissa muutoksissa, kuten luokkasidonnaisuuden heikentymisestä ja poliittisen sitoutumisen vähenemisestä. Aulan (1991) mukaan Yleisradion politiikan toimittajat näkivät itsensä ennenkaikkeaa eräänlaisena kriittisenä tarkkailijana, jonka tehtävä on jakaa todenmukaista tietoa, välttää puoluepoliittista leimautumista ja tyydyttää yleisön tiedontarve. Toimittajat käsittävät yleisön kansalaisina ja äänestäjinä, eivät minä tahansa ihmisjoukkona. (Aula 1991, 65.)

Asiaan liittyy olennaisesti tietysti politiikan lisääntynyt julkisuus. Koska kansa näkee poliittisia edustajiaan entistä vähemmän erilaisissa tilaisuuksissa tai kokouksissa, on tiedotusvälineiden ja journalismin poliitikoista antamalla kuvilla suuri merkitys. Poliitikkojen yhteys kansaan kulkee median kautta. (Aula 1991, 110.) Joukkoviestinnän yhä keskeisempää merkitystä poliittisissa prosesseissa ja päätöksenteossa on kutsuttu muun muassa politiikan medialisoitumiseksi tai median politisoitumiseksi (Kivikuru 1996a, 18), viestinnällistymiseksi (Moring ja Himmelstein 1993, 18-19; Wiberg 2006, 242), politiikan joukkoviestinnällistymiseksi tai moderniksi julkisuusprosessiksi (Aula 1991, 6) sekä amerikkalaistumiseksi tai modernisaatioksi (Isotalus 1998a, 9). Jokaisella näistä on hieman erilainen painotus, esimerkiksi viestinnällistyminen korostaa median roolin kasvua poliittisessa viestinnässä sekä henkilöitymistä ja mielikuvien merkityksen kasvua asiakysymysten kustannuksella, kun taas amerikkalaistuminen painottaa roolin piirteiden leviämistä maasta toiseen. Modernisaatio puolestaan näkee muutosten taustalla laajemmat yhteiskunnalliset muutokset. Modernisaation katsotaan aiheutuvan teknologian kehittymisestä sekä muun muassa yhteiskunnan fragmentoitumisesta ja puolueiden samankaltaistumisesta. (Borg ja Moring 2005, 49; Isotalus 1998a, 9-10.)

Viestinnällistymisen kehitys havaittiin Yleisradion politiikan toimittajien keskuudessa jo 1990-luvun alussa, jolloin toimittajat itse arvioivat poliittisen journalismin tulevaisuuden olevan menossa kahteen suuntaan: toisaalta kriittisyys tulisi vahvistumaan ja journalismi tulisi pinnallistumaan, viihteellistymään ja olemaan entistä henkilökeskeisempää (Aula 1991, 96). Nämä trendit ovat selvästi nähtävissä tämänhetkisessä poliittisessa journalismissa ja kampanjoinnissa.

Moring ja Himmelstein (1993) näkivät 90-luvun alussa Suomen vaalipolitiikassa erityisesti television kannalta katsottuna kolme keskeistä muutosta. Ensinnäkin puoluekeskusteluista oli tullut yhä viihdekeskeisempiä. Toiseksi Yleisradion ja MTV3:n iltauutisissa oli vaalikampanjan aikana kasvanut mielipidemittausten ja erityisesti valtapelikeskeisten aiheiden tärkeys. Valtapelikeskeisillä aiheilla he viittaavat muun muassa reportaaseihin, joissa poliitikot tapaavat ”tavallisia ihmisiä”. Kolmanneksi poliitikot olivat kasvavassa määrin puhumassa suoraan kansalaisille maksetuissa poliittisissa mainoksissa. 90-luvun alkuvuosina poliittisissa kampanjoissa näkyi televisiossa myös seksikkäämpää imagopolitiikan dramaturgiaa. Uudella imagopolitiikalla pyrittiin kohdistautumaan nimenomaan epätietoisiin potentiaalsiin äänestäjiin, jotka valitsivat puolueensa ja ehdokkaansa aivan viime hetkellä. (Moring ja Himmelstein 1993, 7-8.) 1990-luvulla äänestyspäätöksen tekeminen siirtyi selvästi lähemmäksi äänestyspäivää. Vuosikymmenen alun jälkeen vasta äänestyspäivänä päätöksensä tehneiden prosenttiosuus on vakiintunut hieman viidenneksen alapuolelle. Erityisesti suorat presidentinvaalit saivat ihmiset pohtimaan ratkaisuaan viime hetkeen. (Wiberg 2006, 93-94.)

Tavallista useammin tiedotusvälineitä käyttävät äänestyspäätöksensä tukena äänestyskäyttäytymistään vaalista toiseen muuttavat ihmiset. Viestinnällistymisellä on siis erityisen hyvä kasvualusta nimenomaan äänestyskäyttäytymistään muuttavien keskuudessa. Eri tutkimusten valossa äänestäjäkunta on muuttanut käyttäytymistään huomattavasti viimeisen kymmenen vuoden aikana. On ilmeistä, että yhä useampi äänestäjä tekee puoluevalintansa yhä myöhemmin, ja että myöhäinen päätöksenteko on erityisen tavallista puoluetta vaihtavien ja aktivoituvien äänestäjien joukossa. (Moring ja Himmelstein 1993, 86, 94.)

Salminen (2006) arvioi, että poliittinen journalismi muutti luonnettaan Harri Holkerin pääministerikaudella vuodesta 1987 alkaen. Aiemmin johtavat poliitikot sanelivat päiväjärjestyksen eli ns. agendan, mutta uutisvälityksen voimistuessa ja lähetysten määrän kasvaessa tultiin tilanteeseen, jossa agenda alettiin laatia toimituksissa. 1990-

luvulle tultaessa suomalainen politiikka muuttui yhä enemmän mediapolitiikaksi. (Salminen 2006, 91-92.)

4 Vuosien 1994, 2000 ja 2006 presidentinvaalien piirteitä

Presidentinvaalien luonne on muuttunut monella eri tasolla 1990-luvulla toteutettujen institutionaalisten uudistusten vuoksi. Ennen vuotta 1988 presidentinvaaleissa äänestettiin vain valitsijamiehiä. Suoraa kansanvaalia harjoiteltiin vuonna 1988, kun ihmiset saivat äänestää sekä ehdokasta että valitsijamiehiä. Nykyisin käytössä olevaan muotoonsa presidentinvaalijärjestelmä uudistettiin vuonna 1991. (Pitkänen 2006, 194.) Suomessa otettiin käyttöön kaksivaiheinen kansanvaalijärjestelmä. Ensimmäisen kerran uutta vaalijärjestelmää käytettiin vuoden 1994 presidentinvaaleissa.

Vaalitavan ohella tämän tutkielman kannalta keskeisiä vaaleihin ja niiden sisältöön vaikuttaneita muutoksia on tapahtunut myös presidentin tehtävissä. Presidentin tehtävien sisällön uudelleenmäärittely saatiin valmiiksi vuoden 2000 perustuslakiuudistuksessa. Presidentti Martti Ahtisaari vahvisti kesäkuussa 1999 Suomen uuden perustuslain tulevaksi voimaan 1.3.2000. Uusi perustuslaki supisti presidentin valtaoikeuksia, satoi hänen päätöksentekoaemaansa ja tehtävien painopiste siirtyi voimakkaammin ulkopoliittikan hoitoon. (Nousiainen 2000; Virtapohja 2002, 135.)

Uimosen (2001) mukaan presidentin vallan kaventamishaluihin on neljä syytä. Ensinnäkin, poliitikkojen halu riisua presidentiltä valtaa oli vastareaktio presidentti Urho Kekkosen monarkistiselle valtakaudelle. Toinen syy oli pelko suorilla kansanvaaleilla valittavien henkilöiden pätevydestä. ”Kenen tahansa” pelättiin pääsevän presidentiksi iltapäivälehtien julkisuuden siivittämänä. Kolmas syy oli Neuvostoliiton romahtaminen, joka aiheutti sen, että ulkopoliittikan mystifioitu asema karisi. Neljäs syy oli Euroopan yhdentymiskehitys, sillä EU hämärsi ulko- ja sisäpolitiikan välistä rajaa. Ulkopoliittisista asioista tuli EU:ssa myös sisäpoliittisia. (Uimonen 2001; Virtapohja 2002, 135.)

Myös presidentin henkilökohtaisen arvovallan merkitys korostui suhteessa perustuslailliseen valtaan. Rusi (2000) arvioi, että vuoden 2000 perustuslakiuudistus merkitsi samalla ulkopoliittikan johtojärjestyksen epämääräistymistä pysyvästi. Jokainen

presidentti voi kokeilla valtansa rajoja, koska perustuslaki ei voi kokonaan määrätä käytäntöjä, vaan ne on testattava poliittisessa todellisuudessa. (Rusi 2000, 356.)

Uudistukset presidentin valtaoikeuksissa ja henkilökohtaisen arvovallan merkityksen korostuminen ovat vaikuttaneet myös vaalikampanjointiin ja tehneet presidentinvaaleista aikaisempaa enemmän henkilövaaleja. Vaalitavan muutoksen vuoksi ehdokkaiden täytyy miellyttää laajempaa äänestäjien joukkoa kuin puoluevaaleissa, ja siksi ehdokkaat välttelevät jyrkkiä poliittisia kannanottoja ja pyrkivät häivyttämään perinteisempiä ristiriitoja. (Pitkänen 2006, 194.) Tämä kehityssuunta on huomattu jo aiemminkin. Carlsonin mukaan vaalikampanjoiden monimutkaiset asiakysymykset tiivistetään lyhyiksi iskulauseiksi ja ehdokkaat valitaan heidän mediaseksikkyytensä perusteella (Carlson 2000, 18-19 Savonius 2004, 10 mukaan). Yleisradion politiikan toimittajien keskuudessa ”kuvien kunnioituksen” sanottiin vähentyneen 90-luvun alkupuolella erityisesti presidenttiin ja pääministeriin suhtautumisessa. Poliitikkojen ja toimittajien suhteet nähtiin kysymyksenä poliittisen julkisuuden hallinnasta nykyaikaisessa demokratiassa. (Aula 1991, 2, 92.) Tässä kehityksessä televisio on ollut keskeisessä asemassa. Toisinaan on puhuttu jopa ”television aikakaudesta”, sillä kaikista tiedotusvälineistä nimenomaan televisio on nähty elintärkeänä koko nykyaikaisen politiikan tekemiselle. Televisio loi Aulan (1991) mielestä valtakunnallisen reaaliaikaisen poliittisen julkisuuden. (1991, 11.)

Television roolin korostuminen puolueiden kampanjoinnissa ei kuitenkaan ole sisänsä uusi asia. Ensimmäisenä selkeänä näyttönä television poliittisista vaikutuksista on pidetty Yhdysvaltain presidenttiehdokkaiden John F. Kennedyn ja Richard Nixonin televisioitua vaaliväittelyä vuonna 1960. Tutkimusten kautta on havaittu, että Kennedy menestyi väittelyssä hyvän televisioesiintymisensä ansiosta. Suomessa television läpimurto puoluekampanjoinnissa tapahtui Suomessa jo vuosien 1966 ja 1970 eduskuntavaaleissa. Puolueet sijoittivat huomattavassa määrin resursseja ehdokkaiden onnistuneeseen esiintymiseen televisiossa ja käyttivät aikaisempaa enemmän rahaa mainostoimistojen ja mielipidetutkimuslaitosten palveluihin. Nämä mahdollisti ensisijaisesti valtion vuonna 1967 alkanut puoluetuki. Julkisen puoluerahoituksen lisäksi vaalikampanjoissa on

tapahtunut muutos puolueiden jäsenkunnan osallistamisessa vaalikampanjointiin. Joukkotiedotusvälineet, varsinkin televisio, ovat korvanneet jäsenkunnan osallistamista ja lisännyt puolueiden riippuvaisuutta media-asiantuntijoista. (Isotalus 1998a, 8; Ruostetsaari 1998, 20-21; kts. myös Salminen 2006, 26.)

Television poliittista valtaa on korostanut entisestään lehtien tapa kirjoittaa television vaaliohjelmista. Kirjoituksissa korostetaan itse televisiota, televisio-ohjelmaa ja televisioesiintymistaitoa, mikä antaa painoarvoa itse medialle. Jos lehtijuttujen painopiste olisi poliittisissa asiakysymyksissä, television merkitys ei olisi niin suuri. (Isotalus 1998b, 111.) Television ja politiikan suhdetta alettiin Suomessa tutkia kasvavassa määrin vasta 1980-luvulla. Yhtenä merkittänä käänteenä on pidetty vuoden 1982 presidentinvaaleja, joiden on sanottu olleen Suomen ensimmäiset imagovaalit. (Isotalus 1998a, 8.) Vuoden 1982 presidentinvaaleissa valittiin myös Suomen ensimmäinen ”gallupresidentti”, Mauno Koivisto. Mieliopidemittausten osoittama ylivoimainen kansansuosio Urho Kekkosen väistyessä presidentin tehtävistä vei Koiviston SDP:n ehdokkaaksi ja tasavallan presidentiksi ohi Kalevi Sorsan. (Suhonen 2006b, 7.) Kuten myöhemmin luvuissa 4.4.3 ja 6.5 selviää, television ja erityisesti vaalitenttien sekä mielipidetutkimusten merkitys korostui myös vuoden 2006 presidentinvaalien NRF-keskustelussa.

4.1 Poliitikka ja journalismi osana demokraattista järjestelmää

Vielä 1970-luvulla politiikan journalismi oli voimakkaan hierarkisoitunutta. Oli julkinen politiikka ja toisaalta yksityinen elämä, oli miehet ja naiset, oli keskeiseksi noussut valtopolitiikka ja muu politiikka, joka ei saanut niin suurta huomiota. Näitä rajoja ja hierarkioita ylläpiti epäsuorasti nimenomaan politiikan journalismi. 2000-luvulle tultaessa politiikan journalismin ylläpitämät rajat ovat haalistuneet ja hierarkiat murtuneet. Kielletyt aiheet ovat menneisyyttä ja yksityisen ja julkisen raja on hämärtynt. Kiristyvää kilpailu joukkotiedotusvälineiden kesken on pakottanut ne laajentamaan poliittisen journalismin kenttää. (Pernaa, Pitkänen ja Railo 2006, 275-276.)

Politiikan journalismissa tapahtuneiden muutosten seurauksena myös politiikan toimittajien yhteiskunnallinen rooli on muuttunut. Informaation lisäksi toimittajien tulee tarjota yleisölleen myös tunnepitoisia kokemuksia ja samaistumisen kohteita. Poliitiikan journalismi rakentaa yhä harvemmin sisältönsä suoraan poliitikkojen tiedotteista tai julkilausumista. Ne muodostavat juttujen ytimen, mutta näkökulman valitsee toimittaja. Kansalaiset seuraavat politiikkaa huomattavaa valtaa käyttävän median välityksellä. Mediassa määritetään julkisen yhteiskunnallisen ja poliittisen keskustelun aiheet, joiden perusteella suureksi osaksi muodostuvat tavallisten kansalaisten käsityksen politiikasta ja poliittisista päätöksistä. (Emt., 279-280) Tiedotusvälineiden voidaan siis sanoa ratkaisevan, tuleeko jostakin asiasta kansalle tärkeä poliittinen kysymys.

Ruostetsaari (1998) katsoo, että politiikan tekemisen muodoissa tapahtuneet muutokset ovat myös yhtenäistäneet poliittista luokkaa. Erityisesti galluputkimusten lisääntynyt käyttö ja imagonrakennus yhtyneenä politiikan medialisoitumiseen ovat yhdenmukaistaneet puolueiden toimintatapoja, mikä puolestaan on yhdenmukaistanut myös politiikan tuotosta, poliittisia kannanottoja. (Ruostetsaari 1998, 63.)

Joukkoviestimet yhdessä Suomen tietotoimiston kanssa ovat näkyvin mielipidetutkimusten teettäjä. Näkyvyys johtuu luonnollisesti siitä, että mediat tilaavat gallupeita journalistiseksi aineistokseen, mutta uutisten tuottaminen ei ole ainoa tavoite. Tutkimusten ja niiden julkaisemisen avulla viestimet osallistuvat politiikan prosesseihin niin vaalien yhteydessä kuin niiden välilläkin. Näkyvyydestä huolimatta valtaosa julkisuudessa olevista gallup tuloksista on peräisin muiden kuin viestinten tilaamista tutkimuksista. Gallupeja teetetään paljon verovaroin ja aktiivisia tutkimusten tilaajia ovat myös kansalaisjärjestöt. Esimerkiksi monet yhteiskuntapoliittiset aiheet kiinnostavat tutkimusten teettäjiä. Viime vuosina suhtautumista Suomen Nato-jäsenyyteen ovat mittauttaneet valtiovalta (MTS:n tutkimuksesta lisää luvussa 4.4.3), talouselämä (Eva) ja media (HS, Yle). (Suhonen 2006a; Suhonen 2006b, 32, 56.)

Samalla kun politiikan voidaan katsoa tasapäistyneen, on suomalaisten yleinen kiinnostus politiikkaan pysynyt melko tasaisena viimeisen neljän vuosikymmenen ajan. Noin puolet suomalaisista on hyvin tai jonkun verran kiinnostunut politiikasta. Yleisesti ottaen

voidaan sanoa, että työssä käyvät, miehet ja kouluttautuneemmat ovat kiinnostuneempia politiikasta kuin työttömät, naiset ja vähemmän kouluttautuneet. Poliittinen osallistuminen ja äänestäminen ovat kasautuneet erityisesti koulutettuihin, työssäkäyviin, keskiluokkaisiin ja keski-ikäisiin. (Wiberg 2006, 90.) Kansalaisten osallistumisinto presidentinvaaleihin on kuitenkin vähentynyt siten, että Suomessa asuvien Suomen kansalaisten äänestysprosentti lähestyy eduskuntavaalien vaalivilkkauden tasoa. Muutamissa viime eduskuntavaaleissa kotimaan äänestysprosentti on ollut lähellä 70 prosenttia. Vuoden 2006 presidentinvaaleissa kotimaan äänestysprosentti oli 73,9 prosenttia. Vuonna 2000 vaalien ensimmäisen kierroksen äänestysprosentti oli 76,9 prosenttia ja toisen kierroksen 80,2 prosenttia. (Borg 2007, 37; Nurmi ja Nurmi 2002, 473.)

Seuraavassa luvussa palaan ajassa taaksepäin ja luon perspektiiviä viimeisiin kolmeen presidentinvaaleihin. Tarkastelen vuoden 1994, 2000 ja 2006 presidentinvaaleja, ja pyrin nostamaan esiin poliittisen julkisuuden, journalismin ja vaalien keskeisten puheenaiheiden sekä tapahtumien kannalta olennaisia havaintoja. Ne tukevat myöhempää empiiristä analyysiani vuoden 2006 presidentinvaalien NRF-keskustelusta.

4.2 Presidentinvaalit 1994

Vaalijärjestelmässä, mediassa ja valtiosääntöuudistuksessa tapahtuneiden muutosten vaikutukset alkoivat näkyä vuoden 1994 presidentinvaaleissa. Valtiosääntöuudistus vaihtoi kotimaisen vallan painopistettä ja osa perinteistä poliittista valtaa siirtyi yhteiseurooppalaiseen päätöksenteon piiriin. Tällainen oli mm. rahapolitiikka, sillä Suomen Pankin määräysvaltaa siirtyi Euroopan keskuspankille. Vallan sanottiin karkaavan Brysseliin. Median korostuneen roolin katsotaan vaikuttaneen jo esivaaleissa, jolloin valtion virkamies Martti Ahtisaari voitti SDP:n pitkäaikaisen puoluevaikuttajan Kalevi Sorsan. Hänen voittoaan kuvattiin mediavoimien ansioksi. (Salminen 2006, 52.) Suoran kansanvaalin takia tiedotusvälineiden rooli korostui myös itse vaalikamppailussa, ja esimerkiksi vaaliohjelmien määrä oli 1994 ennennäkemättömän suuri. Vaalitentit olivat myös hyökkäävämpiä, kuulustelunomaisia ja henkilökohtaisuuksiin menevämpiä

kuin aiemmin. Ehdokkaat esiintyivät myös viihteellisissä ohjelmissa tavallista enemmän. Peräti yli kolmasosa suomalaisista näki presidenttiehdokkaan jossain viihdeohjelmassa. Mieliopidietiedustelujen ja ehdokkaiden saaman mediajulkisuuden välillä oli myös yhteys. Lehtisen ja Komulaisen (1994) mukaan Elisabeth Rehn ja Martti Ahtisaari saivat palstatilaa, televisioaikaa ja myönteistä huomiota täsmälleen siinä suhteessa kuin mieliopidietiedustelut kulloinkin kertoivat. (Ruonala 1998, 39; Isotalus & Pörhölä 1998, 18; Kuivasmäki 1998, 87; Lehtinen ja Komulainen 1994, 50; kts. myös Hämäläinen 2002, 48.)

Poliitikkojen kieli koostuu yleisesti ottaen suurelta osin tulevaisuuteen kohdistuvista lupauksista, sillä he yrittävät osoittaa tiedostavansa olemassa olevat ongelmat ja olevansa pyrkimässä parempaan. Vuoden 1994 vaaliohjelmissa presidenttiehdokkaat kuitenkin välttivät positiivisia lupauksia tulevaisuudesta ja painottivat asioiden synkkiä puolia. Vakavasti otettavat ehdokkaat näyttivät varovan antamasta tyhjiä lupauksia. (Kanerva 1997 Ruonala 1998 41-42 mukaan.)

Toiselta vaalikierrokselta pudonneen Paavo Väyrysen mediapelisyytösten herättämänä julkisuudessa alettiin puhua tiedotusvälineiden teettämien gallupien vaikutuksesta vaalitulokseen. Väyrynen viittasi mediapelillä kahteen ilmiöön. Ensinnäkin hän väitti, että muutamat keskeiset tiedotusvälineet, kuten Hufvudstadsbladet, Iltalehti ja MTV, olivat tarkoituksellisesti julkaisseet muutama päivä ennen vaaleja harhaanjohtajia mieliopidemittauksia, joissa Väyrynen ei ollutkaan toiseksi suosituimpana ehdokkaana heti Martti Ahtisaaren jälkeen, vaan vasta neljäntenä. Väyrynen oletti tällaisten mittauksen saavan ihmiset äänestämään mieluummin todennäköisemmin toiselle kierrokselle pääsevää ehdokasta, tässä tapauksessa Elisabeth Rehniä. Toiseksi Väyrynen syytti Yleisradiota ja MTV:tä siitä, että ne olivat tarkoituksellisesti asettaneet hänet uutislähetyksissään epäilyttävään valoon vaalien ensimmäistä kierrosta edeltävänä iltana. Väyrynen ei ollut ainoa ehdokas, joka syytti mediaa vaaleihin vaikuttamisesta. Myös vaaleissa tappiolle jäänyt kansalaisliikkeen Keijo Korhonen syytti median ratkaisseensa vaalit tekaistuilla gallupeillaan. (Pernaa ja Railo 2006, 38-39; Salminen 2006, 132.)

Vuoden 1994 (kuten myöhemmin vuoden 2000) presidentinvaalien taistelua ryydittivät koko ajan muuttuneet mielipidemittausten lukemat. Ehdokkaiden suosio nousi ja laski hyvinkin voimakkaasti, ja ilmiöitä tuli ja meni. Vaalikamppailun loppuvaiheessa julkaistiin keskimäärin noin yksi kannatusmittaus päivässä. Median kannalta voidaan kuitenkin todeta osin puolustavasti, että gallupeja myös arvosteltiin mediassa purevasti. (Hämäläinen 2002, 49; Pitkänen 2006, 198; Salminen 2006, 125; Kuivasmäki 1998, 70.) Gallupeista syntynyt julkisuus oli vaalien ensimmäisellä kierroksella erittäin suotuisaa Elisabeth Rehnille ja toisen kierroksen loppuvaiheessa Martti Ahtisaarelle (Borg 1994 Kuivasmäki 1998, 69 mukaan; kts. myös Lehtinen ja Komulainen 1994, 50). Ensimmäisen kierroksen tasaisesta kärkijoukosta toiselle kierrokselle pääsi kaksi pääehdokasta, Martti Ahtisaari ja Elisabeth Rehn. Lopulta presidentiksi valittiin Ahtisaari, joka sai 53,9 % äänistä Rehnin äänisaaliin ollessa vain 46,1 % (Salminen 2006, 121).

Vuoden 1994 presidentinvaaleissa on nähtävissä myös merkkejä agenda setting –tutkimusperinteessä tunnetusta ns. ”hiljaisuuden spiraalista” (aiheesta lisää luvussa 3.6). Elisabeth Rehn pääsi vaalien toiselle kierrokselle, vaikka hän ei aluksi näyttänyt olevan yleisen mielipiteen suosikki. Salmisen (2006) mukaan vaaleja tutkineet professori Pekka Korhonen ja tohtori Markku Kuula havaitsivat, että kun äänestäjät saivat tietoa Rehnin todellisista mahdollisuuksista, hänet jo hylänneet tulivat takaisin. Osa uusista kannattajista oli myös yleisen mielipiteen myötäilijöitä. Lisäksi Rehniä äänestettiin, että joku epämiellyttävä ehdokas saataisiin putoamaan toiselta kierrokselta. (Salminen 2006, 133.) Näin ollen voidaan todeta, että medialla oli vuoden 1994 vaaleissa ainakin jossain määrin vaikutusta ihmisten äänestyskäyttäytymiseen, sillä usein julkaistujen gallupien kautta ihmiset olivat hyvin tietoisia yleisen mielipiteen suuntauksista.

Mielipidemittausten vaikutuksista politiikan eturivin toimintaan ei kuitenkaan tullut loppua kampanjoinnin jo loputtua ja Ahtisaaren aloitettua työnsä. Rusin (2000) mukaan median vahtikoiran rooli muuttui verikoiran rooliksi siinä vaiheessa, kun Ylen radio- ja TV-uutiset käynnistivät uudelleen presidenttikyselyt helmikuussa 1996. Mittausten mukaan tasavallan presidentti ei ollut kyennyt käyttämään presidenttiyttä hyväkseen ja

luomaan itselleen reilua etumatkaa kilpailijoihinsa nähden. Mittausten mukaan Elisabeth Rehn ja Esko Aho sen sijaan olivat hyvissä asemissa. Rusin (2000) mukaan vuoden 2000 presidenttipelin lähtölaukaus ammuttiin jo helmikuussa 1996, mikä vaikeutti istuvan presidentin ja kabinetin työtä. (Rusi 2000, 195-196.)

Presidentinvaaleja vuonna 1994 voidaan pitää ensimmäisinä todellisina mediavaaleina (Pitkänen 2006, 195; Uimonen 2001, 314; Kuivasmäki 1998, 69). Niitä on myös kutsuttu television keskeisen aseman takia televisiovaaleiksi (Isotalus & Pörhölä 1998, 18). Television merkitys vuoden 1994 vaaleissa oli itse asiassa niin suuri, että Ahtisaaren kampanjassa mukana olleen Lasse Lehtisen (1994) mukaan se oli ratkaisevampi kuin kukaan osasi etukäteen ennustaa. Halu siirtyä yhdellä kertaa amerikkalais-ranskalaiseen vaalijärjestelmään tuli yllätyksenä niin politiikan ammattimaisille seuraajille, tiedotusvälineille kuin kampanjassa mukana olleille. (Lehtinen ja Komulainen 1994, 66.)

Vaikka presidentinvaalit saivatkin mediavaalien leiman, ja Elisabeth Rehnin ja Martti Ahtisaaren kaksinkamppailussa nousi vahvasti esiin kysymys presidentin sukupuolesta, suomen- ja ruotsinkielisyydestä sekä oikeisto-vasemmisto-jaottelusta, syntyi presidentinvaaleissa keskustelua myös asiakysymyksissä. Ulkopoliittisesti vuoden 1994 presidentinvaalit käytiin ennemminkin EU-kysymysten kuin Naton ympärillä (Forsberg 2002, 266; Salminen 2006, 123.) Julkista keskustelua käytiin myös Suomen ja Venäjän suhteista sekä presidentin valtaoikeuksista (Pitkänen 2006, 195). Tv-haastattelujen aihepiireissä toistuivat valtaan, johtajuuteen ja presidenttiyteen liittyvät kysymykset sekä ulko- ja turvallisuuspolitiikan teemat. EU:hun liittymistä sivuttiin useissa haastatteluissa, mutta aihetta käsiteltiin pinnallisesti. (Ruonala 1998, 56.) Toisen kierroksen Rehn ja Ahtisaari olivat hyvinkin yksimielisiä monista suurista kysymyksistä, niin sisä-, talous- kuin ulkopoliitikassa. Eroja oli kuitenkin viime vaiheessa etsittävä, siihen pakotti uusi vaalitapa (Lehtinen ja Komulainen 1994, 60). Rusin (2000) mukaan asiakysymysten vähättely kuului kuitenkin vuoden 1994 presidentinvaalien luonteeseen. Medioissa pikemminkin etsittiin ehdokkaista skandaaleja ja töppäyksiä. (Rusi 2000, 83).

Salminen (2006) arvioi, että vuonna 1994 ehdokkaita ryöpytettiin loppujen lopuksi mediassa yhtä paljon. Yhdet ohjelmat oli myönteisiä toiselle ja toiset ohjelmat toiselle ehdokkaalle. Kokonaisuutena ja yleistäen mediaa voidaan pitää 1994 presidentinvaalien suhteen varsin tasapuolisena. (Salminen 2006, 130.)

4.3 Presidentinvaalit 2000

Vuoden 2000 presidentinvaaleissa käytettiin kampanjointiin peräti yli 20 miljoonaa markkaa. Kampanja oli kalliimpi ja kaupallisempi kuin yksikään edeltäjistään. Toisen kierroksen ehdokkaista Esko Aho käytti kampanjaansa lähes 9 miljoonaa markkaa, Halosen vaalibudjetti oli 2,7 miljoonaa markkaa pienempi. Median rooli vahvistui edelleen ja erityisesti television merkitystä korostettiin vaaleihin liittyvissä analyyseissa. Toisella kierroksella Esko Aho ja Tarja Halonen esiintyivät kampanjan aikana televisiossa noin 20 tuntia. Koko kampanjan aikana esimerkiksi Haloselle kertyi 66 päivässä 47 televisioesiintymistä. Virtapohjan (2002) mukaan poliitikot eivät vuosiin olleet herättäneet samanlaista kiinnostusta kuin vuoden 2000 vaalien alla. Vaalien kiivautta verrattiin jopa vaalitunnelmiin vuonna 1982, jolloin Kekkonen pitkä presidenttikausi päättyi. Vaalien yhteydessä julkisessa keskustelussa korostuivat median, erityisesti maakuntalehtien, voimakas rooli, keskustelu perhekäsityksistä ja naisista yhteiskunnallisina vaikuttajina sekä valtiosäännön uudistus, joka vähensi presidentin valtaoikeuksia. (Pitkänen 2006, 195; Virtapohja 2002, 126, 135; Jääskeläinen ja Perkkola 2000 Virtapohja 2002, 147 mukaan; Aarnio & Isotalus 2000, 17.)

Yksi leimallisimmista piirteistä oli ehdokkaiden sukupuoleen yhdistyvät teemat ja kysymykset. Vuoden 1994 presidentinvaaleissa naisehdokkaita oli ensimmäisen kerran mukana jo esivaalivaiheessa. Silloin käytiin varsinainen keskustelu sukupuolen merkityksestä presidenttiyden hoidossa. Nyt seitsemästä ehdokkaasta naisia oli neljä ja keskustelua sukupuolen merkityksestä ei enää käyty. Presidentin roolin vaimenemiseen ja puolueiden välisen ehdokasasettelun kuvioihin sukupuoliulottuvuus kuitenkin yhdistyi. (Aarnio & Isotalus 2000, 14.)

Käydylle presidentinvaalille oli tunnusomaista ehdokkaiden hillitty esiintyminen. Ehdokkaat pyrkivät välttämään virheitä ja rohkeita aloitteita. Perinteisellä presidentin valta-alueella, ulkopoliitikassa ei esiintynyt ehdokkaiden kesken tv-väittelyissä suuria eroja, varsinkaan toisella kierroksella. Presidentinvaaleihin liittyviä televisio-ohjelmia tuotettiin jälleen ennätysellinen määrä, ja kuten vuonna 1994, tälläkin kertaa lehtikirjoittelussa korostettiin televisioesiintymisen merkitystä. Samoin kampanjaorganisaatiot näyttivät laittavan paljon painoa televisio-ohjelmissa esiintymiselle. (Aarnio & Isotalus 2000, 14-15; Nurmi ja Nurmi 2002, 477.)

Vuoden 2000 vaalit olivat ensimmäisellä kierroksella enemmän henkilövaalit kuin puoluevaalit. Tähän vaikuttivat toisaalta politiikan sisäiset muutokset, kuten imagopolitiikan ja julkisuuspuheen lisääntyminen sekä presidentti-instituution muuttuminen, ja toisaalta median muuttuminen. Ensimmäisellä kierroksella gallupeissa alkujaan vain 20 prosentin tasolta lähtenyt Halonen sai 40 % äänistä ja Esko Aho 34,4 %. Toisella kierroksella henkilökeskeinen kampanjointi sai paljon vanhoja puoluepoliittisia sävyjä. Ahon tukijoukot alkoivat puhua ulkopoliittikan värisuorasta. Tarkoituksena oli saada porvariäänestäjät näkemään, että Suomen ulkopoliittikka oli liian yksipuista, kun presidentti, pääministeri ja ulkoministeri olivat samasta puolueesta. Toisella kierroksella gallup-kyselyjen suosikki Halonen vei kuitenkin voiton 51,6 prosentilla Esko Ahon saadessa 48,4 %. Halonen valittiin Suomen ensimmäiseksi naispresidentiksi. (Virtapohja 2002, 134-135, 140-141; Salminen 2006, 176.)

4.3.1 Gallupit lyövät itsensä läpi

Kampanjasirkusta värittivät perinteiset ulkomainokset, televisiomainokset, lehtimainonta, puhujakierrokset ja uusimpana kanavana internet sekä gallupit. Vaikka gallupjournalismi saapui Suomeen jo 1990-luvulla, löi se lopullisesti itsensä läpi nimenomaan vuoden 2000 presidentinvaaleissa, jolloin gallupit saivat suuremman julkisuuden kuin koskaan aikaisemmin. (Virtapohja 2002, 138; Salminen 2006, 176.) Tosin Kuusipalo (2000) on sitä mieltä, että presidentinvaaleissa oli kysymys muustakin kuin gallupdemokratiasta, jonka poliittinen eliitti sai vuonna 2000 hyvin haltuunsa. Hänen mielestään Halosen

valinnassa toteutui monta intressiä, myös naisten. Vuoden 2000 vaalit jäivät Kuusipalon arvion mukaan historiaan vaaleina, joissa alettiin horjuttaa sekä huippupolitiikan sukupuolihierarkiaa että sen maskuliinisia representaatioita. (Kuusipalo 2000, 58.)

Hämäläinen (2002) esittää varsin suoraan, että suorat presidentinvaalit ovat olleet valtavia mediatapahtumia, joissa kannatusmittaukset ovat sivuuttaneet muun uutisaineiston. Vuoden 2000 presidentinvaaleissa ennen ensimmäistä vaalikerrosta julkaistiin lokakuun 1999 ja tammikuun 2000 välillä yhteensä 14 kannatusmittausta. (Hämäläinen 2002, 49.) Ensimmäisen ja toisen kierroksen välillä oli vain kolme viikkoa, jonka aikana ehdittiin julkaista yhteensä seitsemän mittausta (Suhonen 2000, 83).

Kannatuslukujen seuraaminen leimasi vaalitaistelua voimakkaammin kuin koskaan ennen Suomessa. Se ei johtunut niinkään mittausten runsaudesta vaan niiden saamasta asemasta julkisuudessa. Julkinen keskustelu oli poikkeuksellisen aktiivista. Vaaligallupeja kustansivat lähinnä kolme maan suurinta mediaa: Yleisradio, MTV3 ja Helsingin Sanomat. Tulokset julkaistiin aina päivän pääuutisina ja niitä siteerattiin ja kommentoitiin mm. lehtien pääkirjoitussivuilla. Viime vuosikymmeninä kannatustutkimuksista onkin tullut Suomessa yhä näkyvämpi ja jokapäiväisempi uutisaihe. (Salminen 2006, 176; Suhonen 2000, 69-70, 74.)

Julkisuuteen nostetuilla vaalitulanteesta kertoneilla uutisilla on myös vaikutuksensa yleisöön. Gallupeista kertovien uutisten tavoittavuutta tutkinut Borg huomasi, että lähes tuhannesta vuoden 2000 presidentinvaalien ensimmäisen kierroksen jälkeisellä viikolla haastatelluista äänestysikäisestä puolet muisti nähneensä tai kuulleensa mediassa arvioita presidenttiehdokkaiden kannatuksesta useammin kuin kymmenen kertaa. Neljä viidestä oli kiinnittänyt huomiota kannatuslukuihin useammin kuin viisi kertaa. Molemmat lukemat ovat kymmenisen prosenttiyksikköä korkeammat kuin vuoden 1994 presidentinvaalien yhteydessä tehdyssä tutkimuksessa. Lisäksi viidennes vuonna 2000 haastatelluista myönsi vaihtaneensa alkuperäisen ehdokkaansa sellaiseen, jolla näytti olevan hyvät mahdollisuudet päästä vaalien toiselle kierrokselle. Hieman muita enemmän tällaisia äänestäjiä oli Tarja Halosella. (Borg 1994 ja Borg 2000 Suhonen 2000, 70, 77)

mukaan.) Onkin niin, että jos ehdokas alkaa näyttää todennäköiseltä häviäjältä, hänen medianäkyvyytensä ja –laatunsa heikkenee loivasti. ”Losing ground” -ehdokkaan kannatus putoaa jyrkästi, jolloin myös häntä käsittelevä julkisuus on negatiivista. (Patterson 1994, 115-125 Juholin 2000, 98 mukaan.)

Kannatusmittausten korostamisessa menttiin vuoden 2000 presidentinvaaleissa jopa niin pitkälle, että ensimmäisellä kierroksella Haloselle hävinnyt Aho oli varma, ettei kaikkia mittauksia julkistettu vaan niitä salailtiin hänen vahingokseen (Aho 2000, 179). Elisabeth Rehnin tukijoukoista esitettiin jopa vaatimuksia kieltää vaalien alla tehtävät kannatusmittaukset ja niiden julkistaminen. (Suhonen 2000, 75). Riitta Uosukainen puolestaan kampanjoi vahvasti ennen ensimmäistä vaalipäivää gallupdemokratiaa vastaan (Juholin 2000, 99). Salmisen (2006) mielestä gallupeilla oli kiistattomasti vaikutusta äänestäjiin. Toisella kierroksella Haloselle voittoa ennustaneet viimeiset gallupit (HS 51 %, Yle 52 % ja MTV3 53 %) toteutuivat pieni virhemarginaali huomioiden lähes sellaisenaan. (Salminen 2006, 176.)

4.3.2 Nato nousee esiin

Kampanjoinnin alussa suhtautuminen ulko- ja turvallisuuspolitiikkaan loi pieniä eroja ehdokkaiden välille. Alkuvaiheessa julkisuudessa käsiteltiin laajasti Karjalan palauttamista Riitta Uosukaisen aiemman lausunnon pohjalta. Elisabeth Rehn taas sai selittää Nato-kannanottojaan. Rehn yritti avata keskustelua, mutta Tuomas Forsbergin (2002) arvion mukaan se todennäköisesti vain laski hänen poliittista kannatustaan. Rehnin Nato-myönteisyydellä voitiin herkutella vastustajien leirissä, koska suuren osan suomalaisista tiedettiin vastustavan Suomen Nato-jäsenyyttä. Kampanjan edetessä vihjattiin, että Nato-kanta yhdistettynä Rehnin toiveeseen olla vahva presidentti oli vaarallinen yhdistelmä. Suhtautuminen Natoon loikin lieviä eroja ehdokkaiden välille. Juholin (2000) arvioi, että Rehnin ongelmaksi nousi se, ettei hän päässyt omaehtoisesti käsittelemään kampanjateemoja, vaan joutui median painostamaksi Nato-kantojensa vuoksi. Myös Rehnin oma kampanjaorganisaatio arvosteli häntä liiasta Nato-kysymykseen kiinnittymisestä. Rehn oli pari vuotta aiemmin esittänyt myönteisen kannan

Suomen liittymisestä Natoon, mistä hänet vedettiin tilille. Vuoden 2000 ehdokkaista kuitenkin vain Risto Kuisma kannatti näkyvästi Natoon liittymistä. Molemmat toiselle kierrokselle selvinneet ehdokkaat Tarja Halonen ja Esko Aho puolestaan painottivat sitä, ettei sotilaallisesta liittoutumattomuudesta tule luopua. Forsbergin mielestä Nato-jäsenyydestä käyty keskustelu onkin ollut siinä mielessä erikoislaatuista, että sitä on vastustettu vuodesta toiseen terhakkaasti, vaikkei sitä ole oikein kukaan edes kannattanut. (Forsberg 2002, 266; Aarnio & Isotalus 2000, 16; Kuusipalo 2000, 51; Juholin 2000, 95, 97; Nurmi ja Nurmi 2002, 478.)

Rusi (2000) arvioi, että vuoden 2000 presidentinvaaleihin palasi järjestövalta tai järjestyneempi kansanvalta. Vaalien merkitystä latisti kuitenkin osaltaan uusi perustuslaki. Toiselle kierrokselle päässeet ehdokkaat olivat 1990-luvulla olleet siirtämässä presidenttiä reserviin ja sivuun EU-asioiden hoidosta, mutta niitä ei vaalien aikana kuitenkaan muisteltu. Molemmat pääehdokkaat halusivat presidentin säilyvän vahvana ja mukana EU-asioiden hoidossa. Pääehdokkaat olivat toisella kierroksella Rusin arvion mukaan samanmielisiä. Ulkopoliittiseen keskusteluun palasi liturginen menneisyyden kumu ja hyvinvointivaltioon ei saanut koskea. Uusia ideoita ei kaivattu. (Rusi 2000, 359.) Uuden perustuslain myötä supistuneet presidentin valtaoikeudet puhuttivat, mutta toisaalta mielipidemittausten perusteella kansalaiset odottivat presidentiltä vahvaa johtajuutta, eräänlaista vastapelaajaa poliittisille puolueille. Erona vuoden 1994 presidentinvaaleihin voidaan pitää ainakin sitä, että ulkopoliittikka jäi keskustelussa vuonna 2000 lähes sivurooliin. Vuonna 1994 esimerkiksi johtavat sanomalehdet pyrkivät tuomaan esille varsinkin presidentin työn kannalta keskeisiä ulkopoliittisia teemoja. Juholinin (2000) mukaan Rehnin kampanjan suunnittelussa valmistauduttiin yhteiskunnalliseen debattiin ja ennen kaikkea ulko- ja turvallisuuspoliittisiin kysymyksiin, mutta tälle teemalle ei ollut juurikaan kysyntää. (Salminen 2006, 188; Juholin 2000, 91.)

Vuoden 2000 presidentinvaalien alla käytiin kuitenkin keskustelua mahdollisista tarpeista tutkia Suomen Nato-jäsenyyden etuja ja haittoja. Halonen vastusti asian ottamista erityisen tutkimuksen kohteeksi. (Visuri 2003, 11-12.) Ries (2001) arvioi, että Tarja

Halosen valinta presidentiksi vaikutti Suomen ulko- ja turvallisuuspoliittiseen agendaan. Halosen voitto nosti marginaalisen ilmiön, jota Ries kutsuu ”Muumi-suomalaisiksi”, agendan keskiöön. ”Muumi-suomalaiset” edustavat hänen mukaansa ulkopoliittikan trendiä, joka suosii liberaalia idealismia ja tuntee pasifistista vastenmielisyyttä militarismia ja siihen liittyviä tekijöitä, kuten Natoa kohtaan. He myös painottavat ihmisoikeuksien ja kehitysavun tärkeyttä. (Ries 2001, 34.)

Suomen liittyminen Euroopan unioniin 1995 merkitsi sitä, että Suomen ulko- ja turvallisuuspoliittiset resurssit sidottiin jäsenyyden tukemiseen eikä voimia mahdollisen Nato-jäsenyyden hakemiseen enää ollut. Tästä huolimatta Presidentti Martti Ahtisaari ja pääministeri Paavo Lipponen kehittivät hienovaraiset, mutta läheiset suhteet Natoon tuoden Suomen käytännössä lähelle liittoumista. Yhteistyötä PFP-joukkojen kanssa tiivistettiin, ja viimeistään Ahtisaaren menestyksellä toiminta neuvottelijana Kosovon-kriisissä 1999 lähensi Suomea ja Natoa entisestään. Riesin (2001) mukaan poliittinen kuilu Suomen ja Naton välillä alkoi kuitenkin merkittävästi kasvaa kun Tarja Halosesta tuli presidentti. Halonen korosti voimakkaasti Suomen sotilaallista liittoutumattomuutta jo ensimmäisten presidenttinä olemiansa kuukausien aikana. (Ries 2001, 37-38.)

Juholinin (2000) mukaan Nato-kysymys nousi julkiseen keskusteluun ja monipuolisemman pohdinnan kohteeksi vasta vuoden 2000 vaalien jälkeen (Juholin 2000, 95). ”Muumi-suomalaisten” kaltaisen sosiaalisen ryhmän merkityksen kasvu suomalaisessa yhteiskunnassa vuoden 2000 presidentinvaalien tuloksen seurauksena kertoo osaltaan siitä ulko- ja turvallisuuspoliittisesta ympäristöstä, jossa vuoden 2006 presidentinvaalien asetelmia alettiin myöhemmin luoda istuvan presidentin, Tarja Halosen haastamiseksi.

4.4 Vuoden 2006 presidentinvaalit

Vuosien 1994 ja 2000 presidentinvaalit olivat omaleimaiset niin aiheiden, median käsittelyn kuin ehdokkaidenkin osalta, eivätkä vuoden 2006 vaalit poikenneet tästä kehityksestä. Ennakoasetelmat olivat täysin uudenlaiset, kun Tarja Halonen ilmoitti

pyrkivänsä toiselle kaudelle. Kyseessä oli kolmas kerta kun tasavallan presidentti valittiin suoralla kansanvaalilla ja ensimmäistä kertaa ehdokkaana oli istuva presidentti. Myös istuva pääministeri, keskustan puheenjohtaja Matti Vanhanen, oli ensimmäistä kertaa ehdokkaana suorassa kansanvaalissa. Vuoden 2006 presidentinvaaleja voidaan siis hyvin kuvailla varsinaiseksi instituutioiden kohtaamiseksi, jossa valtaoikeuksiaan menettänyt istuva presidentti kohtasi entistä vaikutusvaltaisemman hallituksen pääministerin.

Poikkeuksellisesta alkuasetelmasta huolimatta presidenttiehdokkaiksi lähtivät perussuomalaisen puheenjohtaja, kansanedustaja Timo Soini sekä kolme puolueidensa entistä puheenjohtajaa, vihreiden kansanedustaja Heidi Hautala, kristillisdemokraattien kansanedustaja Bjarne Kallis ja Euroopan investointipankin varapääjohtaja, kokoomuksen Sauli Niinistö. Lisäksi mukana olivat ruotsalaisen kansanpuolueen europarlamentaarikko Henrik Lax ja sitoutumaton Helsingin Kauppakorkeakoulun professori Arto Lahti.

4.4.1 Niinistö ja media pitivät Natoa esillä

Kahdeksasta vuoden 2006 presidenttiehdokkaasta ainoastaan ruotsalaisen kansanpuolueen europarlamentaarikko Henrik Lax nosti kampanjansa keskeiseksi teemaksi Suomen Nato-jäsenyyden (Pitkänen 2006, 201; Isotalus 2007, 17). Muut seitsemän ehdokasta asemoivat kantansa Suomen virallisen turvallisuus- ja puolustuspoliittisen selonteon mukaisesti ja jättivät Suomen Nato-option auki. Kokoomuksen Sauli Niinistö esiintyi julkisuudessa kuitenkin voimakkaimmin Suomen ulko- ja turvallisuuspolitiikkaa arvostelevana ja eurooppalaisemmasta Natosta puhuvana.

Sauli Niinistö aloitti keskustelun Natosta jo toukokuussa 2005. Hänen mukaansa Natomahdollisuus oli pidettävä avoimena ja neutraalina. Niinistön tarkoituksena oli tehdä vastaveto Halosen aiemmalle kommentille Natosta, jonka mukaan ”hän ei tuntenut siihen suuntaan kauheaa vetoa”. Niinistö ei kuitenkaan pitänyt vuoden 2006 vaaleja tuolloin Nato-vaaleina. Heinäkuussa Nato nousi jälleen esiin ja tuolloin Halonen arvioi, että Nato-kommenteissa heijastui syksyn presidenttipeli. Elokuussa alkoi Niinistön herättelemänä

keskustelu Suomen turvallisuusvajeesta, EU:n turvatakuista ja turvallisuuspolitiikan linjasta. Se jatkui vielä lokakuussa, jolloin Niinistö jatkoi Suomen ulko- ja turvallisuuspolitiikan kritiikkiään, jota Halonen torjui toistuvasti. Lokakuussa Nato nousi otsikoihin myös entisen presidentin Martti Ahtisaaren esittämän kritiikin takia. Halonen torjui Ahtisaaren kritiikin, jonka mukaan Suomesta puuttuu johtajuutta Nato-kysymyksessä. Niinistön mielestä kansalla puolestaan oli valmiudet Nato-keskusteluun. (Isotalus 2007, 17-20.)

Ulko- ja turvallisuuspolitiikka herätti keskustelua myös loppuvuoden 2005 aikana. Marraskuun alussa Helsingin Sanomissa julkistettiin kysely, jonka mukaan äänestäjät tahtoivat presidentiksi hyvinvoinnin puolustajan. Ulko- ja turvallisuuspolitiikka ei kyselyn mukaan ollut tärkeä ehdokkaan valitsemisessa. Kuukauden suureksi poliittiseksi kysymykseksi nousi kriisinhallintalaki, jota perustuslakivaliokunta ei hyväksynyt, ja pääministeri Vanhasen toiminta joutui kritiikin kohteeksi. Julkisuudessa liikkui myös ristiriitaista tietoa siitä, kuinka paljon presidentti Halonen oli puuttunut lain käsittelyyn eduskunnassa. (Isotalus 2007, 21.)

Joulukuun alussa alkoivat televisiokeskustelut, joiden arveltiin ratkaisevan paljon. Muun muassa kriisinhallintalain tulevaisuudesta keskusteleminen jatkui, ja Niinistö herätti kysymyksiä ja kritiikkiä puheillaan eurooppalaisemmasta Natosta. Joulukuussa Vanhasen ja Niinistön kannatus oli mielipidekyselyissä hyvin tasaväkistä ja vaalien kakkossijasta arvioitiin tulevan tasainen kilpailu. Tilanne ensimmäisellä kierroksella erosi vuoden 1994 presidentinvaaleista ainakin siinä, että kampanjat pysyivät siisteinä eikä mustamaalausta tapahtunut. (Isotalus 2007, 22.)

Vuoden 2006 presidentinvaalien ensimmäisen kierroksen vaalipäivä oli 15.1. Tammikuun kaksi ensimmäistä viikkoa olivat vilkasta kampanjointiaikaa kaikilla ehdokkailla, mikä näkyi myös mediassa. Viimeisten vaalikeskustelujen yllätysaiheen toi julkisuuteen Ilta-Sanomien (7.1.), joka kertoi salaisesta Nato-valmistelusta. Halonen ja Vanhanen kiistivät valmistelun siitä, että Suomen joukot tulisivat harjoittelemaan yhdessä Naton nopean toiminnan joukkojen eli NRF-joukkojen kanssa. Asiasta keskusteltiin julkisuudessa

ahkerasti, ja viimeisissä vaalikeskusteluissa käsiteltiin runsaasti Natoa. Ilta-Sanomien mukaan vaaleista tulikin Nato-vaalit, vaikka asiaa pidettiin etukäteen epätodennäköisenä. (Isotalus 2007, 23.)

Viimeisten vaaliviikkojen aikana mediassa pohdittiin paljon sitä, miten vaaleissa käy. Arveltiin, että viimeisillä vaalikeskusteluilla on mahdollisuus vielä muuttaa sen hetkisiä asetelmia, sillä viimeisimpien mielipidetiedustelujen mukaan epävarmoja äänestäjiä oli melko paljon. (Isotalus 2007, 23.)

Ensimmäisellä kierroksella Halonen sai äänistä 46,3 %, Niinistö 24,1 % ja Vanhanen 18,6 %. Toiselle kierrokselle selvisivät siis kokoomuksen Sauli Niinistö ja SDP:n Tarja Halonen. Mielipidetiedustelujen tulokset jatkuivat hyvin tasaisina toisella kierroksella. Mediassa keskustelua herätti se, että kantaansa ilmoittamattomien määrä oli suuri. Vaalien tuloksen arveltiin jäävän kantansa vasta viime hetkellä päättävien käsiin. Toisen kierroksen vaalijulkisuudessa erityisesti Nato-kysymys nousi esiin Halosta ja Niinistöä erottavaksi tekijäksi. Halosen katsottiin olevan Suomen Nato-jäsenyyden edistämässä pidättyväisempi kuin Niinistö. Tämä asia vahvistui television vaalikeskusteluissa ja internetin vaalikoneiden vastauksista (vaalikoneista lisää seuraavassa luvussa). Niinistö hävisi vaalit lopulta tiukassa äänestyksessä prosenttiluvuin 51,8 – 48,2. Borgin (2007) mukaan vuoden 2006 toinen kierros oli tuloksiltaan lähes yhtä tiukka kuin Halosen ja Esko Ahon kamppailu vuonna 2000. Martti Ahtisaaren ja Elisabeth Rehnin mittelo vuonna 1994 oli sen sijaan selvänumeroisempi. (Isotalus 2007, 23, 24-25; Borg 2007, 34-44; Salminen 2006, 215.)

4.4.2 Pääehdokkaiden kantoihin selvyyttä vaalikoneista

Vaalien aikaan käytössä olevat, internetissä toimivat vaalikoneet ovat puolueiden kotisivujen ohella toistaiseksi konkreettisin osoitus internetistä poliittisen toiminnan tapahtumapaikkana. Presidentinvaaleissa vaalikoneen funktio on lähinnä ehdokkaan ajatusmaailmaan ja persoonaan syventyvä, jolloin kysymyksetkin ovat usein henkilökohtaisempia kuin muiden vaalien vaalikoneissa. (Haukio ja Suojanen 2004, 128-

129.) Ehdokkaiden kirjalliset vastaukset ja varsinkin perustelut ovat olennaisia tietolähteitä, sillä ehdokkailla ja taustajoukoilla on ollut mahdollista miettiä vastausta enemmän kuin esimerkiksi nopeissa haastattelutilanteissa (Borg 2007, 44). Tästä syystä presidenttiehdokkaiden kantoja Natoon on jälkikäteen hyvä tarkastella myös vaalikoneista. Vaalikoneet kun toimivat informaatiolähteinä poliittisen päätöksenteon prosessissa ja ovat pohjimmiltaan tietokantoja, joista ehdokkaiden poliittisia näkemyksiä voi erilaisia hakumääreitä antamalla tarkastella (Haukio ja Suojanen 2004, 130).

Kukin ehdokkaista on kertonut kantansa samoihin, ennalta määriteltyihin kysymyksiin. Ehdokkaat voivat valita yhden valmiista vastausvaihtoehdoista sekä halutessaan selittää valintaansa vapaassa tekstiosiossa. Näin on esimerkiksi Helsingin Sanomien ja Yleisradion vaalikoneissa, jotka olen valinnut mukaan tarkasteluun, koska ne ovat pitkäikäisimmät, ja mahdollisesti myös arvostetuimmat ja suosituimmat, suomalaiset vaalikoneet. Ensimmäinen suomalainen vaalikone oli Yleisradion vuoden 1996 europarlamenttivaaleihin tekemä vaalikone. Yleisradio oli vielä vuoden 1999 eduskuntavaaleissa ainoa taho, jolla oli oma vaalikone. Helsingin Sanomien vaalikone avautui vuoden 1999 eurovaaleihin. Presidentinvaaleissa 2000 Helsingin Sanomilla ja Yleisradiolla oli edelleen Suomen ainoat vaalikoneet vaalien molemmille kierroksille. (Haukio ja Suojanen 2004, 128-129.) Vuoden 2006 presidentinvaaleissa jo neljännes äänestäjistä käytti internetin vaalikoneita valintaansa tehdessään (Isotalus 2007, 26).

Vaalikoneisiin liittyy kuitenkin kysymys myös internetin hyväksikäytöstä poliittisessa vallankäytössä, sillä koneiden laatijat viime kädessä ohjelmoivat välineensä subjektiivisesti ja vaikuttavat siten kansalaisten äänestyspäätöksiin. Tekijät voivat päättää, mitä asiakysymyksiä vaalikoneessa käsitellään, ja mitkä asiat täten asialistalle mahdollisesti nousevat. Vaalikone saattaa vaatia kannanottoja sellaisiin asioihin, joista ehdokas ei mieluummin ilmaisisi mielipidettään tai ainakaan tahtoisi selittää valintojaan. (Haukio ja Suojanen 2004, 131-132.) Tosin viime aikoina, muun muassa presidentinvaaleissa 2006 ja eduskuntavaaleissa 2007 media on myös kysynyt yleisöltä, mitä ehdokkailta tulisi kysyä. Näin asioita on nostettu sekä median että yleisön agendalta. Vaalikoneissa voidaan nähdä siis merkkejä tutkielmani läpi kulkevan agenda setting -

teorian näkemyksestä (lisää luvussa 3.1). Kysymysten valitseminen ja niiden merkitysarvon painottaminen on vaalikoneen tekijöiden vastuulla, joten heidän voidaan katsoa käyttävän agendanmäärittelyvaltaa (Haukio ja Suojanen 2004, 131). Tästäkin syystä vaalikoneiden ottaminen mukaan tutkielmaani tukee pyrkimystäni selvittää, miksi Nato ja NRF nousivat vaalien aikaan esiin. Keskityn tutkielmani kannalta oleellisiin kysymyksiin ja kolmen pääehdokkaan, Halosen, Niinistön ja Vanhasen, vastauksiin.

Nato-jäsenyydestä suoraan kysyneessä kysymyksessä sekä Halonen, Niinistö että Vanhanen valitsivat saman vastausvaihtoehdon. Väitteestä ”sotilaallisen liittoutumattomuuden sijaan Suomen pitäisi liittyä Natoon” kaikki olivat jokseenkin, mutteivät täysin eri mieltä. Perustelut olivat melko ympäröityjä. Halosen mukaan jäsenyys Natossa on Suomen turvallisuuspolitiikan mahdollisuus myös tulevaisuudessa, kun Niinistö kuittaa asian vain toteamalla, että on syytä seurata eurooppalaista kehitystä. Vanhanen sanoo, että EU on kehittyvä turvallisuusyhteisö, jonka turvallisuusulottuvuuden kehittämiseen Suomen on osallistuttava, mutta Nato-jäsenyys on syytä pitää mahdollisuuksien joukossa. (Ylen presidentinvaalikone 2006.) Helsingin Sanomien vaalikoneessa Niinistö, Halonen ja Vanhanen valitsivat kaikki Nato-jäsenyydestä kysyttäessä vaihtoehdon ”Nato-jäsenyys ei ole nyt ajankohtainen, mutta asiaa on voitava harkita tarvittaessa uudestaan”. Niinistö perustelee valintaansa sillä, että nyt on osallistuttava ”enemmän eurooppalaisuutta Eurooppaan” puolustuspolitiikkaan, jonka jälkeen Nato-yhteistyö tulee ratkaistavaksi. Vanhasen mukaan Suomella ei ole tarvetta muuttaa linjaansa, mutta mahdollisuus jäsenyyteen on ilmoitettu ja siitä ei kannata luopua. Halonen ei perustele valintaansa. (Helsingin Sanomien presidentinvaalikone 2006.)

Erot Halosen, Niinistön ja Vanhasen kesken tulivat paremmin esiin muista ulko- ja turvallisuuspoliittisista kysymyksistä. Väitteestä ”Suomen turvallisuusratkaisuksi riittää itsenäinen maanpuolustus ja EU-jäsenyys” Halonen ja Vanhanen olivat jokseenkin samaa mieltä, mutta Niinistö jokseenkin eri mieltä. Halonen painottaa vastauksessaan Suomen aktiivista osallistumista kansainväliseen yhteistoimintaan, erityisesti Euroopan unionissa, ja samanaikaista uskottavan kansallisen puolustuksen ylläpitämistä. Vanhanen viittaa

EU:n turvallisuusulottuvuuden tukemiseen ja Nato-option pitämisenä mahdollisuutena. Niinistö perustelee valintaansa lyhyesti sillä, ettei tulevaisuuteen voi ottaa niin poissulkevaa kantaa. (Ylen presidentinvaalikone 2006.)

Entistä selvemmin erot kolmen pääehdokkaan välillä tulivat esiin väittämästä ”Suomen pitää säilyä sotilaallisesti liittoutumattomana”. Niinistö oli jokseenkin eri mieltä ja Halonen ja Vanhanen jokseenkin samaa mieltä. Halosen mielestä tämänhetkinen paras vaihtoehto on liittoutumattomuus, mutta läheisessä yhteistyössä Euroopan unionin kanssa. Vanhanen korostaa, että liittoutumattomuus tarkoittaa tässä yhteydessä sitä, ettei Suomi ole Naton jäsen. Niinistön mielestä on oltava avoin myös liittoutumisen mahdollisuudelle. (Ylen presidentinvaalikone 2006.)

4.4.3 Gallupien keskeinen rooli

Presidentinvaaleissa on käyty poikkeuksetta myös laaja yhteiskunnallinen keskustelu, jonka tematiikka ei ole rajoittunut presidentin tehtäviin eli ulkopolitiikkaan. Näin oli myös vuoden 2006 presidentinvaaleissa. Tämän lisäksi vuoden 2006 vaalikamppailua rytmittivät erilaiset kannatusmittaukset ja vaalitentit. Kannatusmittauksia tehtiin vaalien alla ehkä enemmän kuin koskaan. Esimerkiksi syyskuun 2005 lopun ja vaalien ensimmäisen kierroksen välisenä aikana kannatusmittauksia julkaistiin keskimäärin kerran viikossa. Toisella kierroksella kisaa seurattiin vieläkin tarkemmin. Tiedotusvälineistä on tullut vaaleissa informaation välittäjien ja muokkajien ohella siis myös informaation luoja. (Suhonen 2007, 56, 61; Pitkänen 2006, 193.)

Kaksissa edellisissä presidentinvaaleissa kannatusmittauksilla saattoi kuitenkin olla enemmänkin vaikutusta vaalien tulokseen kuin nyt. Vuonna 1994 kannatusmittausten syyksi tai ansioksi laskettiin Elisabeth Rehnin nouseminen vaalin toiselle kierrokselle Paavo Väyrysen ohi. Vuonna 2000 vaaligallupit ohjailivat sekä ehdokasasettelua että äänestäjien taktisia valintoja, kun Suomeen tavoiteltiin ensimmäistä naispresidenttiä. Vuonna 2006 esimerkiksi huippupoliitikkojen ja muiden varteenotettavien henkilöiden

potentiaalista kannatusta mittaavilla selvityksillä ei ollut enää samaa merkitystä kuin kahdella aiemmalla kerralla. (Suhonen 2007, 56, 61.)

Yksi vuoden 2006 presidentinvaalien julkisuuden leimallisimmista piirteistä oli ennalta lukkoon lyöty vaaliasetelma, sillä kannatusmittausten mukaan voittaja oli selvillä jo syksyllä 2005. Vielä joulukuun lopulla vaaligallupit osoittivat Haloselle ylivoimaista 54 prosentin kannatusta. Arvioiden mukaan Tarja Halonen olisi vaalien voittaja, ja todellista vaalikamppailua käytäisiin vain Matti Vanhasen ja Sauli Niinistön kesken sijoista kaksi ja kolme. Asetelma seurasi läpi vaalikamppailun ja tiedotusvälineiden päähuomio kiinnittyi kolme pääehdokkaaseen. Vasta tammikuussa 2006 vaalien lähestyessä ja Halosen gallupsuosion laskiessa myös media muutti asennettaan. Lehdistö alkoi pitää Halosta enemmän vasemmiston ehdokkaana kuin mainostamana ”koko kansan presidenttinä”. (Pitkänen 2006, 198; Salminen 2006, 219, 225.)

Erilaiset vaaligallupit olivat isossa asemassa niin vuoden 2000 kuin vuoden 2006 presidentinvaaleissakin. Merkittävänä erona voidaan kuitenkin pitää sitä, että siinä missä vuoden 2000 presidentinvaalien vaaligallupien tulokset heittelivät rajusti, vuoden 2006 vaalien erityispiirre oli nimenomaan se, että ehdokkaiden kannatusluvut olivat poikkeuksellisen stabiilit. Suurin osa mittauksissa tapahtuneista muutoksista mahtui virhemarginaaliin. Esimerkiksi tutkielmani empiriseen osuuteen (luvussa 6) ajoittuvana ajankohtana, joului- ja tammikuun aikana, tehdyissä mittauksissa Halosen kannatus vaihteli 51-58 prosentin välillä, Niinistön 18-21 prosentin välillä ja Vanhasen 17-19 prosentin välillä. Toimittajat arvioivat ehdokkaiden toimintaa kannatuslukujen valossa, vaikka muutokset olivatkin pieniä. (Pitkänen 2006, 198.)

Vaaligallupien hyödyntäminen ehdokkaiden kannatuksen ja kampanjoiden onnistumisen arvioinnissa ei kuitenkaan ollut niiden ainoa käyttötapa. Media arvioi kannatuslukujen muutosten vaikuttavan ehdokkaiden esiintymiseen vaalitenteissä ja asiakysymyksiä mittaavien kyselyiden arveltiin vaikuttavan presidentinvaalien asialistaan (Pitkänen 2006, 199). Asialistasta enemmän agenda setting -suuntauksesta kertovassa luvussa 3.1.

Ennusmerkit viittasivat siihen, että ulkopoliittikka saisi keskeisen sijan valmistauduttaessa vuoden 2006 presidentinvaaleihin. Ulkopoliittikka on perustuslainkin mukaan presidentin ominta aluetta, ja Nato-jäsenyys on saanut viime vuosina julkisessa keskustelussa entistä näkyvämmän aseman. Vastoin ennusmerkkejä presidenttiehdokkaiden kampanjat eivät kuitenkaan nostaneet ulko- ja turvallisuuspolitiikkaa kovin keskeiseksi vaaliteemaksi. Syynä oli yksinkertaisesti se, että mielipidemittaukset kertoivat kansalaisten olevan kiinnostuneita muista asioista. (Suhonen 2007, 62; Suhonen 2006a, 254-255.)

Helsingin Sanomat julkaisi 5. marraskuuta 2005 TNS Gallupilla teettämänsä kysely, jossa selvitettiin äänioikeutettujen käsityksiä presidentin toiminnan tavoitteiden tärkeydestä. Nato-jäsenyyden torjuminen ja Suomen mahdollisen Nato-jäsenyyden tukeminen eivät sijoittuneet kyselyssä keskeisten äänestäjiä kiinnostaneiden asioiden joukkoon. Ulkopoliittikkaan liittyvät asiat jäivät muutamaa poikkeusta lukuun ottamatta tärkeysjärjestyksen loppupäähän. Sen sijaan presidentin odotettiin työskentelevän työllisyyden, hyvinvoinnin ja tasa-arvon eteen. Myöskään suhteiden lähentämistä Yhdysvaltoihin ei pidetty laajasti tärkeänä asiana. Samanlaisia tuloksia saatiin myös STT:n ja muutaman sanomalehden TNS Gallupilla teettämässä tutkimuksessa joulukuun puolivälissä 2005. (Suhonen 2007, 62-65.) Nato-jäsenyyskysymyksen kiinnostamattomuus vaaleissa ei ollut mitenkään poikkeuksellista, sillä vuosien 1991-2003 välisenä aikana Gallup Kanavan keräämien tietojen mukaan sitä ei ole pidetty oman äänestyspäätöksen kannalta tärkeänä asiakysymyksenä vuosiin eduskuntavaaleissakaan (Borg ja Moring 2005, 53-54).

Maanpuolustustiedotuksen suunnittelukunta julkaisi marraskuun 24. päivä 2005 vuosittaisen ulko- ja turvallisuuspoliittisia mielipiteitä luotaavan tutkimuksensa, joka oli laajin ja monipuolisin presidentinvaalikampanjan aikana tehdyistä aihealueen mielipidetutkimuksista, mutta mediassa se jäi vähälle huomiolle (kts. Suhonen 2006a, 269). Tutkimus kuitenkin kertoo suomalaisten mielipiteistä selvään sävyyn. Mielipiteet olivat Suomen ulkopoliittisen johdon linjausten mukaisia. Yli puolet kansalaisista (58 %) oli sitä mieltä, että Suomen tulee pysyä sotilaallisesti liittoutumattomana. Kolmannes (32 %) katsoi, että Suomen pitäisi liittoutua. Vuosien 1996-2005 välisenä aikana sotilaallisen

liittoutumattomuuden kannatus on vaihdellut 79-58 prosentin välillä. Suomen osallistumisen EU:n nopean toiminnan joukkoihin hyväksyi 72 % ja sitä vastusti 22 % kansalaisista, mutta sen sijaan kaksi kolmasosaa (63 %) oli sitä mieltä, ettei Suomen tule pyrkiä Naton jäseneksi. Neljännes (28 %) kannatti liittymistä. Tosin kaksi kolmasosaa (67 %) suhtautui myönteisesti siihen, että Suomi tekee rauhankumppanuuden puitteissa yhteistyötä Naton kanssa. Viidennes (20 %) suhtautui yhteistyöhön kielteisesti. (Maanpuolustustiedotuksen suunnittelukunta 2005.)

On siis selvää, että suomalaiset halusivat säilyttää sotilaallisen liittoutumattomuuden, mutta hyväksyvät toiminnan EU:n yhteisissä taistelujoukoissa. Nato-jäsenyyttä ei haluttu, mutta yhteistyö Naton kanssa rauhankumppanuuden merkeissä hyväksyttiin. Näin voidaan epäsuorasti päätellä, että myös Suomen yhteistoiminta (osana EU:n taistelujoukkoja) Naton NRF-joukkojen kanssa sai kansan hyväksynnän.

Ulko- ja turvallisuuspolitiikkaan liittyvillä Nato-käsityksillä on kuitenkin saattanut olla jonkinasteinen vaikutus Halosen ja Niinistön vaalimenestykseen. Ylen TV-uutiset teetti Taloustutkimus Oy:llä tammikuun lopussa 2005 kyselyn, jossa selvitettiin ihmisten käsityksiä asioiden etenemiseen, mikäli Halonen tai Niinistö valittaisiin presidentiksi. Borgin (2007) mukaan tutkimuksen tulokset osoittavat kiistattomasti, että toisen kierroksen alla äänestäjät arvioivat Niinistön valinnan lisäävän Nato-jäsenyyden todennäköisyyttä, kun taas Halosen valinta jarruttaisi sitä. Kun aikaisempien tutkimusten mukaan Suomessa Nato-jäsenyyteen suhtautuvat kaikkein kielteisimmin nuoret, näyttää siltä, että Niinistön myönteisempi suhtautuminen Natoon nakersi hänen kannatustaan nuorten joukossa. (Borg 2007, 45, 52-53.)

Kannatusmittausten ja mielipidetiedusteluiden merkitystä vuoden 2006 presidentinvaalien tulokseen on Pitkäsen (2006) mielestä mahdotonta arvioida. Borgin (2007) mukaan on myös vaikeaa sanoa, kuinka paljon ehdokkaiden Nato-kannat ja niitä koskevat mielikuvat lopulta painoivat äänestysvalinnoissa. On kuitenkin huomioitava, että vaikka vaaligallupien todellista vaikutusta vaalien lopputulokseen on mahdoton arvioida, on kannatusmittauksilla merkittävä vaikutus vaalijulkisuuden muotoutumiseen.

Vaaligallupit luovat medialle kiinnostavia uutissisältöjä, mutta myös asemoivat ehdokkaat ja vaikuttavat tulevaan uutisointiin. Tiedotusvälineet ovat politiikassa voimakkaita toimijoita ja ohjaavat poliitikoista ja politiikasta syntyviä tulkintoja. Media antoi vuoden 2006 vaaleissa runsaasti aineksia tulkinnoille, joilla saattoi olla merkitystä äänestäjien päätöksiin. (Borg 2007, 45; Pitkänen 2006, 201, 226.)

Kaikkiaan vuoden 2006 vaalien tuloksia ja ratkaisevia tekijöitä yhdisti äänestäjien enemmistön halu säilyttää olemassa olevat valta-asetelmat ja politiikan päälinjat. Halosen varmahko uudelleenvalinta leimasi vaalikampanjaa viimeisiä hetkiä lukuunottamatta, ja hänen etumatkansa riitti kärkitilaan molemmilla vaalikierroksilla. (Borg 2007, 53.)

4.4.4 Eroja aiempiin vaaleihin verrattuna

Tarja Halonen lähti kampanjaansa iskulauseella ”koko kansan presidentti”. Kampanjan teemat olivat hyvin samanlaisia kuin kuusi vuotta aiemminkin. Erityisesti hän puolusti suomalaista hyvinvointivaltiota ja ihmisoikeuksia. Kampanja leimattiin julkisuudessa neutraaliksi, ja toisaalta ihmeteltiin miten vasemmiston ehdokas saattoi olla koko kansan presidentti. Halonen korosti ulkoisen turvallisuuden lisäksi sosiaalista turvallisuutta. Matti Vanhasen kampanjassa ”tasavallan mittainen” painotettiin muun muassa globalisaation pitämistä mahdollisuutena sekä työn ja yrittäjyyden rohkaisemista. Hänen kampanjansa sanomaa ei julkisuudessa kyseenalaistettu, mutta se ei myöskään herättänyt keskustelua. Sauli Niinistön huomiota herättänyt ”työväen presidentti” –kampanja painotti erityisesti työn merkityksen korostamista. Muita painopisteitä olivat ulko- ja talouspolitiikka. Julkisuudessa pankkiirin esittäytymiseen ”työväen presidenttinä” suhtauduttiin kyynisesti, mutta julkisuuden määrällä mitattuna Niinistön kampanjaa voidaan Pitkäsen (2006) mielestä pitää kuitenkin onnistuneimpana. Se herätti runsaasti keskustelua Niinistön poliittisesta viestinnästä ja piti ehdokasta hyvin esillä. Vanhasen ja Halosen kohdalla huomio kiinnittyi lähinnä kampanjoiden ulkoisiin puitteisiin. Kuusipalon (2007) mukaan Halosen ja Niinistön painotusten jakautuminen vastasi politiikan sukupuolen mukaista työnjakoa; miehet huolehtivat isänmaan ulkoisesta

turvallisuudesta ja taloudesta, naiset kansalaisten hyvinvoinnista. (Pitkänen 2006, 202-203; Kuusipalo 2007, 108.)

Vuoden 2006 presidentinvaaleissa oli selkeitä piirteitä, jotka erosivat kahdesta aiemmasta suoralla kansanvaalilla suoritetusta presidentinvaaleista. Näissä vaaleissa muun muassa sukupuoli ei noussut keskeiseksi keskustelunaiheeksi, kun vuoden 2000 vaaleissa sukupuoleen liittyvät kysymykset ja teemat olivat keskeisimpiä. Vuonna 2000 enemmistö ehdokkaista oli naisia, nyt naisehdokkaita oli kaksi. Toinen selvä ero oli, että ehdokkaiden yksityiselämään liittyvät asiat, kuten perhe ja uskonnollisuus, olivat vähemmän esillä julkisuudessa. Ehdokkaiden käsittely mediassa oli siis asiapitoisempaa kuin edellisissä vaaleissa. Keskustelua hallitsivat ulkopoliittiset aiheet, kuten Suomen rooli EU:ssa, ulko- ja turvallisuuspolitiikka, Nato, Suomen suurvaltasuhteet ja presidentin valtaoikeudet. (Isotalus 2007, 27; Borg 2007, 33; Hellsten, Holli & Wass 2007, 193.)

Television ehdokashaastatteluisissa on havaittavissa aaltoliikettä verrattuna aiempiin presidentinvaaleihin. Vuoden 1994 presidentinvaalien aikana television ehdokashaastattelut herättivät julkista keskustelua ja niille oli ominaista kuulustelunomaisuus ja kärkevyys. Vuonna 2000 ohjelmista oli karsittu edelliskerralla huomiota herättäneet haastatteluformaatit ja kysymyksenasettelut. Vuonna 2006 vaalien televisiohaastattelut herättivät jälleen paljon huomiota samankaltaisista syistä kuin vuoden 1994 vaalien ohjelmissa. Toimittajat olivat hyökkääviä ja kysymykset epäasiallisia. (Isotalus 2007, 27-28.)

Samalla tavalla aaltoili negatiivinen kampanjointi eli loanheitto. Vuonna 1994 liikkeellä oli runsaasti juoruja ehdokkaista, mutta vuoden 2000 vaaleja pidettiin jopa sopuisina. Tällä kertaa negatiivista kampanjointia esiintyi erityisesti vaalien toisella kierroksella. Eroa vuoden 2000 vaaleihin oli myös siinä, ettei ehdokkaiden puolueiden roolia pyritty häivyttämään taka-alalle kuin Tarja Halosen kampanjassa, jossa hänet esitettiin koko kansan presidenttinä. (Isotalus 2007, 28.)

Kaiken kaikkiaan medioituminen vahvistui vuoden 2006 vaaleissa. Median ja etenkin television rooli oli edelleen hyvin suuri, ehdokkaiden takana oli suuri määrä kampanjoinnin ammattilaisia, mielipidetiedusteluja uutisointiin paljon ja henkilökeskeisyys oli ilmeistä. Myös vaaligallupien merkitystä vaaleissa arvioitiin ehdokkaiden taholta, kuten aiemmissakin presidentinvaaleissa. Ensimmäisellä kierroksella kolmanneksi jäänyt Matti Vanhanen esitti Turun Sanomien kolumnissa tammikuun 18. päivänä, että kannatusmittausten teettäjät voisivat kertoa etukäteen, milloin mittauksia tehdään ja julkaistaan. Panokset olivatkin vielä suuremmat kuin aiemmin. Kolmella keskeisellä ehdokkaalla, Tarja Halosella, Sauli Niinistöllä ja Matti Vanhasella oli käytössään huomattavasti suuremmat vaalibudjetit kuin mitä pääehdokkaat olivat aiemmissa presidentinvaaleissa käyttäneet. Vanhasen budjetti oli 2,4 miljoonaa euroa, Niinistön 2,2 miljoonaa euroa ja Halosen 1,8 miljoonaa euroa. (Isotalus 2007, 26, 28-29; Suhonen 2007, 75.)

4.4.5 Kädet sidottuna ulko- ja turvallisuuspolitiikasta puhumassa

Vuoden 2006 presidentinvaalien julkisuutta hallitsivat muun muassa kannatusmittaukset, kampanjat ja keskustelu ehdokkaiden luonteenpiirteistä. Julkisuuteen ei kuitenkaan ammennettu sisältöä ainoastaan näistä tekijöistä, sillä vuoden 2006 vaalit olivat ennakoasetelmiltaankin poliittisesti latautuneet. Mukana olivat ensimmäistä kertaa suoran kansanvaalin historiassa istuva presidentti ja istuva pääministeri eli sekä Suomen ulkopolitiikan että sisäpolitiikan keskeisimmät muotoilijat. Tämän lisäksi ehdokkaina oli oppositiopuolueiden näkyvimpiä henkilöitä, kuten neljä puolueensa entistä tai istuvaa puoluejohtajaa. (Pitkänen 2006, 221.)

Selvä hallitus-oppositio-asetelma tuli Pitkäsen (2006) mukaan esiin jo alkusyksystä 2005, kun oppositiopuolueiden ehdokkaat kritisoivat julkisuudessa hallituspuolueiden edustajia, Halosta ja Vanhasta, heidän harjoittamastaan ulkopolitiikasta. Uuden perustuslain myötä Suomen ulkopolitiikkaahan muotoiltiin yhteistyössä presidentin ja valtioneuvoston kanssa. Pääministeri Vanhaselle tilanne oli presidentti Halosta huomattavasti ongelmallisempi, sillä hän oli vaaleissa haastajan asemassa. Vanhanen oli ollut

muotoilemassa Suomen ulkopoliittista linjaa, joten sen kyseenalaistaminen oli vaikeaa. Vanhanen sai kantaakseen myös hallitukseen kohdistuvan sisäpoliittisen kritiikin. (Pitkänen 2006, 221) Näin Vanhasen oli erityisen vaikeaa lähteä haastamaan suosittua istuvaa presidenttiä, aseenaan lähinnä pelkät mahdollisimman positiiviset mielikuvat.

Marras-joulukuussa eduskunnan käsittelyssä ollut kriisinhallintalaki ja siihen liittynyt presidentin valtaoikeuksia koskenut kiista olivat näkyvästi esillä julkisuudessa. Pääministeri Vanhasen ehdokkuuden myötä aihe nousi näkyvään rooliin myös television vaalikeskusteluissa, ja hän joutui oppositiopuolueiden kovan kritiikin kohteeksi. Sama asetelma toistui vaalien yhdeksi näkyvimmistä puheenaiheista nousseen Nato-keskustelun yhteydessä. Mahdollista Nato-jäsenyyttä puitiin julkisuudessa toimittajien, tutkijoiden ja ehdokkaiden toimesta. (Pitkänen 2006, 222.)

Nato-kysymys nousi asialistalle jo vuoden 1994 ja 2000 presidentinvaaleissa, mutta aiemmissa vaaleissa ehdokkaiden keskuudessa vallitsi laaja yksimielisyys Nato-jäsenyyden tarpeettomuudesta. Vuoden 2000 vaaleissa ainoastaan Elisabeth Rehn suhtautui varovaisen myönteisesti Nato-optioon, ja senkin arvioidaan koituneen hänelle tappioksi. Ehdokkaiden mielipiteet Natoon liittymisestä alkoivat erkaantua vasta vuoden 2006 presidentinvaaleissa, ja aiheesta keskusteltiin erityisesti ehdokkaiden aktiivisuuden vuoksi (Pitkänen 2006, 222). Vaikka vaalikampanjat eivät pitäneetkään ulkopoliittikkaa aktiivisesti esillä, se nousi näkyvään asemaan muuta kautta. Televisio- ja radiokanavien vaalikeskustelut- ja tentit huolehtivat siitä, ettei presidentin päätehtävä päässyt unohtumaan. Myös lukuisat mielipidemittaukset selvittivät äänioikeutettujen käsityksiä ulko- ja turvallisuuspolitiikan ongelmista ja vaihtoehdoista. Varsinkin Suomen Nato-jäsenyyttä koskevat kansalaismielipiteet olivat usein esillä ulkopoliitiikan asiantuntijoiden ja joukkoviestinten keskusteluissa, eivätkä presidenttiehdokkaatkaan voineet niitä väistää. Suhonen (2007) arvioi, että mielipidemittaukset ovat niiden saamasta kritiikistä huolimatta tärkeitä demokratiassa, sillä ilman niitä kuva yleisestä mielipiteestä vääristyisi helposti poliittisen ja mediaeliitin käsitysten suuntaan, kuten esimerkiksi Noelle-Neumann on ns. ”hiljaisuuden spiraalillaan” kuvannut (lisää ”hiljaisuuden spiraalista” luvussa 3.6). (Suhonen 2007, 70-71, 75.)

Vanhasen ja Halosen ulkopoliittiset kannat nojasivat eduskunnan turvallisuuspoliittiseen selontekoon, joten Natoon liittyvät kysymykset antoivat erityisesti Niinistölle mahdollisuuden esiintyä Suomen ulkopoliittisen linjan aktiivisena haastajana. Hyvänä esimerkkinä tästä toimi tammikuussa käyty keskustelu suomalaisten (EU:n nopean toiminnan) joukkojen harjoittamisesta Naton nopean toiminnan joukkojen eli NRF-joukkojen kanssa. Niinistö syytti lehdistön säestämänä Vanhasta ja Halosta salailusta NRF-asiassa ja pääsi esiintymään vaaliteissa haastajan roolissa. (Pitkänen 2006, 222-223.) Karvonen (2007) arvioikin, että kun Halonen saattoi luottaa retrospektiivisesti saavutuksiinsa presidenttinä, Niinistön sopi haastajana siirtää painopiste tulevaisuuteen; ei pidä tuudittautua huolettomaan olotilaan, vaan on varustauduttava tulevaisuutta varten. Tulevien kriisien maalailu perustelee myös Natoon liittymisen tärkeyttä. (Karvonen 2007, 126.)

Ehdokkaat keskustelivat Suomen ulko- ja turvallisuuspolitiikasta ja Natoon liittyvistä kysymyksistä erityisesti television vaaliteissa. Salmisen (2006) mukaan vuoden 2006 vaaleissa television rooli oli muuttui aikaisempaan verrattuna. Viihdeohjelmilla ei katsottu olevan enää aikaisemman kaltaista merkitystä, vaan liialliseen viihteeseen kyllästyneet katsojat halusivat enemmän asiasisältöä vaalien muututtua aikaisempaa ideologisemmiksi. (Salminen 2006, 230.) Television vaalikeskustelujen arveltiin saattavan jopa ratkaista vaalit ja sekä televisioyhtiöt että ehdokkaat panostivat niihin. Vaalikeskustelut olivatkin alkuvuoden 2006 katsotuimpia ohjelmia. Eniten katsojia keräsi MTV3:n Kaksintaistelu-ohjelma tammikuun loppupuolella (1 016 000 katsojaa). Ylen ja MTV3:n toisen kierroksen vaalikeskusteluilla oli keskimäärin yli 900 000 katsojaa. (Tiittula, Nuolijärvi & Isotalus 2007, 155.)

Pitkänen (2006) arvioi, että aikaisempiin presidentinvaaleihin verrattuna vuonna 2006 Nato-keskustelu oli varsin avointa, eikä se ollut enää kirosana vaalikampanjoinnissa. Niin keskustelu Natosta kuin monista muistakin vaaleissa esiin nousseista aiheista ilmensivät ehdokkaiden poliittisia taustoja. Vanhanen ja Halonen vastasivat Suomen ulkopoliitiikasta ja se sitoi heidän käsiään. Oppisitiopoliitikoilla, erityisesti päivänpolitiikan ulkopuolelta tulleella Sauli Niinistöllä, oli paremmat mahdollisuudet tuoda esiin omia kantojaan ja

tämä heijastui myös julkiseen keskusteluun. Nato-kysymys olikin näkyvästi esillä ja sillä tehtiin eroja ehdokkaiden välille. (Pitkänen 2006, 223; Suhonen 2006a, 254; Rahkonen 2006, 250.) Salminen (2006) arvioikin, että vuoden 2006 presidentinvaaleihin vaikutti ratkaisevasti kaksi tekijää. Aktiivisesti äänestäneet naiset, jotka antoivat äänensä Tarja Haloselle, sekä Suomen turvallisuuspolitiikka ja Nato-kysymys – erityisesti Natolla pelottelu. (Salminen 2006, 216.) Savolan (2006) mielestä 2006 presidentinvaalien yhteydessä käyty kova debatti osallistumisesta NRF-joukkojen harjoituksiin tuotti sen itsestään selvän johtopäätöksen, ettei Suomi ainoastaan voi vaan sen suorastaan pitää jatkaa osallistumistaan Nato-harjoituksiin (Savola 2006, 105).

Niinistön presidentinkampanjan on arvioitu kaatuneen epämääräisiin puheisiin eurooppalaistuvasta Natosta ja yleensä Naton kannattamiseen. Esimerkiksi Iltalehden 20.12.2005 julkaiseman tutkimuksen mukaan lähes 80 % suomalaisista vastusti Natoon liittymistä. Vuoden 2006 vaalikeskustelujen on kuitenkin arvioitu osaltaan parantaneen suomalaisten turvallisuuspoliittisen tiedon tasoa. Vaikka väittelyissä ei varsinaisesti nostettukaan esille mitään uutta, vähensi turvallisuudesta puhuminen epä tietoisuutta kansan parissa. (Salminen 2006, 253-254, 257.)

Se, miten nimenomaan NRF-tapauksen ympärille muodostunut julkisuus muotoutui ja miten asian käsittely mediassa eteni ovat tutkielmani empiirisen osuuden keskeisimpiä havaintoja. Esittelen tutkimukseni tuloksia tarkemmin luvussa 6.

5 Menetelmät ja aineisto

Tutkielmani jakautuu menetelmällisesti kahteen osaan. Ensimmäkin laadullista otetta hyödyntävään määrälliseen sisällön erittelyyn, jossa aineistoni luokitellaan sisällöllisten kriteerien perusteella ja tutkitaan sen pohjalta syntynyttä tilastollista tietoa. Tätä analyysiä täydennän aineiston ilmaisukeinoja ja niissä esiintyviä toimijoita havainnollistavalla laadullisella esitystekniikka-analyysillä. Pyrkimyksenäni on selvittää, miten ja miksi Suomen mahdollinen osallistuminen Naton NRF-joukkojen harjoituksiin nosti Natoa ja NRF-joukkoja sekä Suomen ulko- ja turvallisuuspolitiikkaa yleisemminkin koskeneen uutisoinnin median asialistalle kolmeksi viikoksi vuoden 2006

presidentinvaalien aikaan. Miten uutisointi muotoutui ja miten laajasti asia nousi mediassa esiin? Kvantitatiivisen tutkimuksen avulla pyrin luomaan eräänlaisen ”kartan” siitä, miten ja miten paljon NRF-tapauksesta presidentinvaalien 2006 ensimmäisen kierroksen aikana kirjoitettiin sekä miten intertekstuaalista kirjoittelu mediassa oli. Tutkielmani läpi kulkevana selkärankana toimii agenda setting -teoria eli päiväjärjestysteoria.

Esitystekniikka-analyysiä hyödyntämällä pyrin löytämään tutkielmani aineistosta jutuissa esiintyvien toimijoiden kerronnallisen aseman ja kuvaamaan niitä kolmen toimijaryhmän kautta. Tukeuden analyysissä Pentti Raittilan (2000) tutkimuksissaan ”Rasismi ja etnisyys Suomen sanomalehdissä syksyllä 1999” ja ”Ydinjätteen loppusijoitus mediassa” hyödyntämään puhujarakenteen erittelyyn.

5.1 Määrällinen analyysi ja aineisto

Media-agendaa tutkittaessa hyödynnetään useimmiten sisällönanalyysia, jossa kiinnitetään huomiota tietyn asian uutisointiin määrällisesti. Agenda setting -suuntauksessa mediasisältö esitetään useimmiten numeroina jostain laskettavissa olevasta asiasta, kuten lehti uutisen pituudesta, tiettyä aihetta käsittelevien juttujen julkaisumäärästä tai televisi uutisen kestosta. Omassa empiirisessä tutkimuksessani keskityn agendan osalta nimenomaan selvittämään NRF-juttujen julkaisumäärää ja niiden julkaisuajankohtaa. Tyypillisessä agenda setting -tutkimuksessa lasketaan vain kyseessä olevan aiheen uutisten määrä, ei varsinaista uutisten sisältöä. (Dearing ja Rogers 1996, 35.) Koska yksinomaan agenda setting -teorian hyödyntäminen tutkimuksessani tuottaisi liian yksinkertaisia ja ylimalkaisia tuloksia Naton ja NRF-joukkojen saamasta julkaisuudesta presidentinvaalien 2006 ensimmäisellä kierroksella, hyödynnän tutkimuksessani myös esitystapa-analyysiä, josta lisää tuonnempana. Agendateoriat ovat siis ensisijaisesti taustoittavaa ja teoreettista tarkastelua esitystapa-analyysin toimiessa konkreettisenä ja aktiivisena työkaluna.

Olen tutkinut määrällisesti 22.12.2005 – 14.1.2006 eri sanomalehdissä ja Ylen Radiouutisissa aiheesta julkaistut uutiset. Mukana ovat Ylen Radiouutisten lisäksi Turun

Sanomat, Helsingin Sanomat, Aamulehti, Satakunnan Kansa, Uutispäivä Demari, Kansan Uutiset, Nykypäivä, Suomenmaa sekä Ilta-Sanomat ja Iltalehti. Olen valinnut lehdet aineistooni lajityypin perusteella niin, että ne edustaisivat mahdollisimman laajaa otantaa suomalaisista lehdistä. Mukana on niin seitsemänpäiväisiä valtakunnallisia sanomalehtiä, maakuntalehtiä, iltapäivälehtiä sekä puoluelehtiä. Näin mukana on myös erilaisia journalistisia tapoja järjestää ja muodostaa NRF-tapauksesta syntynyttä mediajulkisuutta.

Aineiston valintaa puolustaa myös mediumien koko suomalaisessa mediamaisemassa. Kansallisen mediatutkimuksen (2006) mukaan kymmenen lukijamäärältään suurimman sanomalehden joukossa ovat Helsingin Sanomat (1 058 000 lukijaa), Ilta-Sanomat (911 000), Iltalehti (691 000), Aamulehti (319 000) ja Turun Sanomat (263 000) eli puolet lehtiaineistosta. Satakunnan Kansalla on 132 000 lukijaa ja Uutispäivä Demarilla 39 000. Kansan Uutiset, Nykypäivä ja Suomenmaa eivät löydy uusimmasta KMT:sta. (Kansallinen mediatutkimus 2006.) Ylen Radiouutiset lähetetään ympäri vuorokauden tasatunnein useilla Ylen kanavilla. Päiväaikaan, jolloin kuuntelijoita on eniten, uutiset lähetetään ainakin sekä Radio Suomen että Radio 1:n taajuuksilla. Radio Suomi oli vuonna 2006 Suomen kuunnelluin radiokanava, joka tavoitti viikossa 2 133 000 kuuntelijaa. Radio 1 tavoitti viikossa 1 038 000 kuuntelijaa. (Radioliitto 2006.) Vaikka kaikki kanavien kuuntelijat eivät luonnollisestikaan kuuntele uutisia ja kahden kanavan luvuissa on päällekkäisyyksiä, voidaan kuitenkin todeta, että Ylen Radiouutisilla on suuri merkitys suomalaisessa mediamaisemassa.

Aineiston valintaa tukee myös suomalaisten käsitys siitä, mitkä mediat ovat heille tärkeitä. Olkinuoran (2006) mukaan tilattavia sanomalehtiä pidetään Suomessa tärkeimpinä uutislähteinä. Radiolla taas on kaupallisiin ja nuorisokanaviin suuntautuneesta kritiikistä huolimatta erittäin vahva rooli suomalaisten arjessa. Taustakuuntelu on työpaikoilla hyvin yleistä ja kellon aikaan sidotuilla asiaohjelmilla on vankka kuuntelijakuntansa. (Olkinuora 2006, 62-63.)

Iltapäivälehtiä pidetään ns. populaarina mediana, kun taas päivälehdet ovat yleisen käsityksen mukaan ns. vakavia viestimiä. Viime vuosina näiden lehtityyppien väliset erot

ovat kuitenkin kaventuneet, ja erityisesti päivälehdet ovat ”iltapäiväistyneet”. Niiden jutut ovat lyhentyneet ja asioita on alettu käsitellä enemmän henkilöiden kautta. Viranomaisten muodollisten tapahtumien raportoinnista on siirrytty enemmän trendien kuvailuun ja päätösten arkisten vaikutusten havainnollistamiseen. (Reunanen 2003, 91.) Ylen Radiouutiset on mukana, koska puheenaihe nousi julkisuuteen nimenomaan sen uutisoinnista 22.12.2005 (Juselius 2007; Juselius 2006; Iivonen 2006).

Mukaan on valittu tutkimusajankohdan journalistinen materiaali, jossa puhutaan EU:n nopean toiminnan joukoista, EU:n kriisinhallinnasta, Naton nopean toiminnan joukoista tai NRF-joukoista. Lehtijutut on kopioitu manuaalisesti kustakin julkaisusta ja radiouutiset litteroitu alkuperäisistä radiojutuista, jotka on saatu Ylen uutis- ja ajankohtaistoimituksen arkistosta. Ylen Radiouutisten sähkeutiset on otettu suoraan toimituksen arkistosta.

Lehtiaineistossa eivät ole mukana mielipidekirjoitukset eivätkä urheilu-, tv- ja radiosivut. Mukana eivät myöskään ole Helsingin Sanomien NYT-liite, Satakunnan Kansan Virta-liite, Aamulehden Valo- ja Moro-liitteet sekä Turun Sanomien Treffi-liite. Liitteitä ei ole otettu mukaan, koska niiden journalistinen kirjoitustapa ja juttuaiheet poikkeavat usein hyvin paljon varsinaisten emolehtien sisällöstä. Sisältö on myös monessa liitteistä syndikoitu usemman lehden kesken, jolloin varsinaisesta lähteestä on vaikea tehdä päätelmiä.

Tutkin Naton ja EU:n nopean toiminnan joukoista kertovia uutisia määrällisen analyysin keinoin, jotta tutkimuksen kohteena olevasta noin kolmesta viikosta (24 päivää) on mahdollista saada kokonaiskuva sekä itse juttujen määrästä että niiden sisällöstä. Näin on mahdollista arvioida miten samanaikaisesti jutut julkaistiin, mitkä tapahtumat kirjoittivat juttuja ja miten tapauksen julkinen käsittely kehittyi. Tutkimusajankohtana 22.12.2005 - 14.1.2006 juttuja julkaistiin kymmenessä lehdessä ja lähetettiin Ylen Radiouutisissa kaikkiaan 114 kappaletta. Määrää voidaan pitää suurena, kun otetaan huomioon, että ajankohtaan sijoittuvat kansallisista vapaapäivistä sekä joulun pyhät että loppiainen,

joiden takia julkaistavien lehtien määrä vähenee ja journalistisen käsittelyn ajankohtaisuus heikkenee yleisemminkin, muun muassa Ylen Radiouutisissa.

5.2 Aineiston analyysi

Olen tutkinut kustakin lehtijutusta jutun tyypin, kuvituksen, jutun kirjoittajan sekä mahdolliset lähdeviitteet toisen median skruppiin tai tiettyyn ajankohtana sattuneeseen tapahtumaan, kuten presidentinvaaliväittelyyn. Tällä pyrin luomaan kuvaa siitä, miten aiheesta kirjoitetut jutut rakentuivat ja mikä niissä oli taustalla. Tämän perusteella pyrin piirtämään tutkimusajankohtani kolmesta viikosta eräänlaisen ”kartan”, jossa eri uutiset ja tapahtumat nivoutuvat toisiinsa havainnollisella tavalla.

Journalistinen julkisuus on jakaantunut geneerisesti. Ensinnäkin juttujen jakautuvat sen mukaan, ovatko ne mediumin toimituksen itse tekemiä vai ulkopuolisen tahon kirjoittamia. Toiseksi jutut jakautuvat uutisiin ja mielipidejuttuihin. Lisäksi jutut eroavat hienompien geneeristen piirteiden mukaan, kuten esimerkiksi aihealueet muodostavat omia ryhmiään. Tämä näkyy muun muassa lehtien osastojaoissa. (Reunanen 2003, 103.) Siksi on luonnollista luokitella aineistoni jutut näiden peruseriäiden mukaan. Aineisto on luokiteltu joko uutiseen, pääkirjoitukseen, kommenttiin tai kolumniin. Periaatteessa jakoni noudattaa siis kahtiajakoa uutisiin tai mielipiteitä sisältäviin kirjoituksiin. Uutisjutut ja mielipidejutut tarjoavat julkiselle keskustelulle erityyppisiä resursseja. Uutiset esittävät tyypillisesti jonkin ainakin näennäisesti uuden asian tapahtuman tai mielipiteen tai kuvaavat toisistaan eroavien näkemysten välille rakentamaansa kiistaa. Uutisissa mielipiteiden kehittäminen ja argumenttien vertailu jää usein pinnalliseksi, ja eri tahojen kannoista muodostuu helposti ”esineitä”, jotka joko tukevat toisiaan tai ovat toisiaan vastaan. Mielipidejutuissa on enemmän tilaa kehitellä ja perustella ajatuksia, vaikka juttutyypin sinällään ei olekaan automaattinen tae tällaisesta kehittämisestä. Mielipidekirjoittaja esittää myös useimmin mielipiteensä persoonallisemmin ja välittömämmin omasta näkökulmastaan kuin uutisessä esiintyvä toimija, jonka sanomiset ovat jutussa vahvemmin toimittajan editoimina. (Reunanen 2003, 103-104.)

Vertailemalla juttutyyppeiden osuuksia voidaan tehdä päätelmiä lehtien kautta syntyvän julkisuuden luonteesta. On mahdollista päätellä, onko julkisuus pääasiassa uutismaista ja toimittajan organisoimaa vai onko julkisuus muodostunut ensisijaisesti kunkin mielipiteitään esittävän kirjoittajan kautta.

Jutun kirjoittajaksi on merkitty alkuperäisen jutun merkintöjen pohjalta joko ”oma” (välineen toimituksen omaa tuotantoa), ”STT” (juttu pohjautuu STT:n tuotantoon) tai ”ei osaa sanoa” (ei ole mahdollista arvioida mistä juttu on peräisin). Kuvitukselta olen tutkinut ensinnäkin sen, onko jutussa ollut kuvaa vai ei. Tällä voidaan osaltaan arvioida itse jutun kokoa ja merkittävyyttä mediumille. Toiseksi olen jakanut lehtijutuista löytyneen kuvituksen neljään kategoriaan, jotka syntyivät kuvien alustavan tarkastelun pohjalta. Näin voidaan tehdä päätelmiä siitä, miten NRF-juttuja kuvitettiin.

Lähdeviitteiden kategoriat ovat nousseet materiaalin alustavan luennan kautta, mutta lähtökohtaisesti olen olettanut tällaisia olevan muun muassa Ylen, Helsingin Sanomien, Aamulehden ja MTV3:n vaalitentit sekä aiheen julkisen käsittelyn kannalta keskeisiksi nousseet uutiset, kuten Ylen Radiouutisten Pauli Järvenpään kanssa tekemä haastattelu 22.12.2005, Ilta-Sanomien muistion uutinen 7.1.2006 sekä puolustusministeri Seppo Kääriäisen verkkokolumni puolustusministeriön verkkosivuilla 11.1.2006.

6 Juttutyypit, kuvat, alkuperä, lähdeviitteet

Seuraavaksi keskityn kussakin aluvuossa yhteen määrällisen analyysin osa-alueeseen, joista jokaisen avulla luodaan ikään kuin pala palalta kuvaa siitä, miten Naton nopean toiminnan joukkojen kanssa mahdollisesti suoritettavista yhteisistä harjoituksista kirjoitettiin suomalaisissa lehdissä ja kerrottiin Ylen Radiouutisissa.

6.1 Juttutyypit

Juttutyyppejä tutkimalla voidaan tehdä päätelmiä siitä, miten NRF-tapausta käsiteltiin julkisuudessa. Käsittelytapa esimerkiksi kotimaan uutisissa, kommentoissa ja pääkirjoituksissa eroaa jo lähtökohtaisesti toisistaan. Kotimaan uutisissa mahdollisuus

ottaa kantaa on pienempi kuin esimerkiksi kolumnissa tai pääkirjoituksessa. Näin voidaan ainakin jossain määrin tehdä päätelmiä kunkin median journalistisesta käsittelystä asiassa.

Jutut jaettiin neljään aineiston alustavan luennan perusteella luotuun kategoriaan; kotimaan uutiseen, pääkirjoitukseen, kolumniin ja kommenttiin. Kolumneihin sisältyvät sekä lehden toimittajien että asiantuntijoiden tai kirjoittajavieraiden kirjoittamat kolumnit. Mikäli kirjoitus oli merkitty erikseen nimenomaan kirjoittajavieras-palstaksi, koodattiin juttu kolumniksi. Ylen Radiouutiset ei ole mukana taulukossa, sillä radiouutisissa kaikki jutut ovat nimenomaan uutisia, eikä esimerkiksi kolumneja käytetä. Ylen Radiouutisten ottaminen mukaan olisi painottanut liiaksi uutiskategoriaa ja vääristänyt tuloksia. Näin aineiston määrä laskee 97:ään juttuun.

Taulukko 1. NRF-uutisointi lehdissä 22.12.2005-14.1.2006 juttutyypeittäin (%)

Media	Kotimaan uutinen	Pääkirjoitus	Kolumni	Kommentti	Yhteensä (%)	Yhteensä (N)
Aamulehti	73	20	7	0	100	15
Helsingin Sanomat	88	12	0	0	100	8
Turun Sanomat	76	0	18	6	100	17
Iltalehti	25	25	50	0	100	4
Ilta-Sanomat	57	14	0	29	100	14
Satakunnan Kansa	75	17	8	0	100	12
Kansan Uutiset	33	33	17	17	100	6
Uutispäivä Demari	78	22	0	0	100	9
Nyky päivä	20	60	20	0	100	5
Suomenmaa	57	29	14	0	100	7
Yhteensä (%)	65	19	10	6	100	
Yhteensä (N)	63	18	10	6		97

* Ei mukana Ylen Radiouutiset

Aineiston analyysin perusteella (taulukko 1) voidaan selvästi todeta, että keskeinen sanomalehtien juttutyyppe NRF-tapauksesta kirjoitettaessa oli kotimaan uutinen (65% jutuista). Seuraavaksi eniten NRF:stä kirjoitettiin lehtien pääkirjoituksissa (19%) ja kolumneissa (10%). Vain 6 prosenttia kaikista jutuista oli kommentteja.

Aamulehdessä ja Satakunnan Kansassa jutut jakautuvat samankaltaisesti suurimmaksi osaksi kotimaan uutisiin (AL 73%, SK 75%) ja pääkirjoituksiin (AL 20%, SK 17%) sekä muutamiiin kolumneihin (AL 7%, SK 8%). Helsingin Sanomissa kotimaan uutisia julkaistiin enemmän (88%), eikä lehdessä otettu NRF-asiaan lainkaan kantaa kolumneissa

tutkimusajankohtana. Turun Sanomissa jutut ovat jakautuneet selvästi eri tavalla. Kotimaan uutisia on prosentuaalisesti suunnilleen saman verran (76%), mutta toiseksi eniten lehdessä kirjoitettiin NRF-tapauksesta kolumneissa (18%), pääkirjoituksissa ei lainkaan. Turun Sanomissa kirjoitettiin aiheesta myös kommentteja (6%), toisin kuin esimerkiksi Aamulehdessä, Helsingin Sanomissa tai Satakunnan Kansassa.

Iltapäivälehdistä Iltalehdessä aineisto on neljällä jutulla liian pieni, jotta siitä voidaan tehdä yleistettäviä päätelmiä, mutta sen yleisin juttutyyppe oli muista poiketen kolumni (50%). Ilta-Sanomien osalta huomionarvoista on korkea kommenttien määrä (29%), mikä selittyy sillä, että lehdessä kirjoitettiin paljon kommentteja television vaaliohjelmista, niiden sisällöstä ja esiintyjistä.

Iltapäivälehtien ja television suhteesta on tehty hyvin samankaltaisia havaintoja aiemminkin. Neljän sanomalehden vaaliohjelmakirjoittelua vuoden 1995 eduskuntavaalien aikaan tutkineen Isotaluksen (1998b) mukaan television vaalikeskustelut näyttivät kiinnostavan kaikkein eniten iltapäivälehtiä. Hän arvioi, että ne ovat aiheita, joiden avulla iltapäivälehdet pystyvät päivittäin myymään itseään. Tuolloinkin Ilta-Sanomilla oli muihin lehtiin verrattuna suhteellisesti eniten omien toimittajien kommentoivia kirjoituksia. (Isotalus 1998b, 99-101, 109.)

Herkman (2005) puolestaan tutki Ilta-Sanomia ja Iltalehtiä vuosilta 1996-2001 selvittääkseen, minkälainen vuorovaikutussuhde iltapäivälehdistä ja televisiolla on olemassa. Televisioon liittyvien juttujen kokonaismäärä suunnilleen kaksinkertaistui iltapäivälehdistä vuoden 1996 lopun ja vuoden 2001 alun välisenä aikana. Omaan tutkimukseeni liittyen oleellisia ovat huomiot iltapäivälehtien julkaisemista uutisista, joissa viitattiin televisiosisältöihin. Herkmanin mukaan televisioon liittyvän materiaalin lisääntyminen näkyi myös uutissivuilla, mutta ei niin merkittävästi kuin lehden muissa osissa. Esimerkiksi vaalien yhteydessä televisio näkyi iltapäivälehtien uutissivuilla sekä lähteenä että aiheena. Vaalit lisäsivät hetkellisesti televisioon liittyvää materiaalia uutissivuilla, mikä näkyi selvästi muun muassa vuosien 1999 ja 2000 vaihteessa, jolloin Suomessa käytiin kiivasta presidentinvaalitaistelua. Uutissivuilla ja etusivuilla

ajankohtaan liittyvät vaihtelut olivat suurimmat riippuen kulloinkin agendalle nostettavien tv-aiheiden merkityksestä uutisaiheena tai sen merkityksestä lehden myynnille. (Herkman 2005, 131, 158, 163.)

Puoluelehdistä Kansan Uutisten ja Nykypäivän aineistomäärät jäivät hyvin pieniksi, joten niistä saatuja tuloksia ei voida pitää sellaisenaan yleistettävänä ja niihin tulee suhtautua varauksella. Tuon kuitenkin huomioni myös niistä esiin. Kansan Uutisissa jutut jakautuivat aineistossani tasaisesti kotimaan uutisten (33%) ja pääkirjoitusten (33%) sekä kolumnien (17%) ja kommenttien (17%) kesken. Kansan Uutisissa kommentteja oli kaikista lehdistä toiseksi eniten eli lehti halusi selvästi ottaa NRF-asiaan kantaa. Uutispäivä Demarin jutut jakautuivat lähes samankaltaisesti kuin suurimpien sanomalehtienkin, eli kotimaan uutisiin (78%) ja pääkirjoituksiin (22%). Kolumneja tai kommentteja se ei kuitenkaan julkaissut lainkaan. Huomionarvoista on, että Nykypäivässä NRF oli esillä ensisijaisesti pääkirjoituksissa (60%) ja vasta toissijaisesti kotimaan uutisissa (20%) ja kolumneissa (20%). Tämä saattaa selittyä sillä, että kokoomuksen Sauli Niinistö nosti NRF-tapausta paljon esiin vaalikeskusteluissa ja kokoomuslainen Nykypäivä toimi ehdokkaansa tueksi niinkään asian äänitorvena ja keskustelunherättäjänä. Suomenmaassa jako kotimaan uutisiin (57%), pääkirjoituksiin (29%) ja kolumneihin (14%) oli yleissanomalehtien linjaa läheisempi.

6.2 Juttujen alkuperä

Juttujen alkuperä tutkittiin jakamalla tutkittujen medioiden NRF-uutisointia koskeva journalistinen materiaali kolmeen eri kategoriaan. Jutut koodattiin joko kulloinkin kyseessä olevan median omaksi tuotannoksi tai STT:n tekemiksi. Mikäli juttuihin oli merkitty alkuperäksi sekä oma että STT:n tuotanto, koodattiin jutut kategoriaan ”ei osaa sanoa”, sillä ei ollut varmuutta siitä, mikä osa jutusta oli peräisin STT:stä ja mikä mediumin omasta toimituksesta. Näin toimittiin myös mikäli jutun alkuperästä ei ollut lainkaan merkintää. Kolumnien osalta omaksi jutuksi laskettiin myös ulkopuolisten kirjoittajavieraiden kolumnit, koska niiden määrä oli juttujen kokonaismäärään nähden pieni ja lehdillä on usein tapana pyytää kirjoittajavierasta kirjoittamaan kolumni.

Taulukko 2. NRF-juttujen 22.12.2005-14.1.2006 alkuperä (%)

Media	Oma	STT	Ei osaa sanoa	Yhteensä (%)	Yhteensä (N)
Aamulehti	67	33	0	100	15
Helsingin Sanomat	88	12	0	100	8
Turun Sanomat	47	41	12	100	17
Iltalehti	100	0	0	100	4
Iltta-Sanomat	100	0	0	100	14
Satakunnan Kansa	42	58	0	100	12
Kansan Uutiset	100	0	0	100	6
Uutispäivä Demari	67	33	0	100	9
Nykypäivä	100	0	0	100	5
Suomenmaa	71	0	29	100	7
Yle Radiouutiset	70	24	6	100	17
Yhteensä (%)	72	24	4	100	
Yhteensä (N)	82	27	5		114

Medioiden uutisointi tapahtui merkittävältä osin medioiden oman toimittajan tekemänä tai ainakin kokoamana (taulukko 2). Aineiston perusteella ei ole mahdollista eritellä, miten paljon oman toimittajan tekemäksi merkityissä jutuissa on sisäänkirjoitettuna myös STT:ltä saatua materiaalia, mutta näin toimituksissa myös toimitaan, vaikka STT:tä ei lähteeksi merkittäisikään. 72 prosenttia jutuista oli kuitenkin merkitty medioiden oman toimittajan tekemäksi, kun 24 prosenttia oli merkitty yksinomaan STT:n tuottamaksi. Ei osaa sanoa -kategoriaan koodattiin jutuista vain 4 prosenttia. Yli kaksi kolmasosaa NRF-utisista oli siis toimitusten omien toimittajien kirjoittamia. Tulosten voidaan katsoa merkitsevän sitä, että tutkituilla mediuumeilla on ainakin periaatteessa ollut mahdollisuus määritellä NRF-tapauksen käsittelytapa, laajuus ja painotukset itsenäisesti.

Tulokset noudattavat samaa linjaa Rahkosen (2006) havaintojen kanssa. Vaikka Rahkosen tutkimuksessa uutiset oli jaoteltu mukana olleiden ulkomaan uutisten vuoksi myös ulkomaisten uutislähteiden mukaan, oli uutisten keskeinen alkuperä oma toimittaja (70%). 20 prosenttia julkaistuista turvallisuuspolitiikkaa käsitelleistä jutuista vuosina 2003-2004 oli STT:n materiaalia. (Rahkonen 2006, 188). Vaikka otannan koossa on Rahkosen tutkimuksen ja oman tutkielmani välillä suuri ero, noudattaa uutisten alkuperän jakautuminen hyvin samansuuntaista linjaa.

Huomionarvoista tuloksissa on myös se, että Iltta-Sanomissa, Iltalehdessä, Kansan Uutisissa ja Nykypäivässä kaikki jutut olivat lehden omia. Eniten STT:n materiaalia

käytti Satakunnan Kansa (58%) ja epäselvimmäksi juttujen alkuperät jäivät Suomenmaassa (29%).

6.3 Juttujen kuvitus

Lehtijuttujen kuvituksen tutkiminen on tärkeää, koska kuvallinen juttu kiinnittää lukijan huomion yleensä tehokkaammin kuin kuvaton juttu. Kuvat myös pystyvät sanoja tehokkaammin välittämään tunnelmia ja luomaan mielikuvia esitettävästä asiasta. (Rahkonen 2006, 180.) Usein kuvan olemassaolo myös kertoo jutun merkityksestä lehden toimitukselle ja pyrkimyksestä korostaa uutista valitsemalla sen yhteyteen kuva. Tästä syystä olen tutkinut juttujen yhteydessä julkaistujen kuvien prosentuaalisen osuuden. Mukana ei luonnollisesti ole Ylen Radioutisten juttuja, jolloin aineiston määrä laskee 97:ään.

Taulukko 3. Kuvitettujen ja kuvittamattomien sanomalehtijuttujen osuus (%)

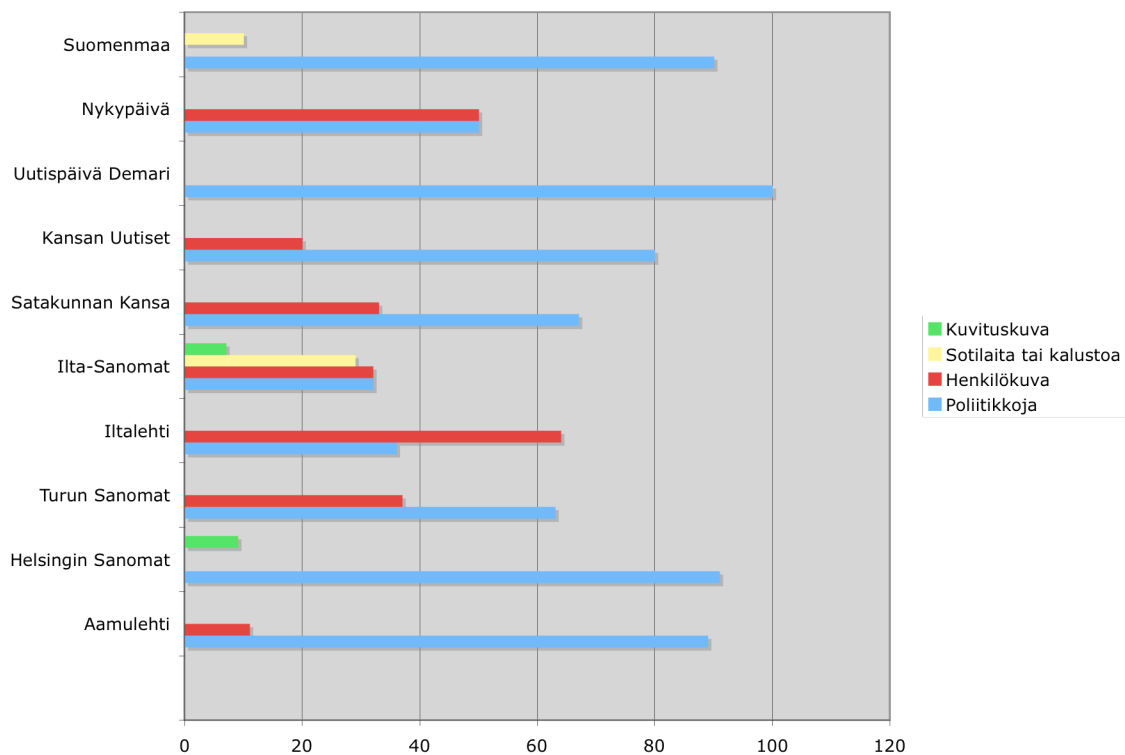
Media	Kuvitetut jutut	kuvittamattomat jutut	Yhteensä (%)	Yhteensä (N)
Aamulehti	47	53	100	15
Helsingin Sanomat	38	62	100	8
Turun Sanomat	35	65	100	17
Iltalehti	100	0	100	4
Iltta-Sanomat	86	14	100	14
Satakunnan Kansa	25	75	100	12
Kansan Uutiset	67	33	100	6
Uutispäivä Demari	67	33	100	9
Nykypäivä	40	60	100	5
Suomenmaa	100	0	100	7
Yhteensä (%)	56	44	100	
Yhteensä (N)	54	43		97

* Ei mukana Ylen Radioutiset

NRF-tapauksesta kertoneissa jutuissa oli 56 prosentissa kuva, joten voidaan sanoa, että yli puolet tutkitusta juttumateriaalista on toimituksissa nähty sen arvoiseksi, että jutut on päätetty kuvittaa joko yhdellä tai useammalla kuvalla (taulukko 3). 44 prosentissa jutuista ei ollut kuvaa lainkaan.

Kuvitettujen juttujen määrästä on kuitenkin vaikea tehdä tarkempia päätelmiä siitä, missä yhteydessä kuvitusta käytettiin ja mitä kuvissa oli eli mikä asia jutustakin nostettiin kuvan avulla enemmän esille. Tutkittaessa NRF-julkisuutta on tärkeää myös osoittaa, millaiseen merkitysympäristöön jutut kuvien kautta liitettiin ja millainen mahdollinen yleisvaikutelma lukijalle NRF:stä syntyi. Tämän vuoksi tutkin myös kuvien sisällön ja loin alustavan luennan pohjalta neljän kategorian jaottelun poliitikoihin, henkilökuviin, sotilaisiin tai sotilaskalustoon sekä kuvituskuviin. Arvioituja kuvia oli yhteensä 93 kappaletta.

Kuvio 2. Tutkittujen sanomalehtijuttujen kuvitus (%)

NRF:stä kertoneita juttuja kuvitettiin selvästi yleisimmin poliitikkojen kuvilla (kuvio 2). Kaikista jutuista 62 prosentissa (N 58) kuvista oli poliitikkoja. Nämä oli useimmiten kuvattu vaalipaneeleissa tai -tenteissä johtuen siitä, että jutuissa kerrottiin usein nimenomaan presidentinvaalitenteissä esiin nousseista asioista ja kuvat oli otettu paikan päällä. Iltalehdessä oli eniten henkilökuvia (N 7), kun taas Ilta-Sanomissa oli yhtä paljon

poliitikkojen kuvia (N 9) ja henkilökuvia (N 9). Yksittäisten lehtien osalta aineistomäärät jäävät kuitenkin melko pieniksi, eikä lehtikohtaisiin tuloksiin kannata mennä tarkemmin. Henkilökuvuihin luokiteltiin kolumnistien ja toimittajien kuvat sekä ei-poliittisten asiantuntijoiden kuvat, joita oli kuitenkin kokonaismäärään nähden vähän. Henkilökuvia koko aineistosta oli 25 prosentissa (N 23) jutuista, mikä selittyy sillä, että erityisesti iltapäivälehdissä käytettiin toimittajien kuvia juttujen yhteydessä. Monissa kolumneissa tai kommentoissa oli myös toimittajan tai kirjoittajavieraan kuva.

Tulokset noudattavat hyvin selvästi Rahkosen (2006) vuosien 2003-2004 Helsingin Sanomien, Ilta-Sanomien, Aamulehden ja Iltalehden turvallisuuspoliittisen uutisoinnin kuvituksesta saamia tuloksia. Hänenkin aineistossaan keskeisimmäksi kuvituksen aiheeksi nousivat poliitikot (37 %) ja henkilökuvat (29 %). Seuraavaksi eniten kuvissa oli suomalaisia sotilaita (7 %). Voidaan siis sanoa, että suomalainen media esitti NRF-tapauksen (ja samalla tietysti Naton) edelleen hyvin henkilökeskeisesti ja siististi, eikä liittänyt uutisointiin sotilasliittoon oleellisesti liittyvää sotilastoimintaa ja aseistautumista. Tällä on varmasti merkitystä muun muassa yleisen mielipiteen muodostumisen kannalta.

Vuodenvaihteen 2005-2006 Naton nopean toiminnan joukkoja koskevassa julkisuudessa Ilta-Sanomat oli valinnut kuviinsa kaikkein eniten sotilaita tai sotilaskalustoa (29 %, N 8) eli se liitti uutisointiinsa kuvainnollisesti erityisesti turvallisuuspoliittisen aspektin. Sotilas- ja sotilaskalustokuvissa oli suomalaisia rauhanturvaajia ja Nato-joukkoja sekä näiden käyttämää kalustoa, kuten miehistönkuljetusajoneuvoja. Kaikkiaan sotilaskuvitusta käytettiin aineistossa vain 10 prosentissa jutuista (N 9) eli yllättävän vähän.

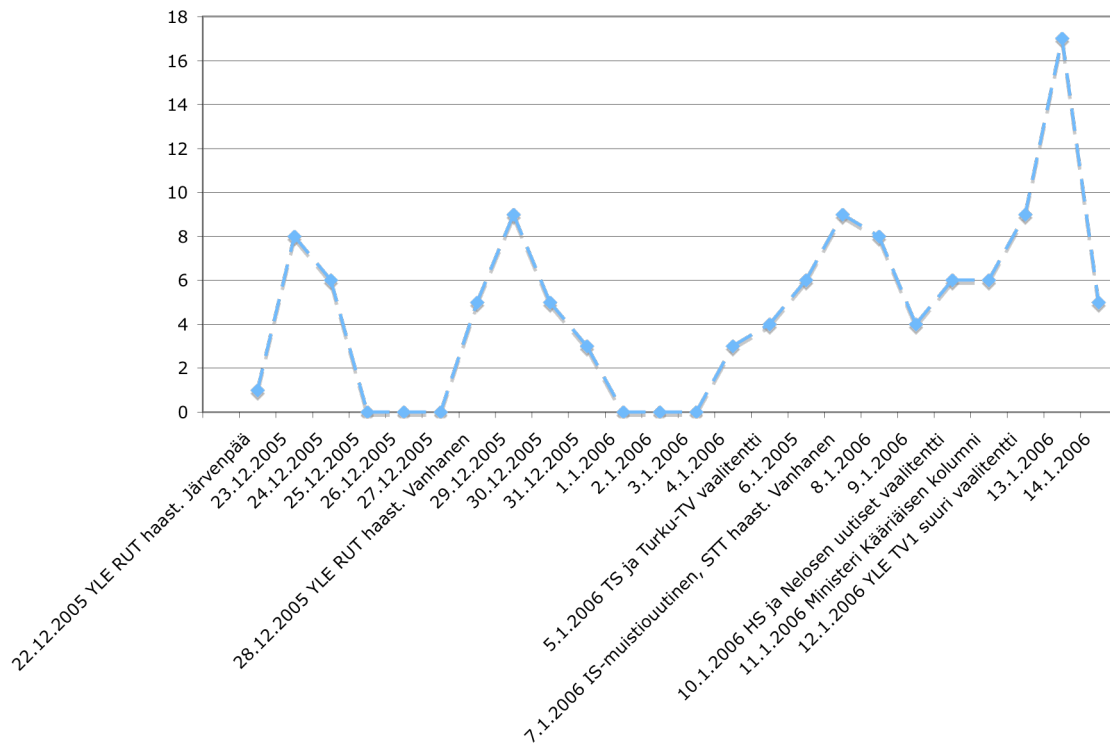
Neljäs ja pienin ryhmä oli kuvituskuvat, joiksi laskettiin piirroskuvat ja erilaiset, ei suoranaista aikayhteyttä juttuun osoittavat kuvat. Mukaan otettiin myös kuvat, jotka eivät esittäneet mitään yksityiskohtaista asiaa, vaan niillä kuvainnollisesti viitattiin asioihin (esimerkiksi avoin portti). Tällaisia kuvia oli vain 3 prosenttia (N 3) aineistosta.

6.4 Juttujen ajallinen jakautuminen

Tähän mennessä olen tutkielmassani selvittänyt NRF-tapausta käsitelleiden juttujen tyypit, alkuperän ja kuvituksen. Olen tuonut esiin, että keskeinen tapa kirjoittaa NRF:stä oli kotimaan uutisessa, jonka oli useimmin kirjoittanut mediumin oma toimittaja ja kuvitukseksi oli useimmiten valittu poliitikkoja, jotka esiintyivät vaalitulaisuuksissa tai -kiertueilla - kuten presidentinvaalien kiihkeän kampanjoinnin aikana luonnollisesti tehdään. Kampanjoinnin aikana erilaiset tentit ja tilaisuudet sekä televisiossa että muualla saavat viestimissä suuren huomion. Naton nopean toiminnan joukkojen kanssa harjoittelemisesta syntynyttä mediajulkisuutta selvittääkseni on tärkeää luoda selvä käsitys siitä, miten julkisuus jakautui ajallisesti tutkimusajankohtana, miten intertekstuaalista julkisuus oli ja mitkä olivat ne keskeiset tapahtumat, uutiset tai haastattelut, jotka ruokkivat julkisuutta NRF-tapauksen ympärillä. Näihin asioihin pyrin vastaamaan seuraavaksi.

Koko aineiston sijoittaminen ajallisesti etenevään käyrään osoittaa, miten vaihtelevasti NRF-tapauksesta uutisoitiin ja miten tarkasti aineisto jakautuu muutamaan keskeiseen päivään ja tapahtumaan. Käyrä nousee alussa jyrkästi, sillä joulukuun 22. päivänä 2005 Ylen Radiouutiset lähetti puolustusministeriön ylijohtajan Pauli Järvenpään haastattelun, johon sanomalehdet seuraavana päivänä laajasti viittasivat. Tämän jälkeiset huippukohtat sijoittuvat selvästi muutamaan eri ajankohtaan. Kuviosta 3 näkyy myös, miten NRF-uutisointia ei tapahtunut kolmena eri ajanjaksona lainkaan. Tämä johtuu muun muassa pyhäpäivistä, jolloin lehdet eivät ilmestyneet lainkaan eli lehdestä vaihdellen esimerkiksi joulun pyhäpäivät 25.-26.12. sekä uudenvuodenpäivä 1.1.2006. Pyhäpäivät vaikuttivat luonnollisesti myös asian käsittelymahdollisuuksiin radiossa.

Kuvio 3. NRF-juttujen julkaisun ajallinen jakautuminen 22.12.2005-14.1.2006 (N)

NRF-tapauksesta kertoneet jutut jakautuivat ajallisesti tapauksen kannalta keskeisten tapahtumien ympärille. Pääministeri Matti Vanhanen osallistui 28.12.2005 Ylen Radiouutisten vaalitenttiin, jossa hän joutui vastaamaan siihen, onko hallituksessa käsitelty vielä Suomen osallistumista NRF-harjoituksiin. Tähän haastatteluun viitattiin runsaasti seuraavan päivän lehtiuutisissa ja se näkyy kuviossa 3 toisena selkeänä piikkinä.

Ei ole vielä hallituksen piirissä (käsitelty). Tiedämme sen, että Natolla tämä valmistelu on käynnissä, mutta kutsua harjoituksiin ei tietojeni mukaan ole tullut.
(Matti Vanhanen, YLE Radiouutiset 28.12.2005)

Viikonloppunumerossa 7.-8.1.2006 Ilta-Sanomat kirjoitti taustamuistiosta, josta selviää, että presidentti, hallitus sekä ulko- ja puolustusministeriö ovat vuoden 2005 keväästä asti valmistelleet suomalaissotilaiden kouluttamista yhteisharjoituksissa Naton NRF-joukkojen kanssa. Julkisuudessa presidentti Tarja Halonen ja pääministeri Matti Vanhanen olivat aiemmin kieltäneet yhteistyöhön lupautumisen ja todenneet, ettei asia

ole ajankohtainen. Tämä uutinen kasvatti NRF-julkisuutta, joka näkyy kuviossa 3 kolmantena piikkinä.

Viimeinen ja kaikkein korkein piikki sijoittuu presidentinvaalien ensimmäisen kierroksen vaalipäivää edeltävään aikaan, jolloin vaaliuutisointi perinteisesti kasvaa ja erityisesti puoluelehdet pyrkivät ajamaan asiaansa entistä vahvemmin. Koska NRF-julkisuus oli vaalien ensimmäisen kierroksen aikana selvä kiistakapula, kirjoitettiin tapauksesta paljon myös vaalipäivää ennen. Huomionarvoista on myös se, että juttujen kokonaismäärää kuvaava käyrä (kuvio 3) on nousujohteinen kohti presidentinvaalien ensimmäisen kierroksen loppua.

6.5 Juttujen lähdeviitteet

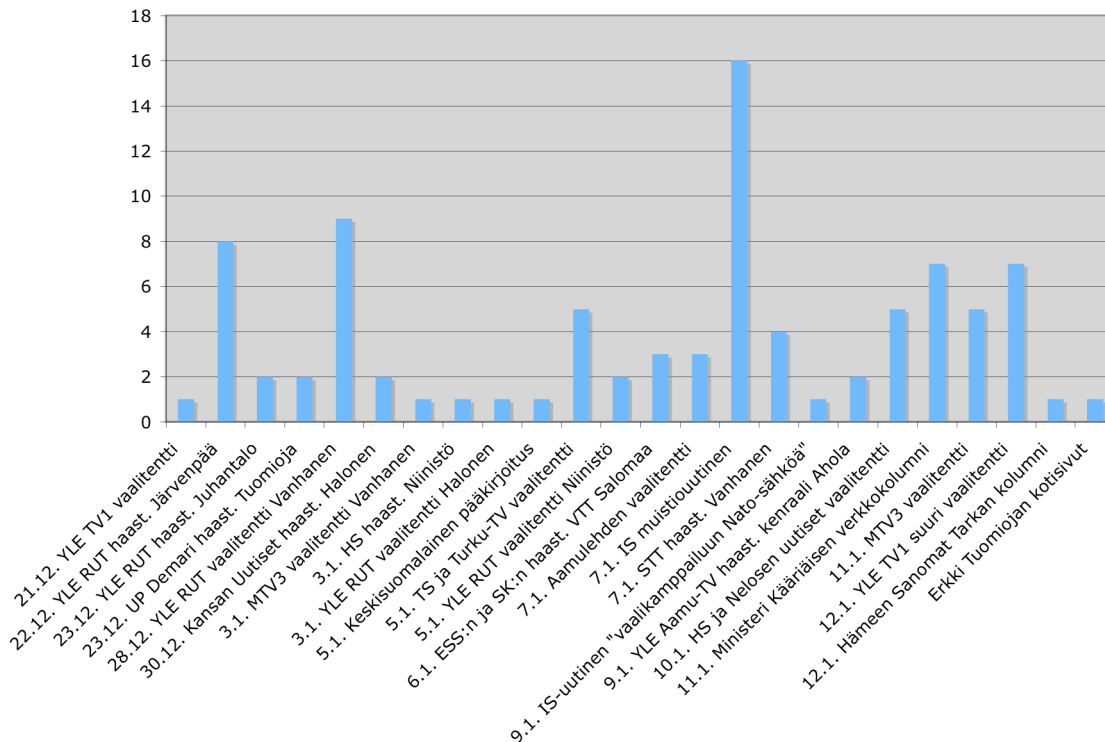
Oletukseni oli, että NRF-uutisoinnissa intertekstuaalisuus on vahvaa, kuten mediassa nykyään muutenkin. Aikaisemmissa presidentinvaaleissa on myös havaittu, että intertekstuaalisuus lisääntyy vaalien aikaan entisestään, sillä muun muassa lehdet kirjoittavat vaaleissa paljon television vaalitenteistä. Ns. lähdeviitteet nousivat lopullisesti aineistosta. Lähdeviitteillä tarkoitan tässä yhteydessä selkeitä viittauksia tiettyihin tapahtumiin, haastatteluihin tai uutisiin, joihin juttujen teksteissä viitataan. Näitä viittauksia voi yhdessä jutussa olla useampiakin. Alustavasti oletin tällaisia olevan Ylen, Helsingin Sanomien ja MTV3:n vaalitentit sekä aiheen julkisen käsittelyn kannalta keskeisiksi nousseet uutiset, kuten Ylen Radiouutisten Pauli Järvenpään haastattelu 22.12.2005, Ilta-Sanomien salaisen muistion paljastanut uutinen 7.1.2006 sekä puolustusministeri Seppo Kääriäisen nettikolumni puolustusministeriön verkkosivuilla 11.1.2006.

Aineistostani löytyi kaikkiaan 90 lähdeviitettä. Yhdessä jutussa saattoi olla useampiakin viitteitä, jotka laskettiin kaikki mukaan. Erillisiä uutisia, haastatteluja tai tilaisuuksia joihin viitattiin oli kaikkiaan 24. Ainakin yksi viite aikaisempaan uutiseen, haastatteluun tai tapahtumaan, kuten vaalitulaisuuteen, oli 66 prosentissa jutuista, kun taas 34 prosentissa jutuista ei ollut lainkaan viittauksia. Tapahtumia käsiteltiin julkisuudessa

runsaasti muutaman, tapauksen kannalta keskeiseksi nousseen uutistapahtuman referoinnin tai reflektoinnin kautta, lähinnä kotimaan uutisissa. Varsinaista ”uutta ja alkuperäistä” materiaalia oli vain noin kolmasosassa NRF-jutuista eli median intertekstuaalisuus oli hyvin tiheää.

Reesen (1991) mukaan medioissa tapahtuu lähenemistä (convergence) juuri isojen juttujen yhteydessä. Intermediaaliset samankaltaisuudet ovat suurimpia isoissa, korkean profiilin kansallisissa uutisissa. Median löytäessä tärkeän asian ne alkavat reagoida toisiinsa syklissä, josta erottuu huippukohtia ennen kuin asia suurimmaksi osaksi unohdetaan. Tällainen oli myös vuodenvaihteessa 2005-2006 osaksi presidentinvaaleja noussut NRF-julkisuus. Reese (1991) arvioi, että media-agendan standardisoituminen, riippuvuus muutamista keskeisistä lähteistä ja median läheneminen isoissa asioissa viittaavat siihen, että kulissien takana käydään voimakasta valtapeliä. (Reese 1991, 313, 315.)

Kuvio 4. NRF-juttujen viittaussuhteet uutisiin, tapahtumiin tai haastatteluihin (N)

Kuten kuvioista 4 selviää, olettamani lähteet olivat NRF-julkisuuden kannalta keskeisiä, mutta näiden lisäksi tapauksen ympärille muodostunut julkisuus rakentui hyvin monesta eri asiasta. Alkuvaiheessa keskeiseksi, ja tapauksen kannalta kaiken kaikkiaan toiseksi viitatuimmaksi, nousi myös Ylen Radiouutisten tekemä vaalihaastattelu Matti Vanhasen kanssa 28.12.2005. Turun Sanomien ja Turku-TV:n vaalitentti 5.1.2006 piti yllä NRF-julkisuutta keskimääräistä enemmän tutkimusajankohdan puolivälissä. Lehdet otsikoivat vaalitentistä muun muassa näin: ”Halonen ja Vanhanen riitelivät Niinistön kanssa Nato-joukoista” (TS), ”Niinistö ja Vanhanen nokittelivat Nato-joukoista” (HS).

Niinistön mukaan asiakirjoista näkee, että Suomi on päättänyt osallistua Nato-joukkojen koulutukseen. ”Sauli voisi lukea paperit paremmin”, Vanhanen suosittelee. Hänen mukaansa mitään dramaattista uutta ei ole tapahtunut, ja Suomi tekee vuosittain päätökset kaikista kansainvälisistä harjoituksista, joihin joukot osallistuvat. Halonen tukee Vanhasta. (HS 6.1.2006)

Pari päivää Turun vaalitentin jälkeen Ilta-Sanomat kirjoittaakin viikonloppunumerossaan salaisesta muistiosta, jonka mukaan muun muassa presidentti ja hallitus olivat valmistelleet suomalaissotilaiden kouluttamista yhteisharjoituksissa NRF-joukkojen kanssa jo vuonna 2005. Tämä uutinen oli viitatuin tapahtuma koko tutkimusaineistossa.

Toisin kuin Halonen ja Vanhanen antavat ymmärtää, yhteistyö Naton nopean toiminnan joukkojen kanssa on ollut ylimmän valtiojohdon pöydällä. (...) Informaatio on välitetty myös eduskunnan ulkoasiainvaliokunnan tietoon. (IS 7.-8.1.2006)

Vaikka journalismin liiallinen henkilöityminen on usein liitetty iltapäivälehtiin, on Salmisen (2006) mukaan kuitenkin huomioitava, että iltapäivälehdet harjoittavat myös ansiokasta tutkivaa journalismia. Iltapäivälehdet käyvät muuta mediaa ripeämmin käsiksi yhteiskunnan epäkohtiin, esimerkiksi talouselämän edustajien ja poliitikkojen väärinkäyttöksiin. (Salminen 2006, 63.)

STT:n välittämänä Vanhanen kiisti salailun vielä samana päivänä. Muutama päivä myöhemmin NRF nousi enemmän esiin Helsingin Sanomien ja Nelosen uutisten vaalitentissä 10. tammikuuta.

...Vanhanen antoi tiistai-iltana vaalitentissä ymmärtää, että Suomi suhtautuu myönteisesti EU:n nopean toiminnan joukkojen harjoitteluun Naton nopean toiminnan NRF-joukkojen kanssa.
- Harjoitusohjelmaa on käsitelty viimeksi joulukuussa, Vanhanen kertoi. Vanhanen joutui selittelemään hallituksensa toimia, kun muiden ohella kokoomuksen presidenttiehdokas Sauli Niinistö epäili hallitusta salailusta ja penäsi selkeää tietoa harjoituksista.
(TS 11.1.2006)

Tämän jälkeen puolustusministeriö julkaisi 11.1.2006 verkkosivuillaan puolustusministeri Seppo Kääriäisen NRF-tapausta valottavan verkkokolumnin, samana päivänä MTV3 piti vaalitentin ja 12.1. pidettiin TV1:n suuri vaalikeskustelu, joka oli presidentinvaalien ensimmäisen kierroksen viimeinen suuri vaalikeskustelu. Kaikkia puitiin samana päivänä radiossa ja seuraavan päivän sanomalehdissä ja ne näkyvät piikkeinä kuviossa 4 sekä nousujohteisena käyränä kuviossa 3.

Suomen Nato-yhteistyö jakoi presidenttiehdokkaat kolmeen eri ryhmään, kun ehdokkaat olivat Yleisradion tentissä. Keskustelussa juututtiin pitkäksi toviksi lähes inttämään siitä, mitä Suomen osallistuminen Euroopan unionin nopean toiminnan joukkoihin merkitsee. (...) Vanhanen sai selittää, miten EU:n joukot harjoittelevat yhdessä Naton nopean toiminnan joukkojen kanssa. Kokoomuksen Sauli Niinistö tivasi Vanhaselta ja vasemmiston ehdokkaalta Tarja Haloselta valtiojohdon kantaa asiaan. Pääministeri ja presidentti vastasivat, että Naton kanssa harjoitellaan. – Eri asia on osallistuminen toimintaan, Halonen sanoi. – Se mietitään erikseen, Vanhanen vakuutti.
(Aamulehti 13.1.2006)

Isotalus (1998) tutki vuoden 1995 eduskuntavaalien lehtikirjoittelua tarkastellen, miten lehdet kirjoittavat television vaaliohjelmista. Hän huomasi, että ainoa vaaliohjelma, josta kaikki neljä tutkittua lehteä, Helsingin Sanomat, Iltalehti, Ilta-Sanomat ja Keski-suomalainen, kirjoittivat oli Yleisradion suuri vaalikeskustelu. Yleisradion keskustelut saivat muutenkin enemmän huomiota kuin MTV3:n. (Isotalus 1998, 99-100.) Myös oman aineistoni lähdeviitteissä Ylen suuri vaalikeskustelu, ja Yle muutenkin, painottuu selvästi (kuvio 4).

Isotaluksen (1998) mukaan äänestäjät saavat suurimman osan äänestyspäätökseen vaikuttavista asioista tiedotusvälineiden kautta. Erityisen keskeiseen asemaan ovat nousseet television vaaliohjelmat, joista itsestäänkin on tullut uutisaiheita. Hänen mukaansa television vaaliohjelmat ovat poliittisen keskustelun laajin foorumi. Television vaaliohjelmat eivät ole enää pelkästään journalismin agenda-teorian mukaisesti agendaa luovia, vaan ne ovat nousseet myös itse agendalle. (Isotalus 1998, 95-96.) Tämä näkyy lähdeviitteistä (kuvio 4), jotka viittaavat kaikkiaan 24 eri uutiseen, tapahtumaan tai

haastatteluun. Näistä kuusi on nimenomaan television vaaliohjelmiä. Jos mukaan lasketaan myös viittaukset radion vaaliohjelmiin, nousee määrä yhdeksään. Suurimmat viittausmäärät saivat, Ilta-Sanomien muistiouutista lukuunottamatta, nimenomaan vaalitentit ja –tilaisuudet.

Poliitikolle television vaaliohjelmat ovat kriittisiä hetkiä. Osalle äänestäjäkuntaa ohjelmat ovat tärkeä informaatiolähde, ja vaikkei ohjelmaa sellaisenaan seuraa kuin osa yleisöstä, jälkivaikutuskin saattaa olla huomattava. Poliitikon kannalta television vaaliohjelmien konfrontaatioluonne on lisääntynyt huomattavasti. Vaaliteissa kriittiset journalistit ottavat poliitikosta mittaa, vaalikeskustelussa poliitikko kohtaa myös muiden puolueiden edustajien kritiikin. (Moring ja Himmelstein 1993, 57-58.)

Radion ja television vaalikeskusteluilla on siis ollut suuri osa NRF-tapauksen julkisessa käsittelyssä. Mielenkiintoista tuloksissa on myös, että puolustusministeri Seppo Kääriäisen Puolustusministeriön verkkosivuilla julkaisema kolumni keräsi kolmanneksi eniten viittauksia NRF-julkisuudessa.

Toistan vielä, että osallistuessaan Naton kriisinhallintaharjoituksiin Suomi ei ole mukana 'NRF-harjoituksissa' vaan kriisinhallintaharjoituksissa, joissa saatetaan kouluttaa ja harjoituttaa myös NRF:n osia. Natossa on saamiemme tietojen mukaan keskusteltu alustavasti myös NRF:n operatiivisen toiminnan avaamisesta soveltuvien osin kykeneville ja halukkaille rauhankumppaneille.
(Puolustusministeri Seppo Kääriäinen, verkkokolumni 11.1.2006)

Asia ei sisänsä olisi erikoinen, ellei ministeri Kääriäisen verkkokolumni olisi ollut keskeisessä asemassa Nato-uutisoinnissa myös vuonna 2003. Lokakuun lopulla 2003 Nato-keskustelu oli hiljentynyt edeltäneiden viikkojen kiivaasta myllytyksestä, kun 29. lokakuuta Ylen Radiouutiset kertoi ministeri Kääriäisen ilmoittaneen nettikolumnissaan, että Suomen Nato-ratkaisu tehtäisiin jo keväällä 2004. Aikaisemmin Kääriäinen oli yhdessä muun valtiojohdon kanssa korostanut, ettei Suomella ole kiirettä linjansa määrittämiseen. Nyt se kuultiin viralliselta taholta ”selvällä suomen kielellä”. (Rahkonen 2006, 211-212.) Selvällä suomen kielellä Kääriäinen kommentoi myös Ilta-Sanomien kautta julkisuuteen päässeeseen NRF-taustamuistion ja pääministeri Matti Vanhasen

kommenttien ristiriitaisuutta Ylen Radiouutisissa verkkokolumnin julkaisupäivänä 11. tammikuuta 2006.

En minä tiedä, tässä on ollut kummallista sekaannusta. Kummallista sen takia, että joulukuussa viimeksi, hyvin selvästi joulukuussa 2004 oikein eduskunnan käsittelemässä selonteossa tämä asia on todettu selkeästi, muun muassa sivulla 123, niin selvällä suomen kielellä kuin asian voi vaan todeta. (...) Tässä on varmaan ollut tähän sekaannukseen liittyviä syitä, ettei ole oikein haluttu palata jo tehtyjen päätösten sisältöön sanatarkasti ilman, että tässä ketään sormella osoittaa. Niin vaalien allahan ehkä tämäntyyppinen herkkyys on tavallista korkeammalla ja minä liittäisin tämän nyt käydyn ja vieläkin ilmeisesti jatkuvan keskustelukohun juuri tähän vaalienalustilanteeseen. (Seppo Kääriäinen, YLE Radiouutiset 11.1.2006)

Ministeri Kääriäinen saattoi olla haastattelussa enemmän oikeassa kuin uskoikaan, sillä kuvien ja lähdeviitteiden analyysin perusteella NRF-tapauksen ympärille syntynyt julkisuus liittyi vahvasti meneillään olleisiin presidentinvaaleihin. Asiasta syntyi uutisointia usein vaalitulaisuuksista tai -tenteistä ja media kirjoitti syntyneestä debatista kotimaan uutisissaan, joiden kuvissa esiintyi useimmin nimenomaan poliitikkoja. Näin asiaan liittyi vahvasti poliittisen vaalitaistelun leima, joka, kuten Kääriäisenkin totesi, saattoi olla tavallista herkempää kuin normaalisti juuri siksi, että tällä kertaa vaaleissa olivat mukana sekä istuva presidentti että pääministeri, jotka olivat olleet alun perin päättämässä Suomen ulkopoliittisista linjauksista. Koska Sauli Niinistö tuli suomalaisen päivän politiikan ulkopuolelta, oli NRF-tapaus hänelle hyvä keino olla esillä julkisuudessa vaalien alla.

Tähän mennessä olen tarkastellut NRF-julkisuuden kokonaismuotoutumista ja verkottumista niin juttutyyppeihin, kuvien, alkuperän kuin ajallisen jakautumisen ja lähdeviitteiden osalta. Jotta voidaan tarkemmin tutkia miten NRF-julkisuus itse juttujen sisällä rakentui, on jutuista selvitettävä niissä esiintyvät puhujarakenteet: kuka pääsee itse ääneen, ketä lähinnä referoidaan?

7 Kuka pääsee ääneen?

Tutkielmani yhtenä tavoitteena on jäsentää juttujen kerronnallisia rakenteita nostamalla esiin ja analysoimalla niissä esiintyviä toimijoita sekä puhujarakennetta. Tähän tarkoitukseen tarvitaan esitystekniikatypologiaa, jonka avulla voidaan ratkaista, mitkä toimijat ovat tekstissä esillä sinä määrin, että ne on syytä huomioida. Toimija voi

toisaalta olla jutussa esiintyvä puhuja tai puheen kohteena oleva, kun taas toisaalta se voi olla selkeästi olemassa oleva henkilö, kuten esimerkiksi presidenttiehdokas tai kansalainen.

Esitystekniikkatypologia tekee esimerkiksi mahdolliseksi laskea mukaan vain ”puhuvat” toimijat ja jättää kertojan tai toisen toimijan kohteena olevat toimijat tarkastelun ulkopuolelle. On myös mahdollista ottaa mukaan kaikki toimijat, jolloin typologian avulla voidaan täsmentää, missä määrin eri toimijaryhmät pääsevät itse puhumaan ja missä määrin ne ovat kertojan tai toisten toimijoiden kohteina. Esitystekniikoissa on siis kyse vieraan puheen välitysmuodoista. (Reunanen 2003, 176, 194.)

Lähteitä valitessaan ja referoidessaan lehti määrää, kuka, ketkä tai mikä instituutio jutuissa pääsevät esiin. Näin lehdellä on osaltaan vaikutus siihen, miten jokin näkökulma kulloiseenkin ongelmaan tai julkisesti esiin nousseeseen kysymykseen painottuu. Tätä voidaan tarkastella tutkimalla, kuinka monessa NRF-tapausta koskevassa jutussa ja millä tavoin eri intressitahot saivat äänensä kuuluviin. Kuka omalla äänellään, kuka muiden toimijoiden referoimana ja kuka useimmiten puheen kohteena? Hyödynnän tutkielmassani Pentti Raittilan (2000) tutkimuksessaan ”Ydinjätteen loppusijoitus mediassa” käyttämää puhujarakenteen erittelyä. Kolmen toimijaryhmän esitystekniikkamallin ovat alun perin esitelleet Raittila, Suikkanen ja Lilja (1999).

Raittila, Suikkanen ja Lilja (1999) kehittivät kolmijaottelunsa uutisten ja sitä lähellä olevien lehtijuttujen sisällönerittelyä varten. Heidän jaottelunsa avulla voidaan erottaa jutuista ne tahot, jotka pääsevät ainakin jossain määrin määrittelemään asioita, sekä ne tahot, jotka ovat pikemminkin puheen kohteena. (Reunanen 2003, 177.)

7.1 Puhujarakenne

Jutuissa esiintyvät tahot jaetaan analyysissä kahteen ryhmään. *Varsinaisiin puhujiin* eli niihin, joita lehdessä siteerataan tai referoidaan ja *toissijaisiin puhujiin ja kohteisiin* eli

niihin, joista puhutaan. Sama toimija voi esiintyä molemmissa rooleissa samassakin jutussa. (Raittila 2000, 25.)

Jutun tekijä ratkaisee, kuka tai ketkä pääsevät varsinaisiksi puhujiksi ja saavat näin ”suoran kontaktin” lukijoihin. Tässä lehdelle kuuluvassa vallankäytössä voi olla kyse tietoisista ratkaisuksista, mutta myös toimituksen rutiineista. Pääsy varsinaiseksi puhujaksi voi perustua kyseessä olevan tahon arvovaltaan tai asiantuntemukseen, mutta usein on kysymys helpoimmin tavoitettavan lähteen käyttämisestä. Suoria lainauksia käytetään lehtitekstin elävöittämiseksi ja sen luettavuuden ja kiinnostavuuden parantamiseksi Raittilan (2000) mukaan ilman minkäänlaista tarkoitusta jonkin tahon tukemisesta. (2000, 25.)

Uutisjutuissa ja haastatteluissa on tyypillistä, että toimittaja sijoittaa voimakkaat mielipiteet jutun lähteiden suuhun ja esiintyy itse puolueettomana välittäjänä. Näin toimittaja säilyttää puolueettomuuden ja tasapuolisuuden tunteen, jota häneltä usein odotetaan. Joissain tapauksissa referoinnilla ja sopivasti lainatuilla suorilla lainauksilla voidaan pyrkiä myös horjuttamaan varsinaisen puhujan sanomaa. (Raittila 2000, 25.)

Juttujen puhujarakenteella on merkitystä nimenomaan tekstin tulkintojen kannalta, oli sitten kyse toimitusrutiineista, sattumista tai tarkoituksellisuudesta. Pyrinkin analyysilläni selvittämään, kenen puhe NRF-juttuja hallitsee, kenestä puhutaan ja millaisia tahoja jutuista löytyy. Näin selviää, miten eri intressitahot pääsivät julkisuuteen ja mikä oli median rooli näiden esiintymisten organisoijana.

7.2 Koodausmenetelmä

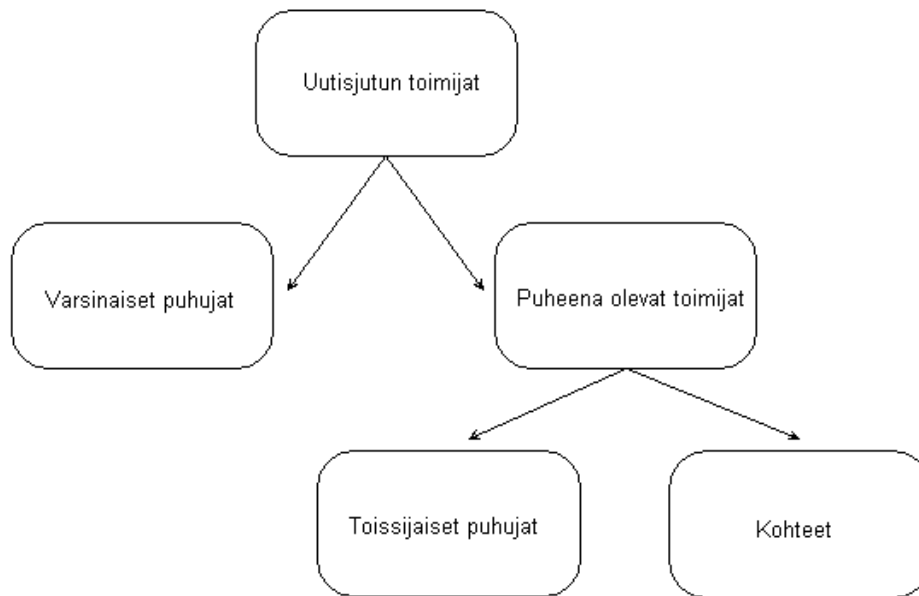
Jotta kunkin jutun puhujarakenne voidaan tutkia, on jutuista ensin määriteltävä niissä esiintyvät tahot eli henkilöt tai instituutiot. Samalla koodataan kunkin puhujatahon asema jutun lähteiden hierarkiassa: onko se *puhuvana toimijana*, *toissijaisena puhujana* vai ainoastaan *puheen kohteena*. Jutuissa esiintyvät tahot voidaan jakaa kahteen ryhmään: niihin jotka puhuvat eli niihin, joita lehdessä siteerataan tai referoidaan sekä niihin, joista

puhutaan eli niihin, jotka tekevät jotain muuta kuin puhuvat tai joiden puheeseen viitataan toisten tahojen välittämänä. Sama toimija voi esiintyä molemmissa rooleissa samassakin jutussa. Esimerkiksi varsinainen puhuja on usein myös jutun kohteena. (Raittila 2000, 78, 84.)

Jaottelu on tehty alun perin lähinnä uutisjuttujen ja uutiselle sukua olevien lajityyppien, kuten reportaasien ja haastattelujen näkökulmasta. Itse hyödynnän metodia kuitenkin myös mielipidekirjoituksiin, joilla tässä yhteydessä tarkoitan pääkirjoituksia, kolumneja ja kommentteja. Näiden juttutyypin kirjoitustyyli on vuosien aikana kehittynyt siihen suuntaan, että niissäkin esiintyy yhä enenevässä määrin toimijoita ja erilaisia puhujia. Mielipidejuttujen toimijat jäsennän kuitenkin vain toissijaisiin puhujiin ja puheiden kohteisiin, sillä mielipidekirjoituksissa varsinaisen puhujan rooli on vahvasti jutun kirjoittajalla. Tätä tuki myös aineiston alustavasta luennasta saatu käsitys toimijoiden jakautumisesta. Näin ollen analyysini aineiston puhujarakenteesta jakautuu kahteen osaan, uutisjutuissa ja mielipidejutuissa esiintyvien toimijoiden asemien analyysiin.

Aineiston alustavan luennan perusteella loin koodausrunгон (liite 1), joka koostuu 15:stä toimijasta ja toimijaryhmästä. Näihin 15:een kohtaan oli mahdollista jaotella kaikki aineistosta löytyneet toimijat, jotka pääsivät ääneen tai olivat puheiden kohteina. Tarkemmat toimijoiden koodausohjeet löytyvät liitteestä 1.

Kuvio 5. Puhujarakenteen jakautuminen Pentti Raittilan (2000) mukaan

Puhuvat toimijat eli *varsinaiset puhujat* ovat henkilöitä tai instituutioita, joita referoidaan suoran tai epäsuoran esityksen keinoin. (Raittila 2000, 78.) Esimerkiksi:

Salomaan mukaan uuden ylipäällikön täytyy heti presidentinvaalien jälkeen tehdä puolustukseen liittyviä päätöksiä siitä, mitä karsitaan ja mitä otetaan tilalle.

- Kahdesta on tingittävä. Koska materiaalihankintoja ei voida enää karsia, on tingittävä periaatteesta puolustaa koko maata ja kouluttaa koko ikäluokka.

Tavallisella tekstillä kirjoitettu kappaleen alku on epäsuoraa ja lihavoitu teksti suoraa esitystä. Valtiotieteen tohtori Markku Salomaa Ulkopoliitiikan tutkimuksen säätiöstä koodataan siis varsinaiseksi puhujaksi siten, että hänen kohdalleen merkitään sekä suora että epäsuora esitys. Koodauksessa kukin puhujataho on laskettu mukaan niin monta kertaa kuin se jutussa esiintyy. Näin tuloksissa painottuu myös se, miten laajoja jutut ovat olleet ja miten paljon tilaa kukin puhujataho on jutuissa saanut.

Varsinaisten puhujien ohella jutuissa on myös *puheena olevia toimijoita*. Nämä jakautuvat kahteen ryhmään: *toissijaisiin puhujiin* eli niihin, jotka ovat puheen aiheina, mutta saattavat samalla saada erilaisten välitysten kautta ääntään kuuluviin sekä yksinomaan *puheen kohteena oleviin* eli niihin, jotka ovat toimittajan kerronnan ja toisten puheen kohteina. (Raittila 2000, 79, 86.) Esimerkiksi:

Vasemmistoliiton ehdokas, presidentti Tarja Halonen ja pääministeri Matti Vanhanen kiistävät kokoomuksen ehdokkaan *Sauli Niinistön väitteen, että Suomi seuraa laahuksena eurooppalaisia linjauksia*.

Tässä esimerkissä toissijainen puhuja on Sauli Niinistö (kursivoitu teksti), jonka mielipide tulee esiin Halosen ja Vanhasen toiminnan kautta. Niinistö on tässä yhteydessä myös puheen kohteena.

7.3 NRF-julkisuuden toimijoiden asemat uutisjutuissa

Kun mediumi valitsee lähteitä ja päättää referoida niitä, määrää se samalla kuka tai ketkä jutuissa pääsevät esiin. Näin se ottaa samalla osaa siihen jutun aiheen merkityksellistämiseen, joka kehittyy edelleen julkisessa käsittelyssä. Tämä prosessi tapahtuu sekä median agendalla että yleisön agendalla, aiheesta riippuen myös mahdollisesti poliittisella agendalla. Vaikka toimijoiden aseman analysoiminen on ennen kaikkea median sisäisen agendan tutkimusta, voidaan median uutisoinnissa esiintyvien toimijoiden eritasoisten puhuja-asemien katsoa vaikuttavan myös aiheen julkiseen käsittelyyn. Mikäli esimerkiksi jokin etujärjestö pääsisi muita asiaan liittyviä toimijoita vahvemmin esiin median uutisoinnissa, olisi tällä todennäköisesti aiheen julkista käsittelyä tiettyyn suuntaan ohjaava vaikutus.

Näin median uutisoinnin osuutta EU:n ja Naton nopean toiminnan joukkojen mahdollisista yhteisharjoituksista nousseeseen julkiseen käsittelyyn voidaan arvioida tutkimalla, millä tavoin erilaiset intressiryhmät, toimijat, saivat äänensä kuuluviin NRF-tapauksesta kertoneissa jutuissa. Erityistä merkitystä on sillä, kuka pääsi esiintymään

julkisuudessa omalla äänellään eli varsinaisena puhujana ja kuka toisen referoimana tai pelkkänä kohteena. Varsinaiset puhujat saavat näkemyksensä agendalla esiin haluamallaan tavalla, ainakin jossain määrin. Sen sijaan toissijaisten puhujien ja erityisesti puheen kohteena olevien mielipiteiden julkitulo ja julkisuuden saaminen, on riippuvaisempaa muiden toimijoiden toiminnasta ja ulosannista.

Taulukko 4. Uutisjuttujen toimijoiden asemat (N)

Toimija	Suora varsinainen puhuja	Epäsuora varsinainen puhuja	Toissijainen puhuja	Kohde
Poliittiset puolueet	9	3	2	70
Tarja Halonen	53	45	24	86
Sauli Niinistö	27	34	28	87
Matti Vanhanen	61	59	29	88
Muut pres. ehdokkaat	18	39	17	58
Muut suomal. poliitikot	4	21	7	9
Keskeiset valtioll. toimijat	53	42	9	273
Virkamiehet	18	11	2	7
Asiantuntijat ja tutkijat	25	21	6	3
Muut toimijat	20	14	2	151
Nato	6	3	6	329
NRF	0	0	0	230
EU-joukot	0	0	0	114
EU ja Eurooppa	0	0	0	102
Väline itse	0	0	0	13

Aiemmissä luvuissa olen tuonut esiin, että kokoomuksen presidenttiehdokas Sauli Niinistö aloitti keskustelun Natosta ja Suomen ns. Nato-optiosta jo toukokuussa 2005 ja jatkoi asian esiinnostamista kampanjoinnissaan aika ajoin. Tieto Naton nopean toiminnan joukkojen ja suomalaisten EU:n nopean toiminnan joukkojen mahdollisista yhteisharjoituksista nousi esiin median agendalta joulukuussa 2005 Ylen Radiouutisten uutisesta, jossa puolustusministeriön ylijohtaja Pauli Järvenpää kertoi Natolta mahdollisesti tulevasta kutsusta harjoituksiin. Kun vuoden 2006 presidentinvaalien aikaan syntyneestä NRF-uutisoinnista analysoidaan uutisjuttujen puhujarakenne, käy ilmi, ettei Sauli Niinistö kuitenkaan ollut se toimija, joka pääsi eniten suoraan kontaktiin yleisön kanssa eli puhumaan suorassa tai epäsuorassa esityksessä varsinaisena puhujana.

Aineistona olleissa kymmenen sanomalehden ja Yleisradion Radiouutisten uutisjutuissa (yhteensä 63 juttua) eniten suoraan esitykseen varsinaisena puhujana pääsi keskustan puheenjohtaja ja presidenttiehdokas, pääministeri Matti Vanhanen (61 kertaa).

Taulukosta 4 selviää, että Vanhasen osuus NRF-tapauksen julkisessa käsittelyssä oli ilmeinen, sillä pääministeri pääsi selvästi eniten ääneen varsinaisena puhujana myös

epäsuorassa esityksessä (59 kertaa). Käytännössä tämä merkitsee sitä, että Vanhanen oli se, joka joutui puolustuskannalta esittämään julkisuudessa Suomen valtion näkemyksen EU:n ja Naton nopean toiminnan joukkojen yhteisharjoituksista ja niiden mahdollisesta salaamisesta julkisuudelta, kuten Ilta-Sanomat 7.-8. tammikuuta 2006 kirjoitti.

Vanhanen oli se, johon NRF-uutisointi suuressa määrin kulminoitui, vaikka nimenomaan Niinistö leimautui vuoden 2006 presidentinvaaleissa Naton puolestapuhujaksi, ja nosti NRF-tapausta esiin muun muassa vaaliväittelyissä ja -keskusteluissa. Niinistö ei päässyt NRF-uutisoinnissa ääneen, vaan hän toimi lähinnä muiden puheen kohteena (87 kertaa) ja siinäkin samassa määrin kuin Tarja Halonen (86 kertaa) ja Matti Vanhanen (88 kertaa). Mielenkiintoista on, että Niinistö pääsi suoraan esitykseen (27 kertaa) vain samassa määrin kuin uutisjutuissa esiintyneet asiantuntijat ja tutkijat (25 kertaa). Hän jäi selvästi Vanhasen, Halosen (53 kertaa) ja keskeisten valtiollisten toimijoiden (53 kertaa) taakse. Epäsuorassakin esityksessä Niinistö jäi suunvuoroissa (34 kertaa) Vanhasen, Halosen (45 kertaa) ja keskeisten valtiollisten toimijoiden (42 kertaa) taakse.

Asian keskiössä olevan Naton edustajat pääsivät, ehkä hieman yllättäenkin, hyvin harvoin ääneen: varsinaisena puhujana yhteensä 9 kertaa ja toissijaisena puhujana 6 kertaa. NRF-tapausta pääsivät kommentoimaan lähinnä STT:n uutisjuttujen kautta Naton pääsihteeri Jaap de Hoop Scheffer, Naton Euroopan-joukkojen apulaiskomentaja amiraali Rainer Feist ja NRF-joukkoja koonnut prikaatinkenraali Roy Hunstock.

NRF-tapaus liitettiin siis lähes yksinomaan kotimaan politiikkaan, eikä laajempaan kansainväliseen keskusteluun tai sotilaalliseen toimintaan. Suurimmaksi osaksi tämä johtunee siitä, että NRF-tapaus nousi esiin nimenomaan vaalien aikaan, mutta osaksi mahdollisesti myös siksi, että Natosta ja erityisesti Nato-jäsenyydestä käyty julkinen keskustelu on usein näyttäytynyt juuri poliittisena kysymyksenä ja se on liitetty vahvasti Suomen identiteettiin (kts. esim. Rahkonen 2004, 33). Pääministeri Vanhanen, presidentti Halonen ja keskeiset valtiolliset toimijat olivat ne toimijat ja toimijaryhmä, jotka pääsivät NRF-julkisuudessa eniten ääneen varsinaisina puhujina, ja joiden kautta asian käsittely tapahtui kotimaan politiikan viitekehyksessä. Pääministeri Vanhanen puhui uutisissa

eniten, kun taas presidentti Halonen toimi varsinaisena puhujana lähes yhtä paljon kuin keskeiset valtiolliset toimijat. Poliittisen vallan, istuneen presidentin ja pääministerin, haastajaksi katsottu kokoomuksen presidenttiehdokas Sauli Niinistö ei päässyt ääneen läheskään niin paljon kuin nämä toimijat.

Toissijaisten puhujien ja puheen kohteina olleiden määrissä näkyy eroja varsinaisiin puhujiin. Kaikki kolme presidentinvaalien pääehdokasta olivat toissijaisina puhujina lähes yhtä usein: Matti Vanhanen 29 kertaa, Sauli Niinistö 28 kertaa ja Tarja Halonen 24 kertaa. Seuraavaksi eniten toissijaisesti puhumaan pääsivät muut presidenttiehdokkaana olleet (17 kertaa) ja keskeiset valtiolliset toimijat (9 kertaa). Muut toimijaryhmät jäävät pieniksi. Kolme pääpresidenttiehdokasta olivat hyvin tasavertaisia myös puheen kohteina, joten voidaan sanoa, että uutisjutuissa kolmen pääehdokkaan esilläolo toissijaisena puhujana ja puheen kohteena oli hyvin tasapuolista. Keskeisiä NRF-utisoinnin puheen kohteita olivat Nato (329 kertaa), keskeiset valtiolliset toimijat (273 kertaa) ja NRF (230 kertaa), mikä vahvistaa käsitystä siitä, että NRF-tapaus liitettiin kotimaan politiikassa ja vaalien aikaisessa puoluepolitiikassa laajempaan keskusteluun Nato-yhteistyöstä, jolloin poliittinen eliitti joutui asiassa valokeilaan. Eliitin puolestaan nosti esiin media, kuten varsinaisten puhujien analyysistä ilmeni.

Aineistona olleiden sanomalehtien ja Ylen Radiouutisten NRF-utisissa on ollut melko selkeä ja yhdenmukainen tyyli kertoa tapauksesta. Varsinaisena puhujana toimi useimmiten pääministeri Matti Vanhanen, joka presidentti Tarja Halosen ja keskeisten valtiollisten toimijoiden ohella puolusti ja arvioi valtiojohdon toimintaa Naton NRF-joukkojen kanssa harjoittelemisesta syntyneessä julkisuudessa. Tätä julkisuutta vahvisti entisestään median esiin nostama uutisointi, joka oli suuressa määrin peräisin vaalikeskusteluista ja -tenteistä.

Toissijaisina puhujina ja puheiden kohteina kolme pääpresidenttiehdokasta esiintyivät uutisissa lähes yhtä paljon. Tämä oletettavasti siksi, että suuri osa uutisista oli nimenomaan peräisin vaalikeskusteluista, joissa nämä kolme tahoja olivat samanaikaisessa vuorovaikutuksessa keskustelemassa keskenään tai kommentoivat

toistensa aiempia lausuntoja. Kun Sauli Niinistö pyrki nostamaan Nato-jäsenyyttä ja samalla NRF-tapausta vaalikeskusteluissa esiin, joutuivat muut toimijat ottamaan vaalikampanjoiden aikaan kantaa asiaan. Näin Sauli Niinistökin sai toissijaisesti omaa argumentointiaan uutisissa läpi ja pysyi myös puheiden kohteena Naton ja NRF-joukkojen ympärille rakentuneessa julkisuudessa. Tässä voidaankin nähdä nimenomaan Niinistön vaikutus NRF-tapauksen julkisuuteen.

Keskeisiä puheiden kohteita olivat Nato, keskeiset valtiolliset toimijat ja NRF, joiden painotus vahvistaa alustavaa käsitystäni siitä, että NRF-tapaus nähtiin nimenomaan laajemman Nato-keskustelun osana ja ennen kaikkea kotimaan politiikan ja presidentinvaaleihin liittyneen puoluepolitiikan osana. Tätä vahvistaa myös se, etteivät Naton edustajat päässeet juurikaan ääneen aineistossa.

7.4 NRF-julkisuuden toimijoiden asemat mielipidejutuissa

Mielipidejuttujen analyysissä toimijat jaoteltiin Pentti Raittilan (2000) käyttämän koodauksen mukaisesti yksinomaan toissijaisiin puhujiin ja kohteisiin. Tämä siksi, että mielipidekirjoituksissa varsinaisen puhujan rooli on vahvasti jutun kirjoittajalla ja välineellä, eikä varsinaisiksi puhujiksi olisi kuin poikkeutapauksissa mahdollista koodata jokin muu taho. Tämä kävi hyvin selväksi myös aineiston alustavassa luennassa. Kaikkiaan mielipidejuttuja eli pääkirjoituksia, kolumneja ja kommentteja on aineistossa 34 kappaletta.

Taulukko 5. Mieliopidekirjoitusten toimijoiden asemat (N)

Toimija	Toissijaiset puhujat	Kohde
Poliittiset puolueet	0	37
Tarja Halonen	13	87
Sauli Niinistö	16	76
Matti Vanhanen	14	72
Muut pres. ehdokkaat	4	56
Muut suomalaiset poliitikot	4	23
Keskeiset valtioll. toimijat	8	138
Virkamiehet	1	5
Asiantuntijat ja tutkijat	1	4
Muut toimijat	9	82
Nato	3	171
NRF	0	69
EU-joukot	0	43
EU ja Eurooppa	0	51
Väline itse	1	5

Keskeisin mieliopidekirjoitusten toimija-analyysistä esiin nouseva seikka on se, miten tasaisesti kolme pääpresidenttiehdokasta, Tarja Halonen (13 kertaa), Matti Vanhanen (14 kertaa) ja Sauli Niinistö (16 kertaa), pääsivät toissijaisiksi puhujiksi. Ero ehdokkaiden välillä on niin pieni, ettei melko pienen aineiston perusteella voida tehdä päätelmiä siitä, kuka pääsi NRF-tapauksesta kertoneissa mieliopidejutuissa enemmän ääneen. On vain mahdollista todeta, että pääehdokkaat olivat mieliopidejutuissa ilmeisen tasaväkisesti äänessä, eikä uutisjuttujen kaltaisia eroja ole havaittavissa. Seuraavaksi eniten ääneen pääsivät toimijaryhmät muut toimijat (9 kertaa) ja keskeiset valtiolliset toimijat (8 kertaa). Muut toimijaryhmät jäivät hyvin pieniksi.

Mieliopidejuttujen puheiden kohteina olivat samat toimijat kuin uutisjutuissakin. Enimmäkseen puheiden kohteina olivat Nato (171 kertaa) ja keskeiset valtiolliset toimijat (138 kertaa). Mielenkiintoista kuitenkin on, että uutisjutuista poiketen kolmanneksi eniten puheiden kohteena oli presidentti Tarja Halonen (87 kertaa). Hän oli kohteena enemmän kuin pääministeri Vanhanen (72 kertaa) tai Sauli Niinistö (76 kertaa). Näin lähinnä siksi, että mieliopidejutuissa pohdittiin paljon istuvan presidentin mahdollisuuksia vaalivoittoon ja hänen suhtautumistaan NRF-tapaukseen. Syy oli siis lähinnä hänen valtiojohtajan statuksensa. Mieliopidejutuissa oli puheiden kohteissa enemmän hajontaa kuin uutisjutuissa. Toimijaryhmä muut toimijat kasvoikin melko suureksi (82 kertaa).

Mielipidejuttujen analyysi vahvistaa uutisjuttujen analyysistä saatuja tuloksia siitä, että NRF-tapaus oli osa laajempaa keskustelua Suomen mahdollisesta Nato-jäsenyydestä ja liittyi vahvasti keskeisiin valtiollisiin toimijoihin, kuten presidenttiin, hallitukseen ja eduskuntaan. Kolme pääehdokasta pääsivät mielipidejutuissa paljon ääneen, mutta selvästi tasaväkisemmin kuin uutisjutuissa. Presidentti Tarja Halonen oli puheen kohteena useammin kuin Vanhanen tai Niinistö, mikä johtui ennen kaikkea hänen asemastaan valtion johdossa.

8 Yhteenveto ja päätelmät

Pro gradu -tutkielmassani selvitän miksi ja miten uutinen suomalaisten EU:n nopean toiminnan joukkojen mahdollisesta harjoittelemisesta Naton nopean toiminnan joukkojen eli NRF-joukkojen kanssa nousi kolmeksi viikoksi julkisuuteen vuodenvaihteessa 2005-2006 käytyjen Suomen presidentinvaalien aikaan. Miksi puolustusministeriön ylijohtajan Pauli Järvenpään antama suhteellisen pieni lausunto nousi valtakunnalliseen keskusteluun ja presidentinvaalien poliittiseen pöytään? Muita keskeisiä kysymyksiä ovat olleet, miten julkisuus mediassa muotoutui, miten laajasti asiasta uutisoitiin, kuka uutisissa pääsi ääneen ja millainen mahdollinen merkitys median uutisoinnilla oli.

Tutkielmassani kuvaan ja pohdin suomalaisten presidentinvaalien ja median roolin muuttumista. Tuon esiin laajoja kehityskaaria sisältäviä huomioita politiikan ja journalismin suhteessa tapahtuneista muutoksista, vaalijournalismista, viimeisten kolmen presidentinvaalien ominaispiirteistä sekä Suomessa käydystä Nato-keskustelusta. Työn teoreettisen tukipilarin muodostaa agenda setting -perinne, joka kulkee mukana läpi työn, toisinaan enemmän, toisinaan hieman vähemmän. Toimija- ja puhujarakenteiden analyysissä olen hyödyntänyt Pentti Raittilan (2000) puhujarakenteen erittelyä.

Jotta presidentinvaalien aikaan syntynyttä NRF-julkisuutta voitiin tulkita laajemmassa viitekehyksessä, oli melko spesifille tapaustutkimukselle luotava tarpeellinen ulko- ja turvallisuuspoliittinen konteksti, ja yhdistettävä nämä huomiot presidentinvaalien aikaiseen mediamaisemaan.

8.1 Keskustelu ulko- ja turvallisuuspolitiikasta

Suomen ulko- ja turvallisuuspolitiikan linjauksista käydyin keskustelun vilkkautta on usein perusteltu muun muassa median uutiskoneiston kiihtyvällä nopeudella ja yhteiskunnan heikentyvällä kyvyllä pitää huolta kansalaisten hyvinvoinnista ja turvallisuudesta. Monet tutkijat näkevät turvallisuuspoliittisessa keskustelussa ja erityisesti keskustelussa mahdollisesta Nato-jäsenyydestä kaikua vanhasta idän ja lännen välisestä erottelusta ja Suomen sijainnista niiden välissä. Oman osansa keskustelun moninaisuuteen ovat tuoneet jatkuva globalisaatiokehitys ja Euroopan unionin kehittyminen. Onkin arvioitu, että turvallisuuspolitiikka on yksi niistä keskeisistä alueista, joissa Suomen suhde läntiseen Eurooppaan ei ole kehittynyt niin selväksi kuin muissa asioissa.

Keskustelu Naton ja EU:n sotilaallisen turvallisuuspolitiikan työnjaosta on ollut käynnissä 1990-luvulta lähtien ja jatkunut yhä voimakkaampana vuosi vuodelta. Vuodesta 1994 Naton rauhankumppanina toimineessa Suomessa keskustelua yhteistyöstä ja mahdollisesta jäsenyydestä Natossa on käyty aalloissa, toisinaan kiivaasti, toisinaan rauhallisemmin. Vaikka Suomi ei ole Naton jäsen, on se kannattanut Naton ja EU:n turvallisuusyhteistyön vahvistamista ja nähnyt Yhdysvaltojen merkityksen Euroopan turvallisuudelle suurena. Valtion virallisen kannan mukaan Suomi pitää itsellään edelleen Nato-option, jonka mukaan Suomella on oikeus hakea Nato-jäsenyyttä, mutta ei näe sitä tällä hetkellä tarpeellisenä. Sen sijaan Suomi on jatkanut aktiivista osallistumistaan Naton rauhankumppanuusohjelmaan.

Vaikka Nato-keskustelua on käyty poliittisissa piireissä ajoittain hyvinkin tiiviisti, ei Nato ole noussut kylmän sodan jälkeisten presidentinvaalien keskeiseksi teemaksi, vaikka tiedotusvälineillä onkin ollut halua viedä keskustelua siihen suuntaan. Ei ainakaan ennen vuoden 2006 presidentinvaaleja. Oman leimansa keskusteluun on lyönyt kansalaisten mielipide Natoon liittymisestä. Esimerkiksi vuosina 1996-2001 kannatus on vaihdellut 60 ja 74 prosentin välillä. Kyselyjen tuloksissa on kuitenkin ollut suuria vaihteluita ja vastaajat ovat usein uskoneet Suomen menevän Natoon kansalaisten mielipiteestä

huolimatta. Ainakin osasyynä ihmisten vaihteleviin mielipiteisiin on nähty suomalaisen Nato-keskustelun riittämättömyys, sillä kansalaiset ovat usein olleet median nostaman, poliittikolähtöisen keskustelun varassa, jossa ei ole ollut tarpeeksi asiantietoa tai dialogia puolesta ja vastaan. Median nostamalla Nato-keskustelulla arvioidaan kuitenkin olevan vaikutusta ihmisten tietoihin ja kykyyn arvioida Nato-kysymystä. Kun media pitää Natoa päivittäisellä agendalla, edesauttaa se asian esiin nousemista ihmisten päivittäisissä keskusteluissa ja kehittää ihmisten kykyä seurata ja suhteuttaa asiaa. Tämä vaikuttaa yleiseen mielipiteeseen ja sitä kautta myös poliitikkojen Nato-kannanottoihin. Näin poliittinen journalismi vaikuttaa päiväjärjestysteorian mukaisesti politiikkaan ja demokratiaan.

Suomalaisessa politiikassa on ollut tyypillistä vältellä vaikeita kysymyksiä, kunnes niissä on päästy yksimielisyyteen. Tämän on katsottu jossain määrin johtuvan suomalaisen poliittisen kulttuurin ajoittaisesta konsensushakuisuudesta, jossa on varmasti mukana myös vanhaa idänpelkoa ja neuvostosuhteiden kumua. Keskustelussa Nato-jäsenyydestä on nähty samanlaisia piirteitä kuin EU:hun liittymisen aikoihin käydyssä keskustelussa mediassa. Tuolloin ristiriitaisten asioiden käsittely pyrittiin minimoimaan ennen kampanjavaihetta.

Vuosien mittaan julkisuuden merkitys on entisestään korostunut ja politiikka on yhä tiukemmin sidoksissa mediaan. Auktoriteettien ei enää katsota voivan määrittellä julkisuuteen nousevia teemoja. Media nostaa esiin teemoja, jotka eivät nouse auktoriteettien suunnalta ja pyrkii synnyttämään niistä julkista keskustelua. Tämän lisäksi media luo omia sisältöjä muun muassa tutkimusten, selvitysten ja gallupien avulla. Samalla yksityisen ja julkisen raja on suomalaisessa yhteiskunnassa jatkuvasti sekoittunut, hierarkiat murtuneet ja yhteiskunta medioitunut. Media onkin arvioiden mukaan menossa yhä enemmän kohti puheenaihebisnestä. Samalla media elää symbioosissa politiikan mielikuvabisneksen kanssa. Näin medialle perinteisesti asetettu rooli yleisön puolesta toimivana vallan vahtikoirana on saamassa uusia muotoja. Media laatii yhä useammin päivittäisen agendan, ja tämä on muovannut suomalaisesta

politiikasta yhä enemmän mediapolitiikkaa. Median kyky ja halu laatia päiväjärjestys on korostunut vuosien mittaan, erityisesti vaalien aikaan.

8.2 Erot ja yhtäläisyydet viimeisissä kolmessa presidentinvaaleissa

Suomalaisten presidentinvaalien luonne on muuttunut monella tasolla 1990- ja 2000-luvuilla toteutettujen institutionaalisten uudistusten vuoksi. Suoraan kaksivaiheiseen kansanvaaliin siirryttiin vuonna 1994 ja presidentin tehtävät uudelleenmääriteltiin perustuslakiuudistuksessa vuonna 2000. Muutokset vaalitivassa ja presidentin valtaoikeuksien supistaminen ovat näkyneet selvästi vuosien 1994, 2000 ja 2006 presidentinvaaleissa. Valtaoikeuksien supistaminen sekä samaan aikaan korostunut henkilökohtaisen arvovallan merkitys uuden perustuslain tulkinnassa ja käyttöönotossa ovat tehneet presidentinvaaleista aikaisempaa enemmän henkilövaaleja ja vaikuttaneet kampanjointiin. Vaalitivavan muutoksen takia ehdokkaat ovat joutuneet miellyttämään yhä suurempaa ja heterogeenisempaa äänestäjäjoukkoa. Tämä on vaikuttanut osaltaan siihen, että ehdokkaat välttelevät jyrkkiä poliittisia kannanottoja ja pyrkivät välttämään merkittäviä ristiriitoja ja kiistakysymyksiä. Poliitiikan tekemistä ovat tasapäistäneet myös erilaisten gallup tutkimusten ja imagonrakennuksen lisääntynyt käyttö, sillä ne ovat yhdenmukaistaneet puolueiden toimintatapoja ja poliittisia kannanottoja.

Vuoden 1994 presidentinvaaleissa suoran kansanvaalin takia tiedotusvälineiden rooli ja vaaliohjelmien määrä oli ennennäkemättömän suuri ja vaalitentit hyökkääviä ja kuulustelunomaisia. Samanaikaisesti lisääntyi myös ehdokkaiden osallistuminen viihteellisiin ohjelmiin. Viihteellisyydestä huolimatta presidenttiehdokkaat välttivät positiivisia lupauksia tulevaisuudesta ja korostivat asioiden synkkiä puolia. Ehdokkaat saivat mediassa julkisuutta samassa määrin kuin mitä mielipidetiedustelut kulloinkin heidän suosio kseen kertoivat, mutta vaalikampanjointia vaikeuttivat jatkuvasti muuttuneet kannatusluvut. Ehdokkaiden suosio vaihteli hyvinkin voimakkaasti ja kannatusmittauksia julkaistiin paljon, kampanjan loppuvaiheessa jopa yksi mittaus päivässä. Presidentinvaaleja 1994 on pidetty ensimmäisinä todellisina mediavaaleina ja television keskeisen aseman vuoksi myös ensimmäisinä televisiovaaleina.

Asiakysymysten osalta vuoden 1994 vaaleissa painottuivat sukupuolikysymykset, suhtautuminen suomen- ja ruotsinkielisyyteen, presidentin valtaoikeudet sekä oikeisto-vasemmisto-jaottelu. Ulkopoliittisesti keskustelua käytiin pikemminkin EU-kysymysten kuin Naton ympärillä. Uuden vaalitavan vuoksi eroja oli loppuvaiheessa etsittävä. Esiin nostettiin ulko- ja turvallisuuspolitiikkaa, sillä toisen kierroksen ehdokkaat Elisabeth Rehn ja Martti Ahtisaari olivat hyvin yksimielisiä monista muista suurista kysymyksistä, muun muassa sisä- ja talouspolitiikassa.

Kuusi vuotta myöhemmin median rooli presidentinvaaleissa korostui entisestään ja erityisesti television merkityksen arvioitiin kasvaneen. Esimerkiksi Riitta Uosukainen nousi aluksi ennusteissa ylivoimaiseen johtoon, mutta hänen kannatuksensa romahti tv-keskustelujen käynnistyttyä, koska pelkkä hyvä esiintyminen ei korvannut sisällöllisen osaamisen puutteita. Lehtien kirjoittelu televisioesiintymisistä lisääntyi, kuten kuusi vuotta aiemminkin. Vaaliohjelmaa tuotettiin vuonna 2000 jälleen ennätysmäärä, mutta presidentin perinteisellä valta-alueella, ulkopoliitiikassa ei tv-väittelyissä syntynyt suuria väittelyitä, varsinkaan toisella kierroksella. Kampanjoinnin alkupuolella ulko- ja turvallisuuspolitiikka kuitenkin loi pieniä eroja ehdokkaiden välille. Erityisesti Elisabeth Rehn joutui selittelemään Nato-myönteisiä kannanottojaan, jotka arvioiden mukaan laskivat hänen kannatustaan. Esko Aho ja Tarja Halonen painottivat molemmat sotilaallisen liittoutumattomuuden merkitystä Suomelle.

Erona vuoden 1994 vaaleihin voidaan pitää erityisesti sitä, että ulkopoliitiikka jäi vuoden 2000 vaalikeskusteluissa lähes sivurooliin. Nato-keskustelulle onkin ollut vuodesta toiseen ominaista se, että jäsenyyttä on vastustettu voimakkaasti, vaikkei sitä ole oikein kukaan edes kannattanut. Ulko- ja turvallisuuspolitiikan sijaan vuoden 2000 kampanjoinnissa nousivat esiin presidentin supistuneet valtaoikeudet, keskustelu perhekäsityksistä ja monet ehdokkaiden sukupuoleen liittyneet teemat ja kysymykset, kuten naiset yhteiskunnallisina vaikuttajina. Syynä tähän oli muun muassa se, että Suomeen ajettiin vahvasti ensimmäistä naispresidenttiä.

Vuonna 2000 presidentinvaaleille oli ominaista ehdokkaiden hillitty esiintyminen ja rohkeiden aloitteiden välttäminen, mikä noudatti suomalaisen konsensuspolitiikan perinteitä. Imagopolitiikan ja median kautta tapahtuvan julkisuuspuheen lisääntyminen sekä presidentin tehtävien muutokset vaikuttivat vuoden 2000 vaalien korostumiseen henkilövaaleiksi, erityisesti ensimmäisellä kierroksella. Tähän vaikutti myös se, että gallupit saivat vaaleissa suuremman julkisuuden kuin koskaan ennen. Kannatuslukujen seuraaminen johtui niiden saamasta huomiosta mediassa ja sitä kautta syntyneestä julkisesta keskustelusta. Vaalitulanteesta kertoneilla uutisilla havaittiin myös olleen vaikutusta yleisöön ja äänestyskäyttäytymiseen, mikä korosti entisestään median kykyä asettaa julkinen agenda. Mielipidemittausten merkityksen korostamisessa menttiin jopa niin pitkälle, että tuloksia epäiltiin salatun ehdokkaiden vahingoittamiseksi.

Vuoden 2006 presidentinvaaleissa asetelmat olivat vuosien 1994 ja 2000 tapaan omaleimaiset, sillä ensimmäistä kertaa vaalitaisteluun osallistuivat istuva presidentti ja pääministeri. Vaaleissa olivat mukana sekä Suomen ulkopolitiikan että sisäpolitiikan keskeisimmät muotoilijat. Kaikkiaan kahdeksasta presidenttiehdokkaasta ainoastaan RKP:n Henrik Lax nosti kampanjansa keskeiseksi teemaksi Suomen Nato-jäsenyyden. Muut ehdokkaat noudattivat Suomen virallista kantaa ja jättivät Nato-option auki. Kokoomuksen Sauli Niinistö esiintyi julkisuudessa kuitenkin voimakkaimmin ulko- ja turvallisuuspolitiikkaa arvostelevana ja eurooppalaisemmasta Natosta puhuvana ehdokkaana. Hän aloitti keskustelun Natosta jo toukokuussa 2005 ja pyrki pitämään Nato-mahdollisuuden avoimena ja neutraalina. Niinistö pyrki luomaan vastakkainasettelua Haloseen, joka ei omien sanojensa mukaan tuntenut Natoa kohtaan suurempaa vetoa. Alkuvaiheessa vuoden 2006 vaaleja ei kuitenkaan pidetty Nato-vaaleina.

Kampanjoinnin edetessä Nato-kysymys ja yleisempi keskustelu ulko- ja turvallisuuspolitiikasta nousi kuitenkin useasti esiin niin Niinistön, median kuin entisen presidentin Martti Ahtisaarenkin toimesta. Kyselyjen mukaan ulko- ja turvallisuuspolitiikka ei kuitenkaan kiinnostanut kansalaisia, eikä sen arvioitu nousevan kovinkaan keskeiseen asemaan presidentinvaaleissa. Samankaltaisia tuloksia saatiin

kyselyissä myös vaalitaistelun ollessa jo pidemmällä: Nato-jäsenyys ei ollut kansalaisia kiinnostava asia. Tästä syystä presidenttiehdokkaiden kampanjatkaan eivät nostaneet ulko- ja turvallisuuspolitiikkaa kovin keskeiseksi vaaliteemaksi, kuten oli käynyt kaksissa presidentinvaaleissa aiemminkin. Näin pyrkimys konsensuspolitiikkaan ja ristiriitojen välttämiseen jatkui.

Vuoden 2006 vaaleissa oli kuitenkin selkeitä eroja kaksiin aiempiin presidentinvaaleihin. Sukupuolikysymys ei nyt noussut keskustelunaiheeksi, eikä ehdokkaiden yksityiselämään liittyviin asioihin juurikaan puututtu. Ehdokkaiden käsittely mediassa oli asiapitoisempaa kuin edellisissä vaaleissa ja viihteellisten ohjelmien merkitys kampanjoissa väheni. Tällä kertaa keskustelua hallitsivat kaksissa aiemmissä vaaleissa vähemmälle huomiolle jääneet ulkopoliittiset aiheet, kuten Suomen ja EU:n rooli, Nato ja Suomen suurvaltasuhteet.

Joulukuussa 2005 alkaneiden televisiokeskustelujen arvioitiin olevan vaaleissa ratkaisevassa asemassa, kuten vuosina 1994 ja 2000. Laajan ja moninaisen äänestäjäjoukon tavoittamiseksi televisio on noussut presidentinvaaleissa yhä keskeisemmäksi välineeksi. Sen poliittista valtaa on korostanut entisestään lehtien ja kasvavassa määrin muidenkin viestinten tapa uutisoida television vaaliohjelmista. Televisiohaastattelujen luonteessa on kuitenkin tapahtunut aaltomaista vaihtelua vaaleista toiseen. Kun vuonna 1994 televisiohaastatteluja kuvattiin kuulustelunomaisiksi, olivat ne vuonna 2000 sopuisampia, perinteisempiä haastatteluja. Vuonna 2006 televisiohaastattelut herättivät jälleen huomiota hyökkäävyytensä vuoksi ja asiaohjelmien ja vaalitenttien merkitys korostui vaalitaistelussa. Sauli Niinistö jatkoi puheitaan eurooppalaisemmasta Natosta ja arvosteli ongelmiin ajautunutta kriisinhallintalakia. Näin hän pystyi kohdentamaan arvosteluaan muun muassa selvimpään kilpakumppaniinsa pääministeri Matti Vanhaseen. Julkisuudessa myös presidentti Halosen kerrottiin puuttuneen lain käsittelyyn eduskunnassa ja tämän takia presidentti Halonenkin joutui puolustuskannalle.

Yksi vuoden 2006 vaalien leimallisimmista piirteistä oli se, että presidentti Halosen ja haastajien Sauli Niinistön ja pääministeri Matti Vanhasen kannatusluvut olivat hyvin

tasaiset. Toisin kuin kuusi vuotta aiemmin, gallupien tulokset pysyivät tasaisina ja suuri osa muutoksista mahtui mittausten virhemarginaaliin. Toinen keskeinen piirre oli heti alkuun lukkoon lyöty asetelma, jonka mukaan istuva presidentti Tarja Halonen selviäisi vaalien voittajaksi ja kamppailu käytäisiin vain Vanhasen ja Niinistön välillä. Näistä asetelmista huolimatta vuoden 2006 vaaleissa tehtiin jälleen enemmän gallupeja ja kyselyjä kuin aiemmissa vaaleissa. Gallupeilla saattoi kuitenkin olla enemmän vaikutusta kaksissa aiemmissa presidentinvaaleissa kuin nyt. Kaiken kaikkiaan vuoden 2006 vaalien ominaispiirre oli enemmistön halu säilyttää olemassa olevat valta-asetelmat ja politiikan päälinjat. Tähän pyrkimykseen haastaja Sauli Niinistö päätti iskeä.

Kun vuonna 2000 Elisabeth Rehnin avoimempi suhtautuminen Natoon oli kostautunut suosion laskuna ja muut pääehdokkaat olivat Natosta hyvin samanmielisiä, alkoivat ehdokkaiden mielipiteet erkaantua vuoden 2006 vaaleissa. Ulko- ja turvallisuuspolitiikasta keskusteltiin Laxin, Niinistön ja median aktiivisuuden takia. Ylen ja Helsingin Sanomien vaalikoneissa antamiensa vastausten perusteella Halonen ja Vanhanen mukailivat molemmat selvästi valtion virallista optio-linjaa ja EU:n yhteisen puolustuksen kehittämistä, kun taas Niinistö jätti oven selkeämmin auki myös muille vaihtoehdoille. Niinistö oli jopa avoimesti valmis luopumaan Suomen sotilaallisesta liittoutumattomuudesta.

Koska Halosen ja Vanhasen käsitykset nojasivat ennen kaikkea eduskunnan turvallisuuspoliittiseen selontekoon ja he vastasivat Suomen sisä- ja ulkopoliitiikasta, antoi se Niinistölle mahdollisuuden esiintyä vallitsevan ulkopoliittisen linjan haastajana. Tämä oli osaksi myös välttämätöntä, sillä kun esimerkiksi Halonen pystyi tukeutumaan aiempiin saavutuksiinsa presidenttinä, oli Niinistön parasta siirtää painopiste tulevaisuuteen. Tästä pyrkimyksestä kertoo tutkielmani empiirisen osuuden NRF-tapaus, jossa Niinistö syytti lehdistön säestämänä Vanhasta ja Halosta salailusta ja pääsi luontevasti esiintymään haastajan asemassa.

Tapaus ei kuitenkaan noussut agendalle alun perin Niinistön, vaan median toimesta, mutta ajoitus lienee ollut täydellinen Niinistön vaalitaistelua ajatellen. Näin hän sai

käyttöön ajankohtaisen, kotimaan politiikkaan selkeästi kytköksissä olleen poliittisen lyömäaseen. Ylen Radiouutisten politiikan toimittajan Jarkko Juseliuksen uutisesta 22. joulukuuta 2005 liikkeelle lähtenyt tapaus kasvoi määrällisesti aalloissa kolmen viikon ajan kohti ensimmäistä vaalipäivää. Median intertekstuaalisuus oli hyvin tiheää ja kaikki uusi aiheesta kirjoitettu nostettiin nopeasti esiin kaikissa mediameissa. Aikaisemmissa presidentinvaaleissakin on huomattu, että intertekstuaalisuus lisääntyy vaalien alla entisestään. Näin tapahtuu muutoinkin isoissa, korkean profiilin kansallisissa uutisissa. Tämä on media-agendan standardisointikehitystä, joka on osa yhteiskunnan medialisointumista. NRF-tapauksessa peräti 66 prosentissa aineiston jutuista oli viittaus aikaisempaan uutiseen, tapahtumaan tai haastatteluun.

Viikkoa ennen presidentinvaalien ensimmäisen kierroksen vaalipäivää, 15. tammikuuta, Ilta-Sanomat kertoi yllättäen 7. tammikuuta 2006 salaisesta Nato-muistiosta, jonka mukaan Suomen hallitus ja presidentti olivat valmistelleet jo keväästä 2005 lähtien suomalaissotilaiden kouluttamista yhteisharjoituksissa NRF-joukkojen kanssa. Tämä asetti Vanhasen ja Halosen puolustuskannalle, sillä uutinen nousi esiin mahdollisimman huonoon aikaan juuri viimeisten kampanjointipäivien alla. Halonen ja Vanhanen kielsivät julkisuudessa yhteistyöhön lupautumisen ja totesivat, ettei asia ole ajankohtainen. Kuten olen tutkielmani empiirisessä osuudessa osoittanut, Ilta-Sanomien salaisesta muistiosta kertonut uutinen oli NRF-uutisoinnin viitatuin uutinen ja sai siten eniten julkisuutta suomalaisessa mediassa.

Hyvin keskeinen osa aineistoni lehti- ja radiojutuista ammensi sisältönsä kuitenkin vaaliväittelyistä ja -haastatteluista, niin televisiossa kuin radiossa. Kaikkiaan 24:stä lähdeviitteestä kuusi viittasi television (Yle, MTV3, Nelonen) vaaliohjelmiin. Jos mukaan lasketaan myös radion vaalikeskustelut ja -haastattelut, nousee määrä yhdeksään. Vaalitulaisuuksiin ja -tentteihin viitattiin jutuissa runsaasti, mikä vahvistaa aiemman käsityksen siitä, että vaaliohjelmat ovat nousseet nykyisessä mediapolitiikassa itse agendalle, eivätkä ole enää ainoastaan agenda luovia.

Tutkimukseni mukaan suomalaisten EU:n nopean toiminnan joukkojen ja NRF-joukkojen mahdollisten yhteisharjoitusten ympärille rakentunut julkisuus syntyi ensisijaisesti kotimaan uutisten kautta. Seuraavaksi eniten asiaa puitiin pääkirjoituksissa. Jutut oli useimmiten tehnyt median oma toimittaja, noin neljännes aineistosta oli STT:n materiaalia. Tämä noudattaa samaa linjaa Rahkosen (2006) saamien havaintojen kanssa vuoden 2003-2004 turvallisuuspoliittisista lehtijutuista. Voidaan katsoa, että tutkitulla medialla on ainakin periaatteessa ollut mahdollisuus osallistua NRF-tapauksen käsittelytapaan ja painotusten määrittämiseen. Käsittelytapaan liittyy myös kuvien käyttö juttujen yhteydessä, sillä kuvallinen juttu kiinnittää huomion paremmin kuin pelkkä teksti ja kuvat luovat tehokkaammin mielikuvia asiasta. Yli puolessa NRF-jutuista oli kuva. Useimmiten juttuja kuvitettiin poliitikkojen kuvilla, jotka oli otettu vaalipaneeleissa tai -tenteissä, johtuen siitä, että jutuissa kirjoitettiin usein vaalitenteissä esille nousseista asioista. Suomalainen media esitti NRF-tapauksen siis hyvin henkilökeskeisesti ja siististi liittämättä uutisointiin sotilastoimintaa tai aseistautumista. Samanlainen havainto on tehty myös vuosien 2003-2004 turvallisuuspoliittisesta uutisoinnista (Rahkonen 2006).

NRF-uutisoinnin henkilökeskeisyys, siisteys ja vahva sidonnaisuus kotimaan politiikkaan ilmeni myös juttujen kerronnallisten rakenteiden analyysissä. Tutkimalla NRF-jutuissa esiintyneitä toimijoita ja jäsentämällä juttujen puherakenteita kävi selväksi, että Sauli Niinistön pyrkimys haastaa pääministeri Vanhanen ja presidentti Halonen julkisesti Naton ja NRF-tapauksen avulla onnistui. Niinistö ei kuitenkaan ollut se toimija, joka pääsi eniten suoraan kontaktiin yleisön kanssa, vaan puhumaan pääsi – tai tässä tapauksessa pitäisi sanoa joutui – pääministeri Matti Vanhanen. Hän joutui puolustautumaan ja kommentoimaan omia ja valtion virallisia näkemyksiä EU:n ja Naton NRF-joukkojen mahdollisista yhteisharjoituksista. Vanhanen oli kymmenen sanomalehden ja Ylen Radiouutisten uutisjutuissa eniten suorassa ja epäsuorassa esityksessä varsinaisena puhujana. On kuitenkin vaikeaa arvioida, missä määrin laajalla negatiiviseksi tulkittavalla julkisuudella oli vaikutusta Vanhasen putoamiseen presidentinvaalien ensimmäisellä kierroksella. Seuraavaksi eniten suoraan ja epäsuoraan esitykseen pääsivät tasaväkisesti presidentti Tarja Halonen ja toimijaryhmä keskeiset valtiolliset toimijat eli muun muassa Suomen valtio, valtioneuvosto, hallitus ja eduskunta.

Tästä voidaan päätellä, että vaikka Niinistö leimautui vuoden 2006 presidentinvaaleissa Naton puolestapuhujaksi ja nosti NRF-tapausta esiin vaalitenteissä ja -keskusteluissa, valikoi media NRF- uutisoinnissa keskeiseen asemaan pääministerin ja presidentin sekä valtion keskeisten toimijoiden ulko- ja turvallisuuspoliittiset näkemykset. Näin media pyrki tuomaan julkisuuteen valtion virallisen näkemyksen Nato-kysymyksestä ja NRF-tapausten taustoista. Kun Sauli Niinistö oli nostanut Nato-kysymyksen presidentinvaalien poliittiseen pöytään ja media tuonut julkisuuteen NRF-tapausten, jatkui julkinen käsittely median suuntaamana Suomen ulko- ja turvallisuuspolitiikan nykylinjat muovanneen valtiojohdon suulla, eikä haastajan Sauli Niinistön suulla. Niinistö ei päässyt NRF- uutisoinnissa muiden pääehdokkaiden tapaan paljoo suoraan ääneen, vaan hänen mielipiteensä tulivat ilmi lähinnä toissijaisesti muiden puheen kautta. Kolme pääpresidenttiehdokasta pääsivät kuitenkin lähes yhtä paljon ääneen toissijaisina puhujina, joten tämäkään ei erityisemmin vahvistanut Niinistön asemaa NRF- uutisoinnissa. Niinistö, Halonen ja Vanhanen olivat myös lähes yhtä paljon muiden puheiden kohteena uutisjutuissa, joten voidaan sanoa, että toissijaisina puhujina ja puheiden kohteina heidän esilläolonsa aineistossa oli tasapuolista.

NRF-tapaus liittyi uutisoinnissa vahvasti kotimaan politiikkaan, sillä Naton edustajat pääsivät hyvin vähän ääneen. Lähinnä STT:n uutisjuttujen kautta asiaa pääsivät kommentoimaan Naton pääsihteeri Jaap de Hoop Scheffer, Naton Euroopan-joukkojen apulaiskomentaja Rainer Feist ja NRF-joukkoja koonnut prikaatinkenraali Roy Hunstock. Nato esiintyi kuitenkin keskeisenä muiden puheiden kohteena. Muutoin lähes kaikki ääneen päässeet liittyivät kotimaan politiikkaan tai olivat alan asiantuntijoita tai tutkijoita. Mielenkiintoista on, että tutkijat ja asiantuntijat pääsivät suoraan esitykseen lähes yhtä paljon kuin kokoomuksen presidenttiehdokas Sauli Niinistö, mikä viittaa siihen, että media pyrki hakemaan valtiojohdon kommenteille perspektiiviä ulko- ja turvallisuuspolitiikan asiantuntijoiden näkemyksistä.

Mielidejutuissa, joilla tässä yhteydessä tarkoitan pääkirjoituksia, kolumneja ja kommentteja, oli puhujarakenteissa havaittavissa pieniä eroja uutisjuttuihin verrattuna. Kolme pääpresidenttiehdokasta esiintyivät edelleen hyvin tasaväkisesti toissijaisina

puhujina toimijaryhmien muut toimijat ja keskeiset valtiolliset toimijat päästessä seuraavaksi eniten ääneen. Myös mielipidejuttujen puheiden keskeiset kohteet olivat samat kuin uutisjutuissa eli Nato ja keskeiset valtiolliset toimijat. Mielenkiintoista kuitenkin on, että seuraavaksi eniten puheiden kohteena oli presidentti Tarja Halonen. Hän oli mielipidejuttujen puheiden kohteena selvästi enemmän kuin Matti Vanhanen tai Sauli Niinistö. Arvioni mukaan tämä johtui ennen kaikkea Halosen statuksesta istuvana presidenttinä. Mielipidejutuissa pohdittiin hänen mahdollisuuksiaan jatkokaudelle sekä arvioitiin hänen näkemyksiään Nato-jäsenyydestä ja hänen toimiaan NRF-tapauksen yhteydessä. Niinistö ja Vanhanen olivat mielipidekirjoitusten puheiden kohteina melko tasaväkisiä.

8.3 Lopuksi

NRF-tapaus nousi laajasti esiin, koska tutkimusajankohtana käytiin presidentinvaalit, joissa ulko- ja turvallisuuspolitiikka nousi yllättäen suureen osaan. Osaksi tämä johtuu myös siitä, että Natosta ja Nato-jäsenyydestä käyty julkinen keskustelu on historiallisestikin katsottuna näyttäytynyt poliittisena kysymyksenä, joka on ollut vahvasti yhteydessä Suomen identiteettiin. NRF-tapaus liitettiin vuoden 2006 presidentinvaaleissa median ja Sauli Niinistön toimesta laajempaan keskusteluun Nato-yhteistyöstä.

Tutkimusajankohtani ulkopuolella, vuoden 2006 presidentinvaalien toisella kierroksella erityisesti Nato-kysymys nousi Halosta ja Niinistöä erottavaksi tekijäksi. Halonen oli Nato-jäsenyyden edistämisessä pidättyväisempi kuin Niinistö, joka puhui eurooppalaisemman Naton puolesta. Tämän on arvioitu vaikuttaneen vaalien lopulliseen tulokseen, Tarja Halosen voittoon.

Vuoden 2006 presidentinvaalit tarjoavat moninaisia mahdollisuuksia jatkotutkimuksille. Vaalit jäävät historiaan poikkeuksellisina jo siksi, että ensimmäistä kertaa mukana olivat istuva presidentti ja pääministeri. Tämän lisäksi vaaleissa keskityttiin aiempia vaaleja enemmän asiakysymyksiin ja keskeiseen asemaan nousi ennako-odotusten vastaisesti

ulko- ja turvallisuuspolitiikka. Nämä ainutlaatuiset lähtökohdat tarjoavat tutkijoille hyvin erilaisia mahdollisuuksia tutkia muun muassa suomalaista Nato-julkisuutta, vaalijournalismia ja median toimintaa julkisen agendan asettamisessa.

Myös nopean toiminnan joukkojen ympärille rakentunut julkisuus tarjoaa mahdollisuuksia lisätutkimukselle. Keskustelu suomalaisjoukkojen harjoittelemisesta Naton NRF-joukkojen kanssa jatkuu kirjoittaessani tätä huhtikuun puolivälissä 2007. Matti Vanhasen mukaan Suomi on tehnyt Ruotsin kanssa periaatepäätöksen lähteä mukaan Naton nopean toiminnan joukkojen harjoitukseen. Hänen mukaansa tämä on tarpeellista, koska samoja standardeja käytetään EU:n nopean toiminnan joukoissa. Muilta osin NRF-joukkoihin liittyvään päätöksentekoon palataan Vanhasen mukaan, kun Suomi on ensin saanut käytännön kokemusta EU:n nopean toiminnan joukoista.

Kokoomuksen Sauli Niinistö vastasi tähän arvostelemalla Suomen turvallisuuspolitiikassa viime vuonna vallinnutta ”tihkuvan tiedon tapaa”. Viimeisin esimerkki tästä oli hänen mukaansa tieto NRF-harjoitukseen osallistumisesta. Niinistö onkin jo ehtinyt vaatia, että eduskunnalle on pikaisesti annettava selvitys siitä, mitä Suomi on sopinut, missä Suomi on jo mukana ja mistä vasta keskustellaan.

Lähteet

Julkaistut lähteet

- Aarnio, Eeva & Isotalus, Pekka (2000) Miten presidentti on tehty? s. 5-21. Teoksessa Isotalus, Pekka & Aarnio, Eeva (toim.) Presidentti 2000. Mistä vaalit on tehty? SoPhi. Jyväskylän yliopisto. Jyväskylä.
- Aho, Esko (2000) Kolme kierrosta. Kokemuksia ja tunnelmia vuoden 2000 presidentinvaaleista. Otava. Helsinki.
- Anttila, Terhi (2006) Eduskuntavaaleista pääministerivaaleiksi. s. 159-192. Teoksessa Pernaa, Ville ja Pitkänen, Ville (toim.): Poliitikot taistelivat – media kertoo. Suomalaisen politiikan mediapelejä 1981-2006. Ajatus Kirjat. Helsinki.
- Aula, Maria-Kaisa (1991) Poliitikkojen ja toimittajien suhteet murroksessa? Tutkimus Yleisradion politiikan toimittajien ammatti-identiteetistä 1980-luvulla. Tutkimusraportti 5/1991. Yleisradio. Tutkimus- ja kehitysosasto. Helsinki.
- Borg, Sami ja Moring, Tom (2005) Vaalikampanja. s. 47-72. Teoksessa Paloheimo, Heikki (toim.) Vaalit ja demokratia Suomessa. WSOY. Helsinki.
- Borg, Sami (2007) Vaalitulokset ja äänestyspäätökset. s. 32-55. Teoksessa Isotalus, Pekka & Borg, Sami (toim.) Presidentinvaalit 2006. WSOY Oppimateriaalit. Helsinki.
- Dearing, James W. ja Rogers, Everett M. (1996) Communication Concepts 6: Agenda-Setting. Thousand Oaks, CA. Sage Publications.
- Forsberg, Tuomas (2002) Nato-kirja. Ajatus Kirjat. Helsinki.
- Harle, Vilho ja Moision, Sami (2000) Missä on Suomi? Kansallisen identiteettipolitiikan historia ja geopolitiikka. Vastapaino. Tampere.
- Haukio, Jenni ja Suojanen, Maria (2004) Vaalikone poliittisena mediana. Poliitikka 46:2, s. 128-136.
- Heikkilä, Kaisa (2000) Suomi ja Naton rauhankumppanuusohjelma. Pääesikunnan kansainvälisen osaston julkaisuja 2/2000. 2. uudistettu painos. Pääesikunta. Helsinki.

- Hellsten, Villiina, Holli, Anne Maria & Wass, Hanna (2007) Sukupuolenmukainen äänestäminen vuoden 2006 presidentinvaaleissa. s. 178-206. Teoksessa Isotalus, Pekka & Borg, Sami (toim.) Presidentinvaalit 2006. WSOY Oppimateriaalit. Helsinki.
- Herkman, Juha (2005) Kaupallisen television ja iltapäivälehtien avoliitto. Median markkinoituminen ja televisioituminen. Vastapaino. Tampere.
- Hovi-Wasastjerna, Päivi (2007) Vaalikampanja visuaalisesti kirjava kokonaisuus. s. 77-97. Teoksessa Isotalus, Pekka & Borg, Sami (toim.) Presidentinvaalit 2006. WSOY Oppimateriaalit. Helsinki.
- Hämäläinen, Unto (2002) Onko tämä skuuppi? Poliitiikan toimittajan työtä 1950-luvulta nykypäivään. Poliitiikan toimittajat ry. Helsinki.
- Isotalus, Pekka (1998a) Johdanto: Poliittinen viestintäkulttuuri lähtökohtana. s. 7-17. Teoksessa Isotalus, Pekka (toim.) Kaveri vai peluri. Atena Kustannus Oy. Jyväskylä.
- Isotalus, Pekka (1998b) Vaalikeskustelu ylittää uutiskynnyksen – Mitä sanomalehdet kirjoittavat television vaaliohjelmista. s. 95-113. Teoksessa Isotalus, Pekka (toim.) Kaveri vai peluri. Atena Kustannus Oy. Jyväskylä.
- Isotalus, Pekka & Pörhölä, Maili (1998) Mikä presidenttiehdokkaiden televisiokeskustelussa kiinnostaa nuoria? s. 18-37. Teoksessa Isotalus, Pekka (toim.) Kaveri vai peluri. Atena Kustannus Oy. Jyväskylä.
- Isotalus, Pekka (2007) Presidentinvaalien 2006 juonenkäännteet ja kampanjan ominaispiirteet. s. 10-31. Teoksessa Isotalus, Pekka & Borg, Sami (toim.) Presidentinvaalit 2006. WSOY Oppimateriaalit. Helsinki.
- Juholin, Elisa (2000) Presidentinvaali kampanjaorganisaation näkökulmasta. s. 88-105. Teoksessa Isotalus, Pekka & Aarnio, Eeva (toim.) Presidentti 2000. Mistä vaalit on tehty? SoPhi. Jyväskylän yliopisto. Jyväskylä.
- Karvonen, Erkki (2007) Halosen ja Niinistön imagonrakennus – Kampanjaretoriikan analyysi. s. 115-136. Teoksessa Isotalus, Pekka & Borg, Sami (toim.) Presidentinvaalit 2006. WSOY Oppimateriaalit. Helsinki.
- Kiousis, Spiro ja McCombs, Max (2004) Agenda-Setting Effects and Attitude Strength. Political Figures During the 1996 Presidential Election. s. 36-57. Communication Research. Vol. 31, No. 1.
- Kivikuru, Ullamaija (1995) Journalismin tutkimus. s. 93-120. Teoksessa Sana, Elina (toim.): Tieto-opista mediapeliin – journalismin tutkimuksen näkökulmia. WSOY. Helsinki.

- Kivikuru, Ullamaija (1996a) Suomalaisen kansalaisyhteiskunnan premissit. s. 5-26. Teoksessa Kivikuru, Ullamaija (toim.): Kansa euromylyssä. Journalismi, kampanjat ja kansalaisten mediamaisemat Suomen EU-jäsenyysprosessissa. Yliopistopaino. Helsinki.
- Kivikuru, Ullamaija (1996b) Epilogi. s. 393-403. Teoksessa Kivikuru, Ullamaija (toim.): Kansa euromylyssä. Journalismi, kampanjat ja kansalaisten mediamaisemat Suomen EU-jäsenyysprosessissa. Yliopistopaino. Helsinki.
- Kuhn, Raymond (2005) 'Be Very Afraid'. Television and l'insécurité in the 2002 French Presidential Election. s. 181-198. European Journal of Communication. Vol 20(2).
- Kuivasmäki, Anu (1998) Miten Rehn ja Ahtisaari puolustautuivat televisiossa? s. 69-94. Teoksessa Isotalus, Pekka (toim.) Kaveri vai peluri. Atena Kustannus Oy. Jyväskylä.
- Kunelius, Risto (1997) Viestinnän vallassa. Johdatusta joukkoviestinnän kysymyksiin. 1. painos. WSOY. Helsinki.
- Kuusipalo, Jaana (2000) Sukupuolen rooli kampanjoinnissa. s. 41-62. Teoksessa Isotalus, Pekka & Aarnio, Eeva (toim.) Presidentti 2000. Mistä vaalit on tehty? SoPhi. Jyväskylän yliopisto. Jyväskylä.
- Kuusipalo, Jaana (2007) Presidenttipelin sukupuolittuminen. s. 98-111. Teoksessa Isotalus, Pekka & Borg, Sami (toim.) Presidentinvaalit 2006. WSOY Oppimateriaalit. Helsinki.
- Lagerstam, Kaarle (2005) Naton muutos. Tutkimus Naton sotilaallisen rakenteen kehittämiseen vaikuttaneista tekijöistä kylmän sodan jälkeen. Akateeminen väitöskirja. Strategian laitos. Maanpuolustuskorkeakoulu. Julkaisusarja 1, Strategian tutkimuksia No 22. Helsinki.
- Laitinen, Kari (1999) Turvallisuuden todellisuus ja problematiikka. Tulkintoja uusista turvallisuuksista kylmän sodan jälkeen. Akateeminen väitöskirja. Poliitiikan tutkimuksen laitos. Tampereen yliopisto. Tampere.
- Lehtinen, Lasse ja Komulainen, Jorma (1994) Matkalla Mäntyniemeen. Martti Ahtisaaren tie presidentiksi. WSOY. Helsinki.
- Lindell, Magdalena (2006) Nato:s snabbinsatsstyrka. Nato Response Force inför full operativförklaring 2006. Försvarsanalys. Underlagsrapport. Januari 2006. FOI. Stockholm.

- McCombs, Maxwell E. and Shaw Donald L. (1972) The Agenda-Setting Function of Mass Media. s. 176-187. *Public Opinion Quarterly*. Vol. 36 Issue 2.
- McCombs, Maxwell E. (1992) Explorers And Surveyors: Expanding Strategies For Agenda-Setting Research. s. 813-824. *Journalism Quarterly*. Vol. 69, No. 4.
- McCombs, Maxwell (1997) Building Consensus: The News Media's Agenda-Setting Roles. s. 433-443. *Political Communication*, 14.
- McCombs, Maxwell ja Estrada, George (1997) The News Media and the Pictures in Our Heads. s. 237-247. Teoksessa Iyengar, Shanto ja Reeves, Richard (eds.) *Do The Media Govern? Politicians, Voters, and Reporters in America*. Sage Publications. California.
- McCombs, Maxwell, Llamas, Juan Pablo, Lopez-Escobar, Esteban, Rey, Federico (1997) Candidate Images In Spanish Elections: Second-Level Agenda-Setting Effects. *J&MC Quarterly*. Vol. 74, No. 4.
- Miller, Joanne M. ja Krosnick, Jon A. (1997) Anatomy of News Media Priming. s. 258-275. Teoksessa Iyengar, Shanto ja Reeves, Richard (eds.) *Do The Media Govern? Politicians, Voters, and Reporters in America*. Sage Publications. California.
- Moring, Tom ja Himmelstein, Hal (1993) Poliittikkaa riisuttuna. Kampanjakulttuuri murroksessa televisioidun politiikan aikaan. Tutkimusraportti 6/1993. Yleisradio. Tutkimus- ja kehitysosasto. Helsinki.
- Mustonen, Anu (2001) *Mediapsykologia*. WSOY. Helsinki.
- Neuman, Russell W. (1990) The Threshold of Public Attention. s. 159-176. *Public Opinion Quarterly*. Vol. 54 Issue 2.
- Nieminen, Hannu & Pantti, Mervi (2004) *Media markkinoilla. Johdatus joukkoviestintään ja sen tutkimukseen*. Loki-kirjat. Helsinki.
- Nordberg, Erkki (2004) *Suomi, EU, Nato ja Venäjä*. Art House. Helsinki.
- Nordenstreng, Kaarle (1995) Median tehtävät yhteiskunnassa. s. 47-70. Teoksessa Sana, Elina (toim.): *Tieto-opista mediapeliin – journalismin tutkimuksen näkökulmia*. WSOY. Helsinki.
- Nurmi, Hannu ja Nurmi, Lasse (2002) The 2000 presidential elections in Finland. *Notes on Recent Elections*. s. 473-533. *Electoral Studies* 21.
- Olkinuora, Hannu (2006) *Minne menet media? EVA:n raportti*. EVA. Helsinki.

- Pernaa, Ville ja Railo, Erkka (2006) Valtapolitiikasta tunnepolitiikkaan. s. 17-54. Teoksessa Pernaa, Ville ja Pitkänen, Ville (toim.): Poliitikot taistelivat – media kertoo. Suomalaisen politiikan mediapelejä 1981-2006. Ajatus Kirjat. Helsinki.
- Pernaa, Ville, Pitkänen, Ville ja Railo, Erkka (2006) Poliitiikan peleistä mediapeleihin. s. 272-281. Teoksessa Pernaa, Ville ja Pitkänen, Ville (toim.): Poliitikot taistelivat – media kertoo. Suomalaisen politiikan mediapelejä 1981-2006. Ajatus Kirjat. Helsinki.
- Pietilä, Veikko (1997) Joukkoviestintätutkimuksen valtateillä. Tutkimusalan kehitystä jäljittämässä. Vastapaino. Tampere.
- Pitkänen, Ville (2006) Kun ylivoimainen kansansuosikki haastetaan presidentinvaaleissa. s. 193-225. Teoksessa Pernaa, Ville ja Pitkänen, Ville (toim.): Poliitikot taistelivat – media kertoo. Suomalaisen politiikan mediapelejä 1981-2006. Ajatus Kirjat. Helsinki.
- Puolustusministeriö (2006) Puolustusministeriön strategia 2025. Turvallisesti tulevaisuuteen. Puolustusministeriö. Helsinki.
- Rahkonen, Juhon (2004) Nato ja media. Suomen turvallisuuspolitiikasta käyty julkinen keskustelu 2003-2004. Tampereen yliopisto. Journalismin tutkimusyksikkö.
- Rahkonen, Juhon (2006) Journalismi taistelukenttänä. Suomen Nato-jäsenyydestä käyty julkinen keskustelu 2003-2004. Akateeminen väitöskirja. Tiedotusopin laitos. Tampereen Yliopisto. Tampere.
- Raittila, Pentti, Suikkanen, Risto & Lilja, Timo (1999) Rasismi ja etninen syrjintä mediassa. Esitutkimusraportti. Journalismin tutkimusyksikkö. Tampereen yliopisto. Tampere.
- Raittila, Pentti (2000) Ydinjätteen loppusijoitus mediassa. Julkishallinnon ydinjätetutkimusohjelmaan liittyvä joukkoviestinnän seurantatutkimus. Journalismin tutkimusyksikkö. Julkaisuja sarja C 30/2000. Tiedotusopin laitos. Tampereen yliopisto. Tampere.
- Reese, Stephen D. (1991) Setting the Media's Agenda: A Power Balance Perspective. s. 309-340. Teoksessa Anderson, James A. (ed.) Communication Yearbook 14. Sage Publications. Newbury Park, California.
- Reunanen, Esa (2003) Budjettijournalismi julkisena keskusteluna. Tekstianalyttisiä näkökulmia suomalaiseen ja ruotsalaiseen budjettikirjoitteluun. Tampereen Yliopisto. Tiedotusopin laitos. Tampere University Press. Tampere.

- Ries, Tomas (2001) Finland – National, European Or Atlantic Defence? s. 32-46.
Teoksessa Ries, Tomas and Hagelstam, Axel (ed.) Sweden And Finland:
Security Perceptions And Defence Policy. Department of Strategic and
Defence Studies. Series 2. Research Reports Nr. 13. National Defence
College. Helsinki.
- Roberts, Marilyn and McCombs, Maxwell (1994) Agenda Setting and Political
Advertising: Origins of the News Agenda. s. 249-262. Political
Communication. Volume 11.
- Rogers, Everett M., Hart, William B. ja Dearing, James W. (1997) A Paradigmatic
History of Agenda-Setting Research. s. 225-236. Teoksessa Iyengar,
Shanto ja Reeves, Richard (eds.) Do The Media Govern? Politicians,
Voters, and Reporters in America. Sage Publications. California.
- Ruonala, Katri-Mari (1998) Presidenttiehdokkaat televisiohaastattelussa. s. 38-68.
Teoksessa Isotalus, Pekka (toim.) Kaveri vai peluri. Atena Kustannus Oy.
Jyväskylä.
- Ruostetsaari, Ilkka (1998) Poliitiikan professionalisoituminen ja poliittisen luokan
muodostuminen Suomessa. Poliitiikan tutkimuksen laitos. Julkaisuja
3/1998. Tampereen yliopisto. Tampere.
- Rusi, Alpo (2000) Mariankadun puolelta. Otava. Helsinki.
- Salminen, Esko (2006) Mediavallan aika. Poliitiikka tiedotusvälineissä Mauno Koivistosta
Tarja Haloseen. Edita Prima. Helsinki.
- Savola, Heikki (2006) Euroopan unionin sotilaallinen kriisinhallinta. s. 77-117.
Teoksessa Forsberg, Tuomas, Jortikka-Laitinen, Tiina, Lähdevirta,
Kimmo, Savola, Heikki, Tiilikainen, Teija: Yhteisten arvojen puolesta?
Suomi ja EU:n kriisinhallinta. 189/2006. Eurooppa-tiedotus.
Ulkoasiainministeriö. Helsinki.
- Suhonen, Pertti (1994) Mediat, me ja ympäristö. Hanki ja jää. Helsinki.
- Suhonen, Pertti (1995) Kansan tahto välittömässä demokratiassa. Teoksessa Ruostetsaari,
Ilkka (toim.) Vaalit, valta ja vaikuttaminen. Tampere University Press.
Tampere.
- Suhonen, Pertti (2000) Mielipidetutkimusten rooli presidentinvaaleissa. s. 63-87.
Teoksessa Isotalus, Pekka & Aarnio, Eeva (toim.) Presidentti 2000. Mistä
vaalit on tehty? SoPhi. Jyväskylän yliopisto. Jyväskylä.

- Suhonen, Pertti (2006a) Ulkopoliittiset gallupit presidentinvaaleissa 2006. Teoksessa Käkönen, Jyrki ja Paastela, Jukka (toim.) *Demokratia ja poliittinen osallistuminen. Scripta in honorem professoris Heikki Paloheimo sexagesimum annum complentis*. Poliitiikan tutkimuksen laitos. Tampereen Yliopisto. Tampere.
- Suhonen, Pertti (2006b) *Mielipidetutkimukset ja yhteiskunta*. Tampere University Press. Media Studies. Tampere.
- Suhonen, Pertti (2007) *Mielipidetutkimukset presidentinvaaleissa*. s. 56-76. Teoksessa Isotalus, Pekka & Borg, Sami (toim.) *Presidentinvaalit 2006*. WSOY Oppimateriaalit. Helsinki.
- Tiilikainen, Teija (2006) *EU:n turvallisuus- ja puolustuspolitiikka: Nykytila ja tulevaisuuden mahdollisuudet*. s. 11-29. Teoksessa Forsberg, Tuomas, Jortikka-Laitinen, Tiina, Lähdevirta, Kimmo, Savola, Heikki, Tiilikainen, Teija: *Yhteisten arvojen puolesta? Suomi ja EU:n kriisinhallinta*. 189/2006. Eurooppa-tiedotus. Ulkoasiainministeriö. Helsinki.
- Tiittula, Liisa, Nuolijärvi, Pirkko & Isotalus, Pekka (2007) *Halosen ja Niinistön esiintymistyylit television vaalikeskusteluissa*. s. 155-177. Teoksessa Isotalus, Pekka & Borg, Sami (toim.) *Presidentinvaalit 2006*. WSOY Oppimateriaalit. Helsinki.
- Törnudd, Klaus (2003) *Globaalistuva maailma Suomen turvallisuuspoliittisena ympäristönä*. s. 57-81. Teoksessa Visuri, Pekka (toim.): *Suomen turvallisuus- ja puolustuspolitiikan linjaukset*. Otava. Helsinki.
- Uimonen, Risto (2001) *Riisuttu presidentti. Kuinka valtionpäältä vietiin valta ja hänestä tehtiin tavallinen kuolevainen*. WSOY. Helsinki.
- Virtapohja, Kalle (2002) *Nauru sulle, ääni mulle. Presidentinvaalien muuttuminen tv-viihteeksi*. s. 124-151. Teoksessa Perko, Touko, Salokangas, Raimo, Luostarinen, Heikki (toim.) *Median varjossa*. Mediainstituutti. Viestintätieteiden laitos. Jyväskylän yliopisto.
- Visuri, Pekka (2003) *Johdanto*. s. 9-20. Teoksessa Visuri, Pekka (toim.): *Suomen turvallisuus- ja puolustuspolitiikan linjaukset*. Otava. Helsinki.
- Weaver, David H. (1982) *Media Agenda-Setting And Media Manipulation*. s. 537-554. Teoksessa Whitney, D. Charles and Wartella, Ellen (eds.) *Mass Communication Review Yearbook Volume 3*. Sage Publications. Beverly Hills.
- Wiberg, Matti (2006) *Politiikka Suomessa*. 1. painos. WSOY. Helsinki.

Wiio, Osmo A. (1994) Johdatus viestintään. Kuudes laitos. WSOY. Helsinki.

Wiio, Osmo A. (1992) Viestinnän tutkimussuuntia. Viestintätutkimuksen Seuran julkaisusarja n:o 12. Yliopistopaino. Helsinki.

Julkaisemattomat lähteet

Aalto, Erkki (2004) Transatlanttisen suhteen vahtikoirat. Nato-kysymys Helsingin Sanomien ja Dagens Nyheterin pääkirjoituksissa Kosovon kriisistä Irakin sodan alkuun. Poliittisen historian pro gradu –tutkielma. Turun yliopisto. Turku.

Raunio, Samuel (2003) Virallinen, varovainen - vaiettu? Nato-keskustelu neljän puoluelehden pääkirjoituksissa vuonna 2001: vaikuttamiskeinot ja retoriikka. Journalistiikan pro gradu –tutkielma. Jyväskylän yliopisto. Jyväskylä.

Savonius, Sanna (2004) Natolla sä menetät vaan ääniä. Tukahdutettu keskustelu ja torjumisen strategioita eduskuntavaaleissa 2003. Pro gradu –tutkielma. Viestinnän laitos. Helsingin yliopisto. Helsinki.

Uotila, Panu (2002) Piilosotaa Natosta. Eduskunnan turvallisuuspoliittisen keskustelun diskursiivinen rakentuminen Helsingin Sanomissa. Journalistiikan pro gradu –tutkielma. Jyväskylän yliopisto. Jyväskylä.

Vainionkulma-Immonen, Outi (2004) Julkinen keskustelu ja kansalainen: Suomalainen Nato-keskustelu syksyllä 2001. Viestinnän pro gradu –tutkielma. Helsingin yliopisto. Helsinki.

Elektroniset lähteet

Helsingin Sanomien presidentinvaalikone (2006)
<http://www.vaalikone.fi/presidentti2006/listaaehdokkaat.jsp?VP=1007>. (Luettu 4.12.2006)

Kansallinen mediatutkimus (2006) Kansallisen mediatutkimuksen lukijamäärät syksy 2005 / kevät 2006. http://www.levikintarkastus.fi/mediatutkimus/KMT_Lukija_S05-K06.pdf. (Luettu 21.2.2007)

Maanpuolustustiedotuksen suunnittelukunta (2005) Suomalaisten mielipiteitä ulko- ja turvallisuuspolitiikasta, maanpuolustuksesta ja turvallisuudesta. Puolustusministeriö. Julkaistu 24.11.2005. http://www.defmin.fi/index.phtml?463_m=464&s=263. (Luettu 21.2.2007)

Nousiainen, Jaakko (2000) Perustuslain keskeiset periaatteet, tasavallan presidentti. Oikeusministeriö. Päivitetty 3.3.2000.
<http://www.om.fi/Etusivu/Perussaannoksia/Perustuslaki/Perustuslainkeskeisetperiaatteet/Tasavallanpresidentti>. (Luettu 13.11.2006)

Nato (2006a) NATO Response Force declared fully operational. Julkaistu 29.11.2006.
<http://www.nato.int/docu/update/2006/11-november/e1129c.htm>. (Luettu 20.2.2007)

Nato (2006b) Nato briefing on the Response Force. Julkaistu syyskuussa 2006.
<http://www.nato.int/docu/briefing/nrf2006/nrf2006-e.pdf>. (Luettu 20.2.2007)

Radioliitto (2006) Radion kuuntelu 2006.
<http://www.radioliitto.fi/asp/system/empty.asp?P=252&VID=default&SID=112243525753158&S=1&C=26710>. (Luettu 21.2.2007)

Salonius-Pasternak, Charly ja Heikka, Henrikki (2006) Yhdessä ytimessä: Yhdysvaltain asevoimien transformaatio ja sen merkitys Euroopalle. Briefing Paper 4. Julkaistu 28.3.2006. Finnish Institute of International Affairs. http://www.upi-fia.fi/document.php?DOC_ID=104#Briefing_Paper_4.pdf. (Luettu 21.2.2007)

Ylen presidentinvaalikone (2006)
http://www.yle.fi/vaalit/vaalikone/index_kierros1.php?emp=1-.s-3.ps-1. Ensimmäinen kierros. (Luettu 4.12.2006)

Muut lähteet

Iivonen, Jyrki (2006) Puolustusministeriön viestintäjohtaja. Tapaaminen. 20.1.2006.

Juselius, Jarkko (2006) Ylen Radioutisten politiikan toimittaja. Puhelinkeskustelu. 20.1.2006.

Juselius, Jarkko (2007) Ylen Radioutisten politiikan toimittaja. Tapaaminen 22. helmikuuta 2007.

Liite

Puhujarakenteen toimijoiden koodausrunko

1 Poliittiset puolueet ja niiden edustajat

(Puolueet, puolueiden edustajat kuten puheenjohtajat tai puoluesihteerit yms.)

2 Tarja Halonen

3 Sauli Niinistö

4 Matti Vanhanen

5 Muut presidenttiehdokkaat

(Muut vuoden 2006 presidenttiehdokkaat)

6 Muut suomalaiset poliitikot

7 Keskeiset valtiolliset elimet

(Presidentti-instituutio, valtioneuvosto, hallitus ja ministerit, eduskunta, Suomen valtio. "Pääministeri" ja "presidentti" koodataan tekstiyhteydestä ilmenevästä merkityksestä riippuen joko 2, 4 tai 7)

8 Virkamiehet

(kuten esimerkiksi ministeriöiden virkamiehet)

9 Asiantuntijat ja tutkijat

(kuten esimerkiksi yliopistojen professorit ja säätiöiden tai laitosten tutkijat)

10 Muut toimijat

(kuten esimerkiksi YK, muut valtiot kuin Suomi, muut mahdolliset henkilötoimijat)

11 Nato

(Pohjois-Atlantin puolustusliitto yms.)

12 NRF

(Naton nopean toiminnan joukot, Nopeat NRF-joukot yms.)

13 EU-joukot

(EU:n joukot, EU:n nopean toiminnan joukot, EU:n kriisinhallintajoukot)

14 EU ja Eurooppa

(EU ja Eurooppa kokonaisuena geopolitiittisena alueena)

15 Väline itse

(Koodataan jos viitataan oman tiedotusvälineen aikaisempaan juttuun/kannanottoon, ei jutussa olevan välineen normaalin kannanoton yhteydessä)